

Forsvarets stabsskole
Våren 2008

Masteroppgave

Den offentlige debatt i Italia om Irak-krigen i
perioden 2002-2003

*- Italias historiske erfaringer med militærmakt i
nasjonsbyggeprosessen og hvordan disse ble reflektert i
debatten om Irak-krigen*

Orlogskaptein Sveinung Wersland

Forord

Offisersyrket har gitt meg en variert tjeneste både til lands og til vanns. I perioden 2000-2003 tjenestegjorde jeg som assisterende forsvarsattaché ved Ambassaden i Roma. Italia er et fascinerende land, ikke bare med hensyn til kulturen og de kulinariske gleder, men også politisk. På den ene siden er Italia en av grunnleggerne av det vi i dag kjenner som EU og er helt klart en viktig aktør i det europeiske landskapet. På den annen side er Italia slik geografisk plassert at landet ligger like nært til Afrika som til Europa, og rundt hjørnet ligger Midt-Østen. Italia er dermed en spennende smelting, ganske forskjellig fra Norge. Så også innen politikken. I de årene jeg bodde i Italia sluttet jeg aldri å bli fascinert over hvor innfløkt og komplisert et politisk tema kunne gjøres, eller også hvor enkelt og pragmatisk samme sak kunne løses om det var nødvendig. Den italienske debatten om en mulig invasjon av Irak 2002-2003 var et godt eksempel på det.

Som innbygger i Roma opplevde jeg de spektakulære demonstrasjonene mot en krig i Irak og det folkelige engasjementet på nært hold. Og på *piazzaen* like ved der jeg bodde, *Campo dei Fiori*, hadde beboerne hengt opp det regnbuefargede fredsflagget fra hvert eneste vindu. På den annen side, som diplomat fikk man være vitne til et intenst diplomati i kulissene og den "krigs-lignende" tilstanden mellom amerikanere og franskmenn.

Det har vært spennende å gjenoppleve denne tiden gjennom å skrive denne oppgaven. Ikke minst hjalp gjennomlesningen av de italienske avisarkivene på å gjenoppfriske språket som etter hvert var begynt å bli noe rustent.

Forsvarets høgskoles bibliotek fortjener en stor takk for sin tålmodighet med undertegnende og for fremragende service og hjelp til å fremskaffe egnet litteratur. Avslutningsvis vil jeg rette en stor takk til min veileder, Kjetil Skogrand, for mange gode råd og konstruktiv veiledning.

Oslo, mai 2008, *Sveinung Wermland*

Forord	3
The Public Debate in Italy about the Iraq War 2002-2003 Abstract	5
1 Innledning	6
2 Metode, datagrunnlag og utfordringer	10
3 Analytisk rammeverk	13
4 Nyere italiensk historie – militærmakten, stat og nasjon	21
5 Debatten om Italias støtte til Irak-krigen	30
6 Bakgrunnen for argumentene	45
6.1 "KRIG NYTTER IKKE!".....	46
6.2 DEN MORALSKE REFERANSERAMMEN.....	54
6.3 PRO- ELLER ANTI-AMERIKANISME.....	58
6.4 "EN Plass blant de store"	61
6.5 KAMPEN MOT TERROR.....	66
7 Konklusjon	69
Vedlegg A – Oversikt over de viktigste hendelsene i nyhetsbildet	74
Vedlegg B – Ord & uttrykk, forkortelser og personer	79
Vedlegg C – Kilder & litteratur	85

The Public Debate in Italy about the Iraq War 2002-2003

Abstract

The possibility of a war in Iraq sparked a huge debate all over the world in 2002-2003. This was also the case in Italy. What characterized the debate in Italy particularly was the way the debate made references to Italy's own experiences in the past with the use of military force.

Since the creation of the modern Italian state in 1861, Italy has on several occasions made use of military force in her quest for foreign policy achievements. In addition there has also been a strong belief that war fighting would bolster the Italians' confidence in and identification with the Italian nation. However, on most occasions this has failed. The experiences from the Mussolini period and the Second World War lead to a distaste for war and a profound belief that war is not the way to solve international matters. Furthermore, these experiences lead Italy to repudiate war as a means modus operandi in international affairs in her new 1948 constitution as well as the experiences instigated a strong and influential peace movement. After the Second World War the Italian nation was utmost discredited and many Italians as a result found a morale reference frame in the Pope and the Catholic Church.

In this thesis I argue that the debate in Italy about a possible war in Iraq during the period 2002-2003 to a large extent made explicit and implicit references to Italy's own experiences in the past with unsuccessful use of military force. In particular, the arguments used by the peace movement and the Pope were based on a collective understanding that war and the use of military force do not solve any problems.

1 Innledning

Presentasjon av oppgaven

Debatten omkring en militær intervensjon i Irak var intens og opphetet i Italia. I året forut for den amerikansk-ledede invasjon i mars 2003 var det i hele Europa og verden for øvrig en engasjert debatt om Irak-spørsmålet og spesielt om Saddam-regimet var i besittelse av masseødeleggelsesvåpen og om det ville være grunnlag for en militær intervensjon. Den italienske debatten var kjennetegnet av at Berlusconi-regjeringen støttet USAs linje i Irak-spørsmålet, mens opinionen i overveiende grad motsatte seg en invasjon: I februar 2003 viste meningsmålinger at 85% var imot en krig i Irak. Det folkelige engasjementet mot en krig kom til uttrykk gjennom fredsdemonstrasjoner med millioner av deltagere og dekorering av balkonger og vinduer med det regnbuefargede fredsflagget. Et spesielt kjennetegn ved argumentasjonen i den italienske debatten var at den ofte hadde henvisninger til egne erfaringer med bruk av militærmakt.

Den italienske staten slik vi kjenner den i dag har en knapt 150 år lang historie. I løpet av denne perioden har militærmakten flere ganger blitt benyttet i det øyemed å fostre en nasjonalstat på den italienske halvøy. Dette har flere ganger mislyktes, og spesielt erfaringene fra Mussolini-tiden og andre verdenskrig har i italiensk diskurs skapt et overveiende negativt syn på nytteverdien av bruken av militærmakt, særlig i offensive formål.

Denne oppgaven drøfter hvordan militærmakten i Italia ved flere anledninger i historien har blitt benyttet i nasjonsbyggingsprosessen, men uten at dette har lyktes. Disse historiske erfaringene har gitt en bred oppfatning hos italienerne at krig ikke er et egnet middel i utenrikspolitikken. Videre har Italias erfaringer med bruk av militærmakt helt frem til i dag vært med på å prege den offentlige debatt. I denne oppgaven er dette eksemplifisert gjennom Italias debatt om Irak-krigen. Oppgavens problemstilling er dermed todelt:

Hvordan har militærmakt vært benyttet i Italia i nasjonsbyggingsprosessen og hvilke følger har dette fått for synet på bruk av militærmakt, og:

I hvilken grad var den offentlige debatten i Italia om Irak-krigen farget av Italias egne uheldige historiske erfaringer med bruk av offensiv militærmakt?

For å besvare denne problemstillingen vil jeg for det første redegjøre for hvordan Italia i historisk sammenheng ved flere anledninger har benyttet militærmakt, og hvilke resultater

og konsekvenser det har hatt for den italienske nasjonsbyggeprosessen. Spesielt fikk erfaringene fra Mussolini-tiden og resultatet fra andre verdenskrig den følge at nasjonen i etterkrigstiden ble sterkt splittet i to politiske fløyer samt at militærmakten ble sterkt diskreditert. Jeg vil vise hvordan dette preger italiensk offentlig debatt også i våre dager.

For det andre vil jeg gjennomgå den italienske debatten omkring Irak-krigen for å belyse hvordan mange av argumentene både eksplisitt og implisitt bygget på de uheldige erfaringer italienerne har hatt med bruk av militærmakt. Det vil jeg gjøre ved å oppsummere argumentene i debatten for deretter å vise hvordan disse argumentene i forskjellig grad bar i seg en historisk arv av italienske holdninger til bruk av offensiv militærmakt.

For det tredje vil jeg knytte noen teoretiske perspektiver til problemstillingen som omhandler hvordan utviklingen av militærmakt og utvikling av stater og nasjoner henger sammen, og hvordan et slikt analytisk rammeverk kan være nyttig for å analysere hvordan militærmakten i Italia fikk en svært lav status etter andre verdenskrig, samt hvordan de feilslåtte erfaringene med bruk av militærmakt gjenspeilte seg i argumentasjonen i forbindelse med debatten om Irak-krigen, seks tiår etter den andre verdenskrig. Dette kan i sin tur belyse særegenheter i italiensk sikkerhets- og utenrikspolitisk debatt, sammenlignet med enkelte andre euroatlantiske stater. Italia kan på denne måten tjene som et eksempel på hvordan kollektive historiske fortolkninger skaper et filter som utenrikspolitiske spørsmål tolkes gjennom.

Avgrensninger

Med hensyn til debatten om Irak-krigen har jeg valgt å foreta en avgrensning til perioden september 2002 til august 2003. September 2002 innbar ettårsdagen for terrorangrepene 11. september, og det var rundt denne datoen at interessen for hva som eventuelt kunne skje i Irak ble et tema i italienske medier. Perioden går frem til slutten av juli da Italia forberedte seg på å gå ut i sommerferie. Det innebærer at perioden omhandler debatten vedrørende hva som burde gjøres med Saddam-regimet i egenskap av å være en trussel mot verdensfreden og om det fantes grunner for å foreta en militær intervensjon mot Irak. En annen grunn for å avslutte perioden i løpet av sommeren 2003 er at debatten da gradvis skiftet karakter til å gjelde den pågående volden i Irak, det italienske bidraget til koalisjonstyrken og selvmordsbombere som også angrep det italienske styrkebidraget.¹

¹ Davidson, J. W. 2008. *In and out of Iraq*.

Videre har jeg valgt ikke å gå tungt inn i hvordan den konkrete innenrikspolitiske situasjonen påvirket debatten vedrørende Irak-spørsmålet og har i stedet konsentrert oppgaven rundt problemstillingen om hvorledes uheldige italienske erfaringer med bruk av militærmakt påvirket Irak-debatten. Likevel er den innenrikspolitiske situasjonen berørt der dette har vært nødvendig for å forstå debatten.²

Det finnes et bredt utvalg av litteratur som omhandler hvordan staters utvikling henger sammen med utviklingen av krigføring og militærvæsen og enn videre om begrepene, stat, nasjon og militarisme. I oppgavens kapittel 3 er det gjort et lite utvalg av denne litteraturen for å redegjøre for begreper som vil være nyttige for å forstå militærmaktens rolle i den italienske historien. Litteraturen som dekker dette fagfeltet er meget omfattende og utdragene i kapittel 3 er på ingen måte uttømmende.

Disposisjon

Oppgaven er delt inn i syv kapitler. Kapittel 1 omhandler problemstillingen og redegjør for bakgrunn og avgrensninger for oppgaven. Kapittel 2 redegjør for metodevalg for oppgaven og omhandler hvordan det empiriske materialet ble innsamlet, hvilke kilder som ble benyttet og en del metodiske utfordringer vedrørende kildene og innsamlingen. Kapittel 3 tar for seg en del teoretiske aspekter ved militærmaktens rolle i forbindelse med staters og nasjoners utvikling, samtidig som kapitlet redegjør for begrepene stat, nasjon og land. Kapittel 4 redegjør for hvordan militærmakten i Italia flere ganger har feilet i å bidra til nasjonsbyggingen siden staten Italia ble opprettet i 1861 og frem til i dag og hvordan de mislykkede erfaringene med militærmakten medførte at de militære styrker under den kalde krigen hadde en svært lav status i det italienske samfunnet. Kapittel 5 redegjør for den offentlige debatten i Italia i forbindelse med Irak-krigen og oppsummerer de viktigste argumentene mot krigen samt argumentene for å støtte USAs linje i Irak-spørsmålet. Kapittel 6 omhandler hvordan disse argumentene hadde historiske konnotasjoner og hvordan flere av argumentene kan sies å være tuftet på italienernes uheldige erfaring med bruk av militærmakt. Kapittel 7 inneholder en oppsummering og konklusjon på oppgaven.

² Professor Marina Nuciari ved Universitet i Torino redegjorde for meg hvordan det alltid vil være elementer av den ordinære innenrikspolitiske maktkampen som også gjenspeiler seg i utenrikspolitikken og at dermed innenrikspolitiske posisjoneringer vil kunne bidra med forklaringsvariabler i en debattanalyse av italiensk politikk. Innenrikspolitiske saker som påvirket debatten i 2002-2003 var f.eks den økonomiske situasjonen og regjeringspartiet *Lega Nords* kampsak "*Divolution*"; indre selvstyre for Nord-Italia. Intervju med professor Nuciari, 29 feb 08.

I vedleggene finnes blant annet en kronologisk opplisting av de viktigste hendelsene i Irak-debatten med datoangivelser og en oversikt med forklaringer på forkortelser, personer og ord og uttrykk som er benyttet i oppgaven.

2 Metode, datagrunnlag og utfordringer

Metode

I denne oppgaven har jeg benyttet kvalitativ metode med utgangspunkt i tekstanalyse av den offentlige debatten i Italia. Det har jeg gjort ved først å foreta en bred lesning av aktuelle tekster for å få en oversikt. Deretter har jeg gjort et representativt utvalg av tekstene for å vise at den italienske Irak-debatten i flere henseender var sterkt påvirket av sin egen problematiske fortid med bruk av militærmakt.

Kildene for den brede tilnærmingen til den offentlige debatten har først og fremst vært italiensk aviser. Det er to årsaker til dette: For det første er dette kildematerialet lett tilgjengelig i ettertid. Debatter, utsagn og kommentarer i fjernsyn, radio og øvrige medier er selvfølgelig en uvurderlig del av et offentlig ordskifte, men å inkludere meninger og ytringer fra disse mediene ville krevd et helt annet omfang av tid og ressurser enn denne oppgaven tillot. For det andre regnes italienske aviser for å ha en noe mer uavhengig rolle i medielandskapet enn det fjernsyn og radio har, spesielt i forhold til eierstruktur. Det italienske lovverket satte i 2003 en sperre mot at eiere av fjernsynsselskap også kunne eie aviser. I 2003 eide imidlertid forretningsmannen Silvio Berlusconi tre fjernsynskanaler med en markedsandel på om lag 46%, mens han som statsminister samtidig hadde innflytelse på sammensetningen av styret i det statlige fjernsynsselskapet RAI, med en markedsandel på om lag 44%.³

Datagrunnlag

I hovedsak har jeg benyttet materialet fra de fem største landsdekkende avisene. Disse er listet i vedlegg C med opplysninger om opplagstall, utgiversted, eiere og politisk ståsted. Avisene er lest gjennom nettstedet til Agenzia Nazionale Stampa Associata (ANSA). ANSA er Italias største nyhetsbyrå og er en sammenslutning av avishus og forleggere.

Undersøkelsen er gjort utifra ANSAs åpne arkiv.⁴ Databasen gir oversikt over alle virkedager fra mandag til fredag og artiklene gjengis i PDF-format. For hver dag gjengis

³ Kgl Norsk Ambassade Roma, 24 juli 03, 2003/00059-8/307.3/121ALN og Web 1; BBC Country Profiles, *The Press in Italy*.

⁴ Et abonnement ville selvfølgelig vært å foretrekke, men ville medført kostnader langt utover budsjettet for en masterstudent ved Forsvarets stabsskole. På den annen side ville et abonnement gitt lese- og bruksrettigheter som

førstesidene til de seks største avisene i sin helhet. Videre er det gjort et utvalg av dagens antatt viktigste artikler, normalt et sted mellom 120 – 150 artikler. Ved å klikke seg inn på den enkelte avisoverskrift får man opp hele avisartikkelen i PDF-format. Vanligvis inneholder artiklene også en liten faksimile som viser hvor på avissiden den aktuelle artikkelen var trykket. Førstesiden til en avis gir som oftest en god pekepinn på hva som er de viktigste oppslagene i vedkommende utgave, og ved å ha tilgang til avisenes førsteside i sin helhet kunne jeg også sjekke at det som vakte interesse ved gjennomlesning av førstesiden var i samsvar med de artiklene som var gjengitt for vedkommende dag. Grovt regnet har jeg bladd meg gjennom om lag 1 200 førstesider og lest i overkant av 20 000 avisoverskrifter, mens om lag 300 artikler er lest i sin helhet.

For å veie opp for manglende avisdager og i de tilfeller ANSAs utvalg av artikler ikke opplevdes som dekkende har jeg supplert med søk fra internettarkivet til *Corriere della Sera*, som åpnet for kostnadsfrie søk i februar 2008, samt fra *L'Unita* som også gir fri adgang til søk i internettarkivet sitt. Førstnevnte avis er Italias største og er en sentrum-høyreavis, mens sistnevnte er talerør for kommunistene.

Sammenlignet med norske aviser kan italienske aviser ofte fremstå som noe mer tradisjonelle i formen. Ingen av de store avisene fremstår som representanter for tabloidpressen og omfanget av redaksjonelt stoff er betydelig. Det er heller ikke uvanlig med et stort utvalg av gjesteskribenter og lange intervjuer.

Utfordringer

Avisartikler som kilde gir ett bilde av den offentlige debatten om Irak-krigen i Italia. For å kunne belyse problemstillingen fra flere innfallsvikler har jeg i tillegg foretatt intervjuer med personer med forskjellige ståsted til Irak-debatten slik at disse kunne bidra med forskjellige perspektiver til å analysere debatten.

For det første har jeg intervjuet to embedsmenn i det italienske utenriksdepartementet av ambassadørs rang og med lang fartstid innen byråkratiet. For det andre intervjuet jeg to akademikere fra det italienske universitetsmiljøet med spesialfelt henholdsvis innen sivil-militære forhold og italiensk-amerikanske forbindelser. For det tredje intervjuet jeg flere

italienske og norske offiserer med tjenesteerfaring som forsvarsattaché i henholdsvis Norge og Italia, samt med erfaring fra internasjonal tjeneste i både Somalia, Afghanistan og Irak.⁵

I tillegg til avisartikler og intervjuer er kildematerialet analysert i lys av et bredt tilfang av artikler, bøker, studier og nettartikler vedrørende italiensk historie og samfunnsdebatt generelt og Irak-debatten spesielt. Det må innrømmes at denne oppgaven ikke ville ha vært mulig å skrive innenfor de gitte tidsrammer uten de muligheter Internettet gir.

⁵ Intervjuene er listet i vedlegg C.

3 Analytisk rammeverk

I dette kapitlet vil jeg gjennomgå en del begreper og teorier som vil være nyttige for å analysere visse aspekter ved italiensk historie og samfunnsdebatt. I en italiensk sammenheng er det for eksempel nyttig å kunne skille mellom begrepene stat, nasjon og land. Videre vil jeg ta for meg hvordan fremveksten av stater kan forklares gjennom utviklingen av sammenhengen mellom militærmakt og kapital. Avslutningsvis vil jeg også inkludere en definisjon av begrepet militarisme.

Stat, nasjon og land

I dagligtale omtales gjerne begrepene stat, nasjon og land om hverandre og tillegges mer eller mindre samme betydning. I en samfunns- og statsvitenskapelig sammenheng derimot gis de spesifikke betydninger hvor staten henspiller på den suverene politiske enheten med blant annet en regjering og et internt og eksternt maktapparat i form av politi og militærvesen, mens nasjonen henspiller på en folkegruppe med opplevde kulturelle fellestrekk og begrepet land henviser til et spesifikt territorium.

Begrepet ”stat” i sin aller videste forstand har en lang tradisjon og har i de siste fem tusen år vært den største og mektigste organisasjonen mennesker har skapt.⁶ Dagens forståelse av begrepet begynte å ta form i Europa i overgangen mellom middelalderen og moderne tid for grovt regnet fem hundre år siden. Bruce Porter gir i boken *War and the Rise of the State* følgende definisjoner av begrepet stat i henhold til to dimensjoner;

- 1) En stat er definert ved at den har en suveren regjering som er forbundet med et geografisk område, og denne staten representerer den øverste suverene myndigheten for innbyggerne på dette territoriet.
- 2) En stat er et maktapparat med et sett av institusjoner (som for eksempel en sentralregjering, væpnede styrker, et politivesen) hvis viktigste oppgave er utøvelse av maktfunksjoner i den hensikt å sikre kontroll over territoriet og opprettholdelse av ro og orden innen statens grenser.

Den første definisjonen er mer tradisjonell og vektlegger en stats ytre dimensjoner i forhold til et internasjonalt system, mens den andre definisjonen vektlegger statsbegrepets indre dimensjon ved å fokusere på statens monopol på maktutøvelse. Den siste definisjonen har sitt

⁶ Tilly, C. 1992. *Coercion, Capital, and European State*, sidene 1-2.

utgangspunkt i arbeidene til den tyske sosiologen Max Weber som hevdet at det viktigste kjennetegnet ved en stat var dens monopol på legitim bruk av makt på eget territorium.⁷

Begrepet “nasjon” har også sitt opphav i moderne tid fra tidlig 1800-tall og Anthony Smith definerer nasjon som “...a named human population which shares myths and memories, a mass public culture, a designated homeland, economic unity and equal rights and duties for all members.”⁸

Smith argumenterer for at det som vi i dag anser for nasjoner i stor grad har røtter tilbake til etniske grupper fra førmoderne tid. Disse var kjennetegnet ved at de hadde en myte om et felles opphav, elementer av en felles kultur og et felles språk, en formening om en geografisk tilhørighet og en viss opplevelse av samhold innen denne gruppen. De etniske gruppene utviklet seg til nasjoner gjennom en utesking av hvilke grupper som hørte sammen i fellesskapet, utarbeidelse av politiske og legale bindinger innen denne gruppen, legitimering av denne gruppen gjennom en nasjonal ideologi, integrering av nasjonen i det internasjonale systemet og en bevisstgjøring av hvilket territorium som tilhørte nasjonen.⁹ Denne utviklingen ble blant annet hjulpet frem av vektleggingen av felles språk, seder og skikker som ble sementert gjennom et felles utdanningssystem samt vektlegging av farer og trusler utenfra rettet mot gruppen.¹⁰

En alternativ innfallsvinkel til å definere begrepet nasjon, er å anse nasjonen som en konstruksjon av et nasjonalt fellesskap og betrakte dette som en relativt ny prosess som kan knyttes til nasjonalismens gjennombrudd fra tidlig 1800-tallet. Benedict Anderson definerer nasjonen som et forestilt fellesskap, ikke utifra om dette fellesskapet er ekte eller uekte, men fordi nasjonen er en abstrahert og konstruert enhet som bare kan eksistere som en kollektiv oppfatning.¹¹ Moderne nasjonalstater kan dermed sees på som nasjonsbygningsprosjekter drevet frem av enkelte grupper som for eksempel politiske eller kulturelle eliter. Det har eksempelvis vært gjort ved å utvikle folkedrakter, innsamling av folkeeventyr og reisning av nasjonale monumenter med videre. Begrepet nasjon må dermed nødvendigvis ikke oppfattes som en konstant faktor, men like gjerne som en fortløpende prosess hvor medlemmene i gruppen stadig formes i nasjonens bilde.¹²

⁷ Porter, B. 1994. *War and the Rise of the State*, sidene 5-6.

⁸ Antlov, H. & Tønnesson, S. 2000. *Asia in theories of nationalism and national identity*, side 851

⁹ Ibid.

¹⁰ Smith, A. 1993. *State-Making and Nation-Building*, sidene 59-63

¹¹ Anderson, B. 2006. *Imagined communities*, sidene 5-6.

¹² Brubaker, R. 1996. *Nationalism reframed*, sidene 13-22.

Italia kan tjene som et eksempel på en nasjon hvor man kan anvende begge definisjonene. På 1800-tallet fantes det spesielt i Midt- og Nord-Italia en idé om at den italienske halvøy burde ha potensial til å kunne utvikles til en egen nasjon. Det var i overveiende grad innen middelklassens politiske og kulturelle eliter denne tanken slo rot etter inspirasjon fra det man så ellers i Europa, for eksempel i Frankrike, Tyskland og Spania. På den annen side kan det hevdes at denne konstruksjonen, idéen om en italiensk nasjon, var tuftet på at italienerne på den italienske halvøy var direkte etterkommere fra Romerriket og at en naturlig følge av dette var en egen italiensk nasjon.¹³ På første halvdel av 1800-tallet var imidlertid den italienske halvøy fortsatt oppdelt i en rekke ulike politiske enheter.

En av byggsteinene for å definere en nasjon som en konstruksjon, er kollektive forestillinger om historiske forhold som gir mening til handling i nåtid.¹⁴ Italienske nasjonsbyggere legitimerte ideen om en italiensk nasjon ved å henseile til Romerriket og vise til dets storhet og sterke identitet. Man ville skape en kollektiv forståelse for at italienere var et eget folkeferd - en egen nasjon - og at nasjonen Italia bygget på en tradisjon som viste at nasjonen var eslet for store oppgaver.

På denne måten benyttet italienske samlingsforkjempere fortiden som begrunnelse for aktiv politisk handling. Hvordan kollektive forestillinger kan begrunne senere handlinger kan eksemplifiseres videre ved serbernes vektlegging av slaget på Kosovo-sletten i 1389 for å rettfærdiggjøre sine handlinger i Kosovo på 1990-tallet.¹⁵ En annen type eksempel er vår egen tolkning av 9. april 1940: For mange nordmenn innebar 9. april en kollektiv forståelse av at det nytter å kjempe selv om motstanderen virker uovervinnelig. Senere ble dette benyttet aktivt av norske myndigheter for å legitimere en sterk utbygning av Forsvaret under den kalde krigen.¹⁶

Av begrepene stat, nasjon og land, henseiler det tredje begrepet, *land*, på det fysiske territoriet som staten eller nasjonen finnes på. Italia har gitt opphav til uttrykket *irredentisme*, som innebærer at en nasjon opplever at folkegrupper som defineres som en del av nasjonen befinner seg utenfor nasjonalstatens grenser: Tidlig på 1900-tallet oppstod det en bevegelse for å inkludere områder med italiensk bosetning rundt Middelhavet i den italienske staten. Disse områdene ble kalt Italia Irredenta, og derav begrepet irredentisme.¹⁷

¹³ Duggan, C. 2007. *The Force of Destiny*, sidene 24-29, 228-229.

¹⁴ Anderson, B. 2006. *Imagined communities*, sidene 68 og 199-201.

¹⁵ Web 2; Wikipedia, *La Battaglia di Kosovo Polje*.

¹⁶ Skogrand, K. 2004. *Alliert i krig og fred*, sidene 132-133.

¹⁷ Web 3; Wikipedia, *Italia Irredenta*.

Begrepene stat, nasjon og land kan overlape i større eller mindre grad. Norge kan tjene som et eksempel på et tilfelle hvor det er stor enighet om at den norske staten omfatter den norske nasjonen som bor på territoriet som utgjør Norge. Jugoslavia kan tjene som et eksempel på det motsatte: Jugoslavia var en stat med flere nasjoner (eller i hvert fall flere etniske grupper). Etter oppløsningen i flere stater på 1990-tallet oppstod det flere utfordringer i forhold til begrepene stat-nasjon-land: Serbia og Kroatia var misfornøyde med at det de oppfattet som de serbiske og kroatisk nasjonene delvis lå utenfor de nye statenes territorium, mens kosovoalbanerne i Serbia fikk raskt erfare at de ikke var velkomne eller hadde tilhørighet hverken i staten eller nasjonen Serbia.

Begrepene stat og nasjon slik vi kjenner dem i dag, er resultat av en langsom utvikling som begynte i Europa i overgangen mellom Middelalderen og moderne tid. Tre viktige milepæler i denne utviklingen var fredsslutningen i Westfalen i 1648 og den franske revolusjonen og Napoleonskrigene i perioden 1792-1815. Freden i Westfalen markerte overgangen til å anerkjenne statenes suverenitet og Napoleonskrigene markerte begynnelsen på sammenhengen mellom stat og nasjon, nasjonalstaten, og dermed nasjon som en egen ideologi; nasjonalismen.¹⁸

I overgangen til moderne tid var det tre forskjellige typer statsdannelser som preget Europakartet. På den ene siden fantes det en rekke små bystater og fyrstedømmer, mens i andre enden av skalaen fantes sammensatte statsdannelser, som for eksempel Østerrike-Ungarn, Det ottomanske imperiet og det habsburgske Spania. I løpet av 1800-tallet gikk utviklingen mot at det var den tredje varianten av statsdannelser som skulle bli den mest levedyktige i Europa; nasjonalstaten: Etter hvert som småstatene ikke klarte å hevde seg i forhold til sterkere naboer og de multinasjonale statene begynte å gå i oppløsning, var det de mellomstore statene med én dominerende nasjonsgruppe som ble de sterkeste statene, som for eksempel Frankrike, England og Tyskland. En del mindre og mellomstore stater overlevde også og ble gradvis konsolidert; eksempelvis Sveits, Nederland, Sverige og Danmark.¹⁹

Fremveksten av stater & militærmakt

Sammenhengen mellom fremveksten av stater og krig og militærmakt er teoretisert blant annet av Charles Tilly og Morris Janowitz. Tilly har laget en tese der han sier at fremveksten av den moderne staten har skjedd ved at konsentrasjonen og akkumuleringen av kapital og

¹⁸ Smith, 1993. *State-Making and Nation-Building*, sidene 61-70.

maktmidler gjensidig har påvirket hverandre. På den ene siden trenger man ressurser for å opprettholde en militærmakt for å forsvare seg, og militærvesen og krig er både personell- og ressurskrevende. På den annen side må staten organisere seg for å kunne understøtte en militærmakt. Det må organiseres skattesystemer slik at inntekter kommer inn til statskassen, og for å kreve inn skatt må det opprettes manntall. Soldater må utdannes og materiell og personell må kunne fraktes til fronten på en effektiv måte. I perioder med krig øker normalt kravet til statens evne til å organisere seg, og byråkratiet vokser. Dermed vokser også statens innflytelse i det territoriet staten råder over, og lokale maktsentra blir innlemmet i statens strukturer. Tilly grupperer denne utviklingen rundt fire sett av gjensidig forsterkende effekter: For det første ble statsfunksjoner opprettet etter behov for å dekke militære utfordringer som for eksempel skattesystemer og logistikk. For det andre kunne statsfunksjoner og institusjoner bli overtatt i nyerebrede områder. For det tredje har staters organisering blitt påvirket av krigsoppgjørene, som for eksempel etter de to verdenskrigene da mange land i Europa fikk ny styreform og organisering. For det fjerde har indre opprør og revolusjoner påvirket staters utvikling, som for eksempel i Frankrike og Russland.

Tilly viser i sin modell at stater kunne basere sin eksistens og vekst på enten å være kapitalintensiv eller maktintensiv. De italienske bystatene på 1500- og 1600-tallet og Nederlandene valgte en kapitalintensiv innfallsvinkel ved i stor grad å leie eller kjøpe den militærmakten de til enhver tid behøvde, mens Russland, Polen og Ungarn tidvis har vist eksempler på det motsatte ved å tyne mest mulig ressurser ut av eget territorium til krigføringen. De stater som har klart en avveining mellom en kapital- og maktintensiv statsutvikling har stort sett lykkes bedre og utviklet seg også tidligere til å bli nasjonalstater, eksempelvis Frankrike og England.²⁰

Morris Janowitz har en lignende forklaring på den suverene statens fremvekst ved å si at den moderne kapitalismen hadde sitt utspring i Europa og dette, sammen med den moderne militærmakten som avløste middelalderens hærmenn, til sammen dannet grunnlaget for den moderne staten og senere nasjonalstaten. Videre argumenterer Janowitz for at de stater som har lyktes best som nasjonalstater er de som har evnet å vedlikeholde sivil kontroll over de militære styrkene.²¹

¹⁹ Tilly, C. 1992. *Coercion, Capital, and European States*, sidene 2-18.

²⁰ Tilly, C. 1992. *Coercion, Capital, and European States*, sidene 19-30.

²¹ Janowitz, M. 1978. *The Last Half-century*, sidene 166-167.

Bruce Porter tar for seg krigføringens påvirkning på statens utvikling mer konkret ved å se på krigføringens organiserende, oppløsende og reformerende effekter, samt hvordan krig og nasjonalisme hører sammen.²²

For det første hevder Porter at krig har en organiserende og dannende effekt på staten ved at den i krigstider blir stilt overfor utfordringer som gjør at den må tenke radikalt nytt og at krigen dermed blir en felles katalysator for å omforme samfunnet. Krig har ofte en samlende effekt på befolkningen: Innbyggerne støtter opp om de statsbærende institusjoner og indre strid nedtones. Videre fører krig til en sentralisering av statsmakten og at styresettet blir mindre personlig og etter hvert overtatt av et hierarkisk byråkrati. Krigføring medfører høyere skattebyrder, men krig medfører også at befolkningen godtar høyere skatter også etter at en krig er slutt, noe som styrker staten.

For det andre kan krig også ha en oppløsende eller forvitrende effekt på en stat. Gjennom historien har flere stater forsvunnet fra kartet i Europa enn nye har kommet til. Krig kan også være en utløsende faktor for revolusjoner. Statistisk sett har flere voldelige regimeendringer skjedd rett i etterkant av en krig enn i en fredsperiode. Den russiske revolusjonen etter første verdenskrig er et eksempel på det. Tapte eller upopulære kriger kan ha en destabiliserende effekt på en stat, særlig hvis krigen medfører store menneskelige og materiellmessige tap, og tap av landareal. Kriger med heldig utfall leder som regel til at stat og nasjon knytter sterkere bånd, mens tapte kriger i mange tilfeller fører til det motsatte. Politisk og sosial uro kan vedvare i lang tid etter at krigen avsluttes og medføre at regjering og sentralmakt svekker sin stilling i samfunnet. Krigsgjeld og krigserstatninger kan også lede til svekkelse av staten.

For det tredje hevder Porter at krig har en reformerende effekt på staten i det den stiller staten frem til inspeksjon og revisjon. Krig er som eksamen for en stat, og får frem styrker og svakheter ved at statens effektivitet i å mobilisere og nyttiggjøre seg ressurser blir satt på prøve. De største reformer i europeisk sammenheng har kommet som følge av krigføring, og en av de mest sentrale er hvordan Napoleons allmenne verneplikt medførte at borgerne fikk fulle rettigheter som medlemmer av staten. Verneplikten og stemmeretten medførte at borgerne ble involvert i både statens og nasjonens anliggender på en helt annen måte enn det som hadde vært vanlig forut for 1800-tallet. På den ene siden styrket verneplikten og stemmeretten borgernes opplevelse av å være en del av nasjonens fellesskap ved at krigen angikk alle borgerne på hvert sitt vis, uavhengig av klasse, bosted og religion; mennene ved

²² Porter, B. 1994. *War and the Rise of the State*, sidene 11-20.

fronten og de pårørende hjemme. Stemmeretten gav borgerne medbestemmelse i nasjonens anliggender. På den annen side styrket verneplikten og stemmeretten statens stilling ved at plikter og rettigheter ble regulert på en slik måte at staten og dens funksjoner ble uunnværlige i dagliglivet.

I tillegg til de ovennevnte effekter av krigføring hevder Porter at krigens effekt på nasjonalismen hører innunder alle tre kategoriene. Når en stat oppfattes av innbyggerne å representere nasjonen, vil nasjonalismen være en styrkende og samlende faktor for staten, i særdeleshet i krig og krisetider. På den annen side kan multietniske stater oppleve at nasjonalismen fører til oppløsningstendenser når forskjellige nasjonale interesser kommer i konflikt. Krig er også en sterk katalysator for nasjonalisme i det den styrker fellesskapsfølelsen og den nasjonale identiteten samtidig som nasjonens skjebne knyttes til statens evne til overlevelse. Militær påvirkning på nasjonalismen er for eksempel synlig i hvordan nasjonale symboler og merkedager ofte har sterke militære innslag som for eksempel parader, flaggborger og salutter. Militærvesenet har også styrket nasjonalismen ved at den moderne militære organisasjon har medført en standardisering av ett språk som igjen ble knyttet til én stat.²³

Militarisme

Italia var det første landet i Europa som fikk et fascistisk styresett i 1922. Regimet til Mussolini fikk en militaristisk oppbygging med vekt på førerprinsippet, uniformering, militær organisering og symboler. Fascismen omfavnet også et elitistisk menneskesyn der de sterke skulle herske over de svake internt, og der enkelte folk ville herske over andre. Videre romantiserte og heroiserte regimet krig som fenomen, og en viktig del av den fascistiske ideologien var hvordan krigens seire skulle fremme den italienske nasjonen.²⁴ Den italienske fascismen tok også opp i seg ideene til den italienske militærteoretikeren Giulio Douhet som tidlig på 1900-tallet utviklet luftmaktteorier om flyets revolusjonerende innvirkning på krigen.²⁵

Neste kapittel vil gjennomgå hvordan Italia i historisk sammenheng kan vise til flere eksempler på feilslått bruk av offensiv militærmakt. I den forbindelse vil det være nyttig å skjele til hvordan Alfred Vagts har problematisert fenomenet ved å skille mellom en militær

²³ Porter, B. 1994. *War and the Rise of the State*, sidene 11-20.

²⁴ Berghahn, V. R. 1983. *Militarism*, sidene 31-64.

²⁵ Gat, A. 1998. *Fascist and Liberal Visions of War*, sidene 43-79.

og en militaristisk innstilling til hensikten med militærmakten: Den første er opptatt av hvordan man oppnår en militær målsetning på en mest mulig effektiv måte i bruk av personell og materiell. Militarismen, på den annen side, er mest opptatt av å gjennomsyre samfunnet med militær tenkning, organisering, uttrykk, skikker og symboler som henspeiler på krigens krav, men uten egentlig å sette krigens krav i sentrum. Derfor er militarisme oftere et fenomen i fredstid, siden militarismens fokusering på militære symboler og glorifisering av tidligere generasjoners bragder på slagmarken i liten grad kan erstatte de reelle militære ferdigheter som behøves i krig.²⁶ Nazi-Tyskland er et eksempel på at militarisme også kan underbygges med en effektiv militærmakt, mens Italia under Mussolini-tiden beskjefteiget seg i hovedsak med det *militaristiske uttrykket*.²⁷ Utfallet av andre verdenskrig viste hvilke fatale konsekvenser en slik innstilling til militærmakten fikk for Italia.

Oppsummering

I dette kapitlet har jeg gjennomgått noen definisjoner av begrepene stat, nasjon og land og vist hvordan disse skiller seg fra hverandre selv om de også kan sammenfalle. Videre er det presentert utdrag fra teorier om den moderne stats fremvekst, blant annet fra Anthony Smith og Morris Janowitz. Hovedtesen er at den moderne stat slik vi kjenner den i dag er et resultat av den gjensidige påvirkningen av fremveksten av den moderne kapitalismen og det moderne militærvesen. Bruce Porter har vist hvordan krigen kan ha en organiserende, oppløsende og reformerende effekt på stater og at krig og nasjonalisme henger sammen i sin påvirkning på statens utvikling. Til slutt er det presentert en definisjon på militarisme.

I neste kapittel vil jeg gjennomgå utdrag av nyere italiensk historie som viser hvordan italiensk militærmakt i liten grad har evnet å bidra til konsolideringen av staten og fremveksten av nasjonen.

²⁶ Vagts, A. 1959. *A History of Militarism*, sidene 13-17.

²⁷ Berghahn, V. R. 1983. *Militarism*, sidene 31-64.

4 Nyere italiensk historie – militærmakten, stat og nasjon

For mange ikke-italienere er det ofte lett å glemme at den italienske staten ikke har noen lang historie. Etter Romerrikets fall og frem til 1800-tallet besto den italienske halvøy av forskjellige kongedømmer, fyrstedømmer og republikker som 14. mars 1861 ble forent i Kongedømmet Italia med hovedstad i Torino. Etter hvert ble Pavestaten innlemmet i det nye Italia og hovedstaden flyttet til Roma, og etter 1870 har Italia i stor grad hatt utformingen som den gjenkjennelige støvelen på Europa-kartet. Selv om Italia etter samlingen i 1861 helt klart ble en av stormaktene i Europa i henhold til utstrekning og folketall var Italia like klart også den svakeste av de europeiske stormaktene.²⁸ 1800-tallet hadde i Europa vært det store århundret for nasjonalisme og nasjonsbygging. Italia kom sent i gang med nasjonsbyggingen, men store økonomiske skjevheter mellom nord og sør, kulturelle og språklige ulikheter og uoverensstemmelse med Paven bidro også til en vanskelig start for den nye statsdannelsen.²⁹

Risorgimento og Piemonte som ledende maktsenter

Å skape en felles italiensk identitet har vært en utfordring helt fra starten i 1861. Samlingen av den italienske halvøy til ett kongedømme kalles på italiensk Risorgimento og kan oversettes til norsk med *gjenoppstandelse, gjenfødelse eller fremvekst*.³⁰ Det var flere forhold som foranlediget samlingen av Italia, blant annet et folkelig opprør i sør, ledet an av frigjøringshelten Garibaldi, samt at Kongeriket Sardinia-Piemonte, med støtte av Frankrike, klarte å svekke Østerrike-Ungarns innflytelse i den nordlige delen av den italienske halvøy. Men den nye staten fikk en vanskelig start. Sardinia-Piemonte var den sterkeste part i det forente riket og det øvrige Italia fikk raskt en følelse av heller å være annektert av Sardinia-Piemonte enn av å være en del av en nyetablert nasjon.³¹ For regjeringen i Torino ble ideene til Garibaldis folkebevegelse i Sør-Italia altfor revolusjonære, og hæren, som i overveiende grad besto av avdelinger fra Sardinia-Piemonte, slo hardt ned på ethvert forsøk på ikke å ville innordne seg den nye staten. Situasjonen i Sør-Italia ble også forverret av at den italienske halvøy ble omgjort til ett økonomisk frihandelsområde. Dermed forsvant beskyttende tollmurer og næringslivet i sør ble utkonkurrert av mer foretakssomme norditalienere. Flere

²⁸ Intervju med ambassadør Memmo, 3 mars 08 og Nuti, L. 2005. *The richest and farthest master is always best*, side 178.

²⁹ Bosworth, R. J. B. 1996. *Italy and the Wider World 1860-1960*, sidene 15-36.

³⁰ Ulleland, M. 1981. *Italiensk-norsk ordbok*.

³¹ Duggan, C. 2007. *The Force of Destiny*, side 232.

tusen døde i denne perioden, både i det som av mange kalles en borgerkrig og i forbindelse med forverrede levevilkår.³²

Første verdenskrig

Formelt sett var Italia alliert med Tyskland og Østerrike-Ungarn i Trippelalliansen ved utbruddet av første verdenskrig, men klarte å holde seg nøytral og ble ikke trukket inn i krigshandlingene.³³ Likevel ble det i all hemmelighet forhandlet med begge de krigførende parter og til slutt ble det Frankrike og Storbritannia som kom med det beste tilbudet. I 1915 ble London-avtalen undertegnet og Italia gikk med i krigen på Ententens side, mot at Italia skulle få som krigsbytte det som ble regnet som italienske områder i Østerrike-Ungarn; Sør-Tyrol, Trieste og Istria.³⁴ Krigserklæringen avstedkom sterkt blandede reaksjoner. Mange mente Italia ikke var rede til en krig og mange hadde også mistanker til franskmennenes intensjoner om økt innflytelse i Middelhavsregionen. På den annen side var det også stor enighet om at krigen endelig ville samle Italia som én nasjon og fullføre det prosjektet som Risorgimentoen hadde begynt på femti år tidligere. Men fra 1915 til høsten 1918 holdt østerrikerne stand mot de italienske fremstøtene. Militært sett var krigen ingen suksess for Italia. Mer enn 600 000 omkom i kampene, moralen var lav og flere hundre tusen deserterte. Disiplinærtiltakene var særdeles strenge og brutale, og til og med desimering ble tatt i bruk; det vil si at avstraffelser ble gjennomført ved å ta ut hver tiende mann til likvidering. Etter utallige oppfordringer fra sine allierte gikk Italia igjen til angrep på Østerrike-Ungarn senhøstes 1918. Da var østerrikerne allerede sterkt svekket, og i henhold til italienerne vant Italia en stor seier og få uker etterpå var krigen over.³⁵

Italias allierte var ikke særlig imponerte over krigsinnsatsen, og krigen hadde snarere bekreftet fordømmene om Italia. Italienerne selv mente de hadde bidratt med store oppofrelser og ville ha større uttelling enn det som London-avtalen tilsa.³⁶ Det fikk de ikke, noe som skapte stor skuffelse i den italienske befolkningen.³⁷ Første verdenskrig skulle bli ett eksempel i det tyvende århundret på at italiensk krigsdeltagelse ikke gav positive gevinster.

³² Duggan, C. 2007. *The Force of Destiny*, sidene 225-233.

³³ Bosworth, R. J. B. 1996. *Italy and the Wider World 1860-1960*, sidene 15-35.

³⁴ Web 4; Wikipedia, *The London Treaty 1915*.

³⁵ Duggan, C. 2007. *The Force of Destiny*, sidene 391-404.

³⁶ MacMillan, M. 2003. *Peacemakers*, sidene 288-314.

³⁷ Duggan, C. 2007 *The Force of Destiny*, sidene 410-415.

Mellomkrigstiden: Mussolini og imperiet

Mellomkrigstiden ble videre en vanskelig tid for Italia, med politisk og sosial uro. De nye politiske strømningene på det europeiske kontinentet, kommunismen og tendensene som kom til uttrykk gjennom nazismen og fascismen, gjorde seg også sterkt gjeldende på den italienske halvøy. I 1922 kom Mussolini til makten og begynte på sitt prosjekt om å bygge den fascistiske stat.³⁸ Også fascistene hadde som mål å fullføre prosjektet med å skape en italiensk nasjon med en felles identitet og en tilhørighet til et felles opphøyd ideal om Italia. En kjent politiker og forfatter fra Risorgimentoen, Massimo D'Azeglio, skrev i sine memoarer at "en sak er å samle Italia; men så var det å lage italienere...".³⁹ Mussolini refererte også til D'Azeglio og proklamerte at fascismen var det største eksperimentet i Italias historie i det å skape italienere.⁴⁰ Men hvordan så Mussolini for seg at han skulle skape italienere?

Mussolinis virkemidler for å styrke den nasjonale identiteten innebar blant annet å fokusere på fascismens militaristiske preg med vekt på militære symboler og romantisering av tidligere tiders militære bragder. Videre fokuserte han på Italias rett til et imperium i Middelhavs-området og i Afrika.⁴¹ Italia hadde allerede ved århundreskiftet skaffet seg noen besittelser i Eritrea og på den somaliske kysten, og i 1911 invaderte de Libya. Men på begynnelsen av 1920-tallet strakk ikke den italienske kontrollen seg særlig langt utenfor de kystnære besittelsene, og Mussolini satte straks i gang med å få kontroll over de respektive territorier. De militære styrker ble gitt ordre om å ta i bruk alle nødvendige tiltak. Med stor brutalitet, og blant annet bruk av sennepsgass distribuert fra fly, ble Eritrea og Somalia bragt under italiensk kontroll, mens i Libya ble også store deler av den lokale befolkning samlet sammen i konsentrasjonsleire hvor mange tusen døde av matmangel og epidemier. Likevel klarte man ikke å få kontroll over hele Libya før andre verdenskrig startet.⁴²

Mellom Somalia og Eritrea ligger Etiopia, og i 1896 gjorde Italia et forsøk på å underlegge seg dette landet. I stedet for en lett suksess, led de det største nederlaget en europeisk militærmakt hadde lidd til da i Afrika. Mussolini var fast bestemt på å gjenopprette den italienske stoltheten, og for å være på den sikre siden sendte han i oktober 1935 en militær styrke som var mer enn dobbelt så stor som den etiopiske. Etter harde kamper og igjen bruk av sennepsgass inntok italienerne hovedstaden Addis Abeba i mai 1936, men på grunn

³⁸ Bosworth, R. J. B. 2005. *Mussolini's Italy*, sidene 66-183.

³⁹ Web 5; Wikiquote, *Massimo D'Azeglio, I miei ricordi*.

⁴⁰ Duggan, C. 2007. *The Force of Destiny*, side 449.

⁴¹ Web 3; Wikipedia, *Italia Irredenta* og Duggan, C. 2007. *The Force of Destiny*, side 493.

⁴² Duggan, C. 2007. *The Force of Destiny*, sidene 381-384 og 493-498.

av en sterk etiopisk motstandsbevegelse fikk italienerne heller ikke i Etiopia kontroll over hele territoriet før andre verdenskrig startet.⁴³

Invasjonen av Etiopia ble særdeles godt mottatt i den italienske opinionen og støtten til regimet steg. Brutaliteten og bruken av sennepsgass ble sensurert fra den italiensk pressen og det italienske forsvaret innrømmet ikke før i 1996 at sennepsgass hadde blitt benyttet i Afrika. Invasjonen ble sterkt fordømt i Folkeforbundet og gjorde sitt til å skape avstand til Frankrike og Storbritannia.⁴⁴

Andre verdenskrig og den kalde krigen

Sammenlignet med Tyskland var Italia på ingen måte forberedt på større offensive krigstokt ved oppstarten av andre verdenskrig. Riktignok hadde de militære styrker vært gjenstand for stor opprustning under fascistene, men det skortet på koordinering mellom forsvarsgrenene og deployeringene til Afrika kostet dyrt, personell- og ikke minst materiellmessig.⁴⁵ Men Mussolini hadde sett hvor enkelt Hitler hadde lagt under seg deler av Nord-Europa og gikk med Tyskland i krigen 10. juni 1940. Han ventet til etter at Paris hadde falt før italienerne angrep Frankrike. Likevel klarte de ikke å trenge inn i Frankrike før våpenstillstanden 25. juni. Utpå høsten bestemte Mussolini seg for å erobre Hellas, men et dårlig planlagt felttog gav grekerne tid nok til å mobilisere, og om lag 100 000 italienerne omkom før tyskerne kom dem til unnsetning i april 1941 og fullførte invasjonen.⁴⁶

Etter hvert som britene fikk stabilisert situasjonen i Nordvest-Europa begynte de å slå tilbake mot italienernes fremrykninger i Nord-Afrika og etter vinteren 1940-1941 gikk det kun nedoverbakke med den italienske krigsinnsatsen.⁴⁷

10. juli 1943 gikk amerikanske og britiske styrker i land på Sicilia og møtte liten motstand fra de italienske styrkene. To uker senere ble Mussolini avsatt som statsminister og arrestert. Kongen og den nye statsministeren innledet deretter forhandlinger med de allierte og kapitulasjonen ble undertegnet 8. september. Det ble en svært kaotisk kapitulasjon. Den nye regjeringen klarte ikke å utgi klare ordrer for hvordan de militære styrker skulle forholde seg. Dermed visste ikke de mange hundre tusen soldatene omkring i Italia og ellers stasjonert i Sør-Europa sammen med tyskerne hva de skulle gjøre. Mange soldater tok av seg uniformen

⁴³ Bosworth, R. 2005. *Mussolini's Italy*, sidene 367-395.

⁴⁴ Duggan, C. 2007. *The Force of Destiny*, sidene 500-505.

⁴⁵ Vagts, A. 1959. *A History of Militarism*, side 472.

⁴⁶ Duggan, C. 2007. *The Force of Destiny*, sidene 518-519.

og blandet seg med lokalbefolkningen, mens nær én million soldater ble internert av tyskerne. Tyskerne klarte også å sikre seg de fleste havner og flyplasser i Midt- og Nord-Italia og dagen etter kapitulasjonen strømmet nye tyske styrker inn i det som nå var blitt Tysklands nye fiende; Italia.⁴⁸ Dermed ble Italia delt i to frem til krigens slutt, med front sør for Roma hvor et av andre verdenskrigs kjente slag kom til å stå; kampene ved Monte Cassino.⁴⁹ Men hvordan påvirket kapitulasjonen det italienske folket og deres syn på bruken av militærmakt?

Kapitulasjonen skapte en desillusjonert stemning blant italienerne. 20 år med fascisme hadde ledet til undergang og tap og nå var de invadert i nord av sine tidligere nazi-allierte, mens i sør var Italia okkupert av sine opprinnelige allierte fra første verdenskrig, men nylige fiender, britene og franskmennene, sammen med deres nye allierte; amerikanerne. I tillegg hadde kongen og regjeringen søkt tilflukt i det relativt rolige Sør-Italia. Denne skuffelsen gav seg utslag i flere retninger. Noen holdt fast ved troen på fascismen og støttet den nye fascist-republikken som nazistene opprettet i Nord-Italia, og hvor de gjeninnsatte Mussolini som marionettleder. Andre igjen søkte tilflukt i det som de anså som det eneste alternativet når fascismen og de vestlige demokratier hadde sviktet; kommunismen. Nord-Italia opplevde en bitter borgerkrig i tiden som fulgte og frem til 1947 antas om lag 75 000 partisaner, fascister og sivile å ha blitt drept.⁵⁰ Men for mange italiener ledet også denne skuffelsen over det fascistiske prosjektet til å sette spørsmålsteget ved selve nasjonen Italia, og det var stor uenighet om hvilken vei Italia skulle gå etter slutten av andre verdenskrig. I årene etter 1945 oppnådde arvtageren til fascistpartiet og ikke minst kommunistpartiet store stemmeandeler, mens kristeligdemokratene kom til å bli det toneangivende partiet i flere tiår inn i etterkrigstiden. Dette partiet favoriserte også en tilnærming til USA og Vest-Europa og ledet landet inn i Nato og det europeiske fellesskapet.⁵¹ Dette skulle også bli bærebjelkene i utenrikspolitikken, nemlig europeisk integrasjon og transatlantisk tilnærming.⁵²

Den nye grunnloven i 1948 ble skrevet av en uvanlig sammensatt koalisjonsregjering bestående av kristeligdemokrater, sosialister og kommunister. En viktig målsetning med den nye grunnloven var å sikre at ikke et autoritært regime igjen skulle kunne ta makten. Dette ble gjort ved å gi parlamentet stor innflytelse og å begrense regjeringens makt sammenlignet med øvrige vesteuropeiske demokratier. For å sikre seg mot en autoritær utvikling, ble hensynet til

⁴⁷ Duggan, C. 2007. *The Force of Destiny*, side 520.

⁴⁸ Bosworth, R. J. B. 1996. *Italy and the Wider World 1860-1960*, sidene 57-75.

⁴⁹ Bishop & McNab, 2003. *Campaigns of World War II*, sidene 134-137.

⁵⁰ Duggan, C. 2007. *The Force of Destiny*, sidene 537-539.

⁵¹ Bosworth, R. J. B. 1996. *Italy and the Wider World 1860-1960*, sidene 36-56.

⁵² Nuti, L. 2005. *The richest and farthest master is always best*.

stabilitet og styringsevne på den utøvende maktens side nedprioritert. Grunnloven satte også grenser for militærmakten og Italia frasa seg retten til å kunne bruke militærmakt i annet enn rent selvforsvarsøyemed.

Det som holdt koalisjonsregjeringen sammen var at man på hvert sitt vis hadde kjempet mot fascistene og nazistene i krigens slutfase. Utover det var det lite som forente partiene. Kommunistpartiet og deler av sosialistene hadde sterke bånd til Moskva, og kommunistpartiets leder Togliatti var meget Stalin-lojal. Senere løsrev de italienske kommunistene seg fra Moskva og inntok en mer selvstendig linje innunder den ideologiske fanen eurokommunisme. Partiet var i lang tid det største kommunistpartiet i Vest-Europa.

Da den kalde krigen tilspisset seg i 1947-1948, dannet kristeligdemokratene regjering alene og kom i praksis til å bli sittende med regjeringsmakten frem til begynnelsen av 1990-tallet. Mens den kalde krigen på en meget synlig måte delte Tyskland i to geografiske deler, ble Italia delt i to mentale blokker; én vestlig hvor USA og demokratiet var idealene, og én kommunistisk hvor benevnelsen *fedrelandet* henspilte til Sovjetunionen.⁵³

Denne sterke polariseringen av innenrikspolitikken bidro til at forholdet til USA i seg selv ble en del av innrikspolitikken. For store deler av befolkningen ble USA den store garantisten for utviklingen av det nye demokratiet etter 1945, og en garantist for at Italia ikke skulle komme inn i den kommunistiske folden. USA fortsatte å spille en rolle i den italienske debatten også etter den kalde krigen, spesielt med hensyn til forsvars- og sikkerhetspolitikken. Krigene på Balkan viste at Europa ikke kunne løse disse utfordringene uten amerikansk inngripen.⁵⁴

På slutten av 1960-tallet ble Italia stilt overfor nye problemer med fremveksten av hjemlig terrorisme. Perioden kalles i Italia for bly-årene og ble kjennetegnet av terroranslag fra grupper fra både det ekstreme høyre og det ekstreme venstre. Venstreekstremistene valgte nøye ut sine mål, som for eksempel dommere, forretningsmenn og politikere. Det mest spektakulære anslaget kom fra gruppen Røde Brigader som i 1978 kidnappet og drepte tidligere statsminister Aldo Moro. Høyreekstremistene, derimot, rettet anslagene sine mot

⁵³ Jean, C. 2002. *Sicurezza, difesa e politica europea*, side 354 og Duggan, C. 2007. *The Force of Destiny*, side 543.

⁵⁴ Rocella, E. 2002. *Quel che resta del pacifismo*, sidene 41-42; Nuti, L. 2005. *The richest and farthest master is always best*; Jean, C. 2002. *Sicurezza, difesa e politica europea*, side 346. *Corriere della Sera*, 11 sept 2002, sidene 1 og 11; Fallaci, O, "Remember".

tilfeldige grupper og sto blant annet bak bombeanslaget mot togstasjonen i Bologna i 1980 med 84 drepte.⁵⁵

Ett spørsmål i etterkrigstidens Italia har vært hvordan man skulle forholde seg til det italienske Forsvaret. De militære styrker ble levnet liten ære etter krigens slutt. De hadde svært få bedrifter å vise til under ledelse av Mussolini og hadde heller ikke bidratt på noe særskilt vis som kunne fremme Italias sak i krigens siste år.⁵⁶ Den nye grunnloven og lave budsjetttildelinger sikret at de militære styrker i størst mulig grad ble adskilt og marginalisert fra det øvrige samfunnet. Dette ble også gjort for å sikre at ikke de militære styrker skulle føre Italia tilbake til et autoritært regime eller at de militære skulle bli en brikke i den politiske kampen.⁵⁷ Den første oppmykningen av denne politikken kom i 1982 da Italia sendte fredsbevarende tropper til Libanon. Italia kom forholdsvis godt ut av denne deployeringen og anseelsen til de militære styrker steg. På 1990-tallet og frem til i dag har Italia deltatt i stadig flere fredsbevarende operasjoner i regi av FN og Nato, og den italienske opinionen ser i dag forholdsvis positivt på den rollen som militæret kan ha i en *fredsbevarende* sammenheng, selv om det finnes en vedvarende skepsis overfor skarpe oppdrag.⁵⁸

På begynnelsen av 1990-tallet skjedde det store endringer i det politiske landskapet i Italia, og det var særlig to faktorer som bidro til disse omveltningene; slutten på den kalde krigen og opprullingen av flere korrupsjonssaker. I 1992 i Milano begynte en rekke korrupsjonssaker å bli avdekket som etter hvert involverte ledende politikere spesielt i Sosialistpartiet, men også hos kristeligdemokratene.⁵⁹ Med bortfallet av Sovjetunionen og slutten på den kalde krigen forsvant også mye av grunnlaget for Kommunistpartiet og de uforsonlige frontene som hadde delt italiensk innenrikspolitikk like effektivt som den kalde krigen hadde delt Vest- og Øst-Europa. De mange politikerskandalene røynt på på de gamle partiene, og ved parlamentsvalget i 1994 var det mange nye partier som fikk innpass, mens de gamle nærmest ble utradert. I tillegg ble det ved dette parlamentsvalget valgt én ny politiker som skulle komme til å dominere italiensk politikk i årene fremover; Silvio Berlusconi.⁶⁰

⁵⁵ Richards, C. 1994. *The New Italians*, sidene 115-117.

⁵⁶ Intervju med professor Nuciari, 29 feb 08.

⁵⁷ Jean, C. 2002. *Sicurezza, difesa e politica europea*, sidene 354-355.

⁵⁸ Caforio, G. 2007. *The Cultural Gap between the Military and the Parent Society*, sidene 261-266.

⁵⁹ Jones, T. 2003. *The Dark Heart of Italy*, sidene 131-158.

⁶⁰ Duggan, C. 2007. *The Force of Destiny*, sidene 407-587.

Oppsummering

I dette kapitlet har jeg gjennomgått eksempler fra italiensk historie som viser hvordan den italienske militærmakten ved flere anledninger ikke har nådd sine mål, hverken i militær forstand eller i rollen som nasjonsbygger.

Allerede ved unnfangelsen av staten Italia ble den italienske sentralmakten raskt sett på som en erobrer i stedet for en frigjører; spesielt i det sørlige Italia hvor hæren heller bidro til å forsterke de regionale forskjellene innad i Italia enn å forene den nye nasjonen. Første verdenskrig medførte store tap for italienerne og etter eget skjønn fikk de lite igjen for sin innsats. Italias europeiske allierte, derimot, var ikke imponert over innsatsen.

Utover 1920-tallet begynte Mussolini å intensivere bestrebelsene på å erobre et imperium i Afrika. Men selv med stor brutalitet og bruk av sennepsgass klarte aldri Italia å underlegge seg territoriene i Afrika fullstendig. Men fremstillingen av de italienske bragder i regimets propaganda ble særdeles godt mottatt. Oppslutningen om den italienske nasjonen vokste og det samme gjorde støtten til fascistregimet. Utfallet av andre verdenskrig ble en ubarmhjertig påminnelse om den italienske militærmaktens begrensninger: Ikke hadde man klart å yte motstand mot de alliertes fremrykninger og i Nord-Italia utviklet situasjonen seg til en bitter borgerkrig.

De militære nederlagene avstedkom en sterkt pasifistisk holdning i det italienske samfunnet, og den nye grunnloven som trådte i kraft i 1948 inneholdt sterke begrensninger vedrørende de militære styrker, og man frasa seg retten til igjen å bruke militærmakt i offensive sammenhenger. Den italienske nasjonen var også sterkt splittet som følge av krigsopplevelsene. Italia kom til å ha det største kommunistpartiet utenfor Østblokken og italiensk innenrikspolitikk var i mange sammenhenger et speilbilde av skillelinjene i den kalde krigen. Forskjellene i levestandard mellom nord og sør vedvarte.

I forbindelse med FNs fredsoperasjoner har det italiensk forsvaret vunnet tilbake tilliten i den italienske opinionen da man ser at militærmakt kan ha sin berettigede funksjon i fredens tjeneste. Men italiensk offentlig debatt er fortsatt preget av en sterk skepsis til bruk av offensiv militærmakt, ikke bare av egen styrker, men som utenrikspolitisk virkemiddel generelt.

Ser man eksemplene i dette kapitlet opp mot teoriene i forrige kapittel om hvordan krig og staters fremvekst henger sammen kan man se tydelige spor etter Bruce Porters dannende, oppløsende og reformerende effekter som krigføring har på både staten og

nasjonen: Både under første verdenskrig og i Mussolini-tiden var det store forventninger til de samlende og forenende krefter de militære bragder ville tilføre den italienske nasjonen, og innmarsjen i Addis Abeba i 1936 var i så måte et høydepunkt. Sluttet på andre verdenskrig var særdeles upopulær både i forhold til antall døde og tapt territorium. På den ene siden ledet dette til en sterkt splittet nasjon, mens på den annen side ble staten omorganisert på en slik måte at ikke militærmakt igjen skulle spille en dominerende rolle.

I de neste kapitlene skal jeg gå gjennom den italienske debatten vedrørende Irak-krigen og bruke denne debatten for å vise hvordan italienernes uheldige erfaringer med bruk av militærmakt gjenspeilet seg i debattantenes argumentasjon.

5 Debatten om Italias støtte til Irak-krigen

I forkant av den amerikansk-ledede invasjonen av Irak i mars 2003 var det over hele verden en engasjert og opphetet debatt i forhold til om man støttet USAs syn på Irak-regimet og om det fantes gode nok grunner for å gå inn i Irak med militære styrker. I Europa var Italia et av de land hvor debatten var usedvanlig intens. Berlusconi-regjeringen støttet i stor grad USAs linje overfor Irak, mens den italienske opinionen på samme tid var sterk motstander av en militær inngripen i Irak.⁶¹

I dette kapitlet vil jeg gjennomgå nyhetsbildet for perioden september 2002 til august 2003 for å gi et bilde av hvordan debatten utviklet seg, og hvilke små og store hendelser som kjempet om oppmerksomheten i avisenes spalter. Dette leder frem til en oppsummering av hva som var de mest fremtredende argumentene mot å støtte en eventuell invasjon av Irak, og på den annen side hvilke argumenter som ble fremført til støtte for USAs linje overfor Irak. I tillegg gjennomgås de viktigste aktørene i debatten.

Ettårsmarkeringen av 11. september

Gjennomgangen av nyhetsbildet begynner med ettårsmarkeringen av terrorangrepet på USA i september 2002 og rundt denne tiden var bildene av tvillingtårnene som raste sammen stadig i flittig bruk i mediene. På ettårsdagen bragte Italias største avis *Corriere della Sera* en lengre beretning fra en av Italias mest kjente journalister og krigsreportere, Oriana Fallaci, som befant seg på Manhattan da angrepet skjedde.⁶² Hun gav i denne artikkelen en gripende beretning om hvordan det var å oppleve at tvillingtårnene raste sammen bare noen kvartaler unna, mens alle hennes minner fra de utallige krigsscenarioene hun hadde dekket gjennom en lang karriere flimret gjennom hukommelsen. For henne gjorde det et ekstra sterkt inntrykk at angrepet skjedde mot Amerikas forente stater; for henne selve arnestedet for frihet og likhet mellom mennesker og idealene fra revolusjonen i 1776. Hun argumenterte for at al-Qaeda sto for nettopp det motsatte av frihet, likhet og demokrati, og i den italienske debatten ble Oriana Fallaci en av eksponentene for at truslene fra ytterliggående islamister var en av de største utfordringer Vesten i dag sto overfor. Likevel argumenterte hun for at løsningen overfor utfordringene fra fundamentalistiske islamister ikke gikk via militær intervensjon. Det ville bare bidra til den videre voldsspiralen.

⁶¹ Kritzinger, S. 2003. *Public opinion in the Iraq crisis*.

⁶² *Corriere della Sera*, 11 sept 02, sidene 1 og 11; Fallaci, O, "Remember".

For det var nemlig sabelrasling og utsikter til en militær intervensjon mot Saddam-regimet som preget nyhetsbildet i forbindelse med ettårsmarkeringen for 11. september. Utover høsten 2002 hadde USA og Storbritannia øket trykket mot Irak og det ble åpent spekulert i om USA ville gå til en militær intervensjon, eller forkjøpskrig, mot Irak med utgangspunkt blant annet i Saddams påståtte besittelse av masseødeleggelsesvåpen og brudd på menneskerettigheter. Sentrum-høyreavisen *Corriere della Sera* trykket dagen før ettårsmarkeringen en fyldig artikkel om Saddams krigsarsenal, med opplysninger om at etterretningsrapporter fra London indikerte at Saddam kunne produsere atomvåpen i løpet av få måneder.⁶³ På forsiden av samme avis uttalte statsminister Silvio Berlusconi at han støttet USAs president Bush i hans syn på Saddam, men at eventuelle tiltak mot Irak-regimet måtte skje i henhold til en FN-resolusjon. Likevel åpnet han for at man i visse tilfeller måtte benytte militære virkemidler i fredens tjeneste. I etterkant av ettårsmarkeringen for 11. september var Berlusconi invitert til Camp David, den amerikanske presidentens landsted, hvor Bush roste Italias bidrag i kampen mot terror og Berlusconi svarte med å støtte sin gode venn Bush videre i kampen mot terror.

På den annen side var ikke hele det offisielle Italia rede til å gi USA uforbeholden støtte til Bush' linje overfor Irak-regimet. Den italienske presidenten har i henhold til grunnloven svært lite utøvende makt, men presidenten i denne perioden, Carlo Azeglio Ciampi fra *Oliventre-alliansen*, hadde stor integritet i det italienske samfunnet og nøt stor respekt i alle politiske leire. I forkant av Berlusconis reise til Camp David uttalte Ciampi at hele Europa var mot en eventuell krig i Irak.⁶⁴ Presidenten minnet sin statsminister på den blodige historien til Europa i det tyvende århundret, og at det samlede Europa vi i dag ser er et resultat av en felles avstandtagen til det forrige århundrets nytteløse kriger. Presidentens budskap til Berlusconi var at løsningen i forhold til Irak-konflikten gikk gjennom den europeiske fredsmodellen med dialog og samarbeid.

Opposisjonen besto av en broget forsamling partier hvorav de fleste var samlet i *Oliventre-alliansen*. De to sosialdemokratiske partiene *Democratici di Sinistra* og *Margherita*, samt kommunistene, var de toneangivende partiene, men det var stor strid om hvilken av partilederne som skulle fronte opposisjonen i forhold til Berlusconi.⁶⁵ Opposisjonen fremsto derfor ofte svært splittet og klarte sjelden å samle seg om felles

⁶³ *Corriere della Sera*, 10 sept 02, side 5;. Altichieri, A, "Le 'armi sporche' di Saddam, Molti indizi, caccia alle prove".

⁶⁴ *La Repubblica*, 9 sept 02, side 8;. Battistini, G, "Ciampi anticipa Berlusconi 'Siamo contro la Guerra'".

⁶⁵ Se også; Vedlegg B; Regjering, opposisjon og politiske partier.

standpunkter og om en felles frontfigur i den politiske debatten. *Corriere della Sera* kommenterte tørt i forbindelse med ettårsmarkeringen av 11. september at opposisjonen i hvert fall i utenrikspolitikken kunne finne en leder de kunne enes om; nemlig Tysklands kansler Schröder og hans nei til et ensidig militært angrep på Irak.⁶⁶ Opposisjonen fant også støtte i Frankrikes president Chirac når det gjaldt vektleggingen av et FN-mandat i forbindelse med en eventuell intervensjon i Irak: Chirac så svært gjerne et regimeskifte i Baghdad, men mente at en militær intervensjon uten et FN-mandat ville skape kaos i hele verden.⁶⁷

I kommunistavisen *L'Unita* uttalte en av opposisjonslederne, Piero Fassino fra *Democratici di Sinistra*, at det også for venstresiden var viktig å være sterk mot terrorismen, men at tanken på en militær intervensjon i Irak skapte splid i Italia og Europa.⁶⁸ Avisen intervjuet samtidig visestatsminister Gianfranco Fini, *Alleanza Nazionale*, som ikke utelukket at i fredens tjeneste kunne bruken av militærmakt bli nødvendig. Begge kunne likevel enes om at vennskapet med USA var viktig for Italia.

I tiden rundt ettårsmarkeringen for 11. september dreide debatten om Irak seg i stor grad om Saddam som en trussel mot verdensfreden og hans mulige arsenal av masseødeleggelsesvåpen. Til en viss grad var regjeringen og opposisjonen enige om at et eller annet måtte gjøres i forhold til Irak-regimet, men at uten håndfaste bevis og et mandat fra FN ville en militær intervensjon være utelukket. Berlusconi vektla at Italia måtte støtte USA, mens opposisjonen nødvendigvis ikke var uenig, men vektla også at USA, Europa og FN måtte stå sammen i Irak-krisen. Opposisjonen ble trukket i flere retninger i forhold til dilemmaet om å støtte sin allierte USA, samtidig som de var i mot en unilateral amerikansk invasjon i Irak.⁶⁹ Selv med alle spådommene om Saddams mulige tilgang til masseødeleggelsesvåpen var opinionen også svært lite lyst på en krig i Irak. I henhold til en meningsmåling utført i forkant av ettårsmarkeringen for 11. september svarte 61% at de var imot at USA og Storbritannia skulle få grønt lys for å gå inn i Irak.⁷⁰ Paven, en ikke-italiener med stor gjennomslagskraft i Italia, uttalte at også en samlet katolsk kirke unisont sa *nei* til en krig i Irak!⁷¹

⁶⁶ *Corriere della Sera*, 10 sept 02, side 3; Fregonara, G, "L'Ulivo si compatta sull'Iraq "No a interventi unilaterali".

⁶⁷ *La Repubblica*, 10 sept 02, side 3; Bissanti, A, "Prima le prove contro il rais e poi si potrà attaccare Bagdad".

⁶⁸ *L'Unita*, 12 sept 02, side 7; Fontana, T, "Iraq – Fini: l'uso della forza potrebbe essere necessario".

⁶⁹ *La Repubblica*, 12 sept 02, side 13; Rosso, U "Nell'Ulivo torna il dilemma-Usa 'Solidarietà sì, ma la guerra no'" og *La Stampa*, 16 sept 02, side 7; Meli, M, "Grandi manovre contro la guerra in Iraq".

⁷⁰ *La Repubblica*, 10 sept 02, side 2; Meningsmåling "Gli italiani per la pace", Istituto CIRM.

⁷¹ *La Stampa*, 19 sept 02, side 8; Tosatti, M, "Dal mondo cattolico un coro unanime: 'No'".

I slutten av september holdt Berlusconi en tale i nasjonalforsamlingen der han klargjorde sine synspunkter på Irak-krisen. I denne talen kom det frem hvilken side han hadde valgt i forhold til det som kom til å bli kjent som det ”gamle” og det ”nye” Europa, og han la vekt på at det var i Italias nasjonale interesse å stille seg bak USA. Det var tross alt USA som hadde kommet Europa til unnsetning i forrige århundrets verdenskriger. Videre la han vekt på at det i dag, med krigens endrede karakter og asymmetriske krigføring, ikke lenger ville være slik at det beste forsvar alltid ville være å sitte og vente til man selv ble angrepet for så å slå tilbake. Med dagens utfordringer måtte man noen ganger benytte militærmakt i fredens tjeneste.⁷²

Statsministerens tale satte på flere vis tonen for debatten om Irak-konflikten i Italia. Selv om Berlusconi la vekt på at en løsning på Irak-spørsmålet også måtte innbefatte en politisk og diplomatisk dimensjon, gav han sin fulle støtte til USA. Han bekreftet dermed splittelsen innen EU hvor særlig Tyskland og Frankrike gikk i bresjen for motstanden mot en unilateral amerikansk intervensjon i Irak. Dette gav næring til opposisjonen, som ikke ville være med å støtte Berlusconis ønske om enighet over partigrensene. Opposisjonen mente at eneste farbare vei var via et FN-mandat fra Sikkerhetsrådet. Likevel var ikke opposisjonen særlig samlet: Noen av partiene på ytterste venstrefløy hentet inspirasjon fra Schröders nylige valgseier i Tyskland, og støttet den tyske kanslerens nei til en Irak-invasjon selv om FN skulle gi sin tilslutning.

Splittelsen innen opposisjonen vedrørende Irak-krisen smittet også over på debatten om et eventuelt italiensk bidrag til Enduring Freedom-styrken i Afghanistan. Opposisjonen, som hadde blitt oppildnet og fått entusiasmen tilbake etter Schröders valgseier i Tyskland, klarte heller ikke denne gang å gjøre felles front mot Berlusconi.⁷³ Selv om opposisjonen i prinsippet kunne enes om at det var riktig å sende styrker til Afghanistan, hevdet noen av opposisjons-politikerne at det å sende tropper til Afghanistan ville frigjøre kapasitet for USA og Storbritannia, slik at Italia indirekte var med på å støtte en krig i Irak.⁷⁴

Etter september avtok interessen for Irak-spørsmålet i avisene. Kampen mot terror kom tilbake i søkelyset i forbindelse flere terroraksjoner rundt om i verden i oktober. I midten av måneden inntraff bombeangrepet på Bali og noe senere i oktober gikk tsjetsjenske

⁷² *Corriere della Sera*, 26 sept 02, side 1; Caretto (red.), ”Non vogliamo guerre, ma siamo con Bush”; *La Repubblica*, 26 sept 02, side 1; (usignert), ”E un dovere stare con Bush” og Kgl Norsk Ambassade Roma, 30 sept 02, 2002/00106-25/ZB (med vedlagt kopi av Berlusconis tale).

⁷³ *Corriere della Sera*, 2 okt 02, side 1. Franchi, P, ”L'imbarazzo della sinistra”.

⁷⁴ *Corriere della Sera*, 1 okt 02, side 10; Caprara, M, ”Alpini in Afghanistan, centrosinistra verso il no”.

separatister til en gisselaksjon i et teater i Moskva. Kampen mot terror ble viet stor spalteplass og det ble flere spekulasjoner om hvordan islamsk terrorisme kunne henge sammen med Saddam-regimet, og hvilke trusler Italia sto overfor. Likevel var det fredsbevegelsen som i løpet av høsten fikk mest vind i seilene. I begynnelsen av november ble det arrangert en fredsdemonstrasjon i Firenze i forbindelse med konferansen "European Social Forum". Arrangørene mente at deltagelsen var på rundt en million demonstranter, mens politiet anslo folkemengden til ca 450 000. Uansett antall demonstranter, lyktes de på ett område hvor den partipolitiske opposisjonen ikke hadde lyktes; nemlig å forene alt fra ytterste venstre til katolikker og lesbiske grupperinger sammen med muslimske organisasjoner i et felles *Nei til krigen*.⁷⁵ En annen stor begivenhet i november var Pavens besøk til det italienske parlamentet. Pavens stemme blir hørt i italiensk politikk, men ekstra stort inntrykk gjorde dette besøket, som var det første i sitt slag i italiensk historie. Paven berørte flere saker i sin tale, men det viktigste budskapet var fredsbudskapet og Kirkens nei til en krig i Irak.⁷⁶

Berlusconi, på sin side, var travelt opptatt med å være i dialog med alle av betydning på den internasjonale scene. Berlusconi la vekt på sitt personlige vennskap med de enkelte stormaktenes ledere, først og fremst Bush og Putin, men også Blair, Chirac og Aznar. Målet hans var å få i stand et kompromiss i FN. Men det var også merkbart på Berlusconi at retorikken hadde endret seg noe etter hvert som fredsbevegelsens nei til krigen ble mer og mer sementert i opinionen. I november kom også en etterlengtet FN-resolusjon som blant annet krevde at Saddam måtte fjerne alle sine masseødeleggelsesvåpen. Dette gav næring til alle debattantene: Berlusconi kunne vise til at det å støtte USA og vise fasthet overfor Baghdad gav resultater, mens opposisjonen samlet seg om at FN-resolusjonen viste at Irak-krisen kunne løses på fredelig vis.

I slutten av november var USA i full gang med sine forberedelser til en eventuell militær aksjon i Irak og forespurte hjelp fra sine allierte. Som tidligere beskrevet, forbyr den italienske grunnloven bruk av militærmakt i offensive sammenhenger og det lengste Berlusconi kunne strekke seg til, var eventulet å tilby amerikanerne italienske baser og luftrom til bruk i logistiske og administrative operasjoner. Dette skapte også mye debatt, spesielt i forhold til om en slik hjelp til amerikanerne kunne sies å være grunnlovsstridig. Dette avstedkom videre en diskusjon om hvorvidt Italias tidligere involvering på Balkan og i Somalia kanskje også kunne sies å ha vært grunnlovsstridig.

⁷⁵ *La Stampa*, 10 nov 02, side 3; Ceccarelli, F, "Il corteo diventa la festa per la pace".

⁷⁶ *La Stampa*, 15 nov 02, side 1; Man, I & Chiavaro, M, "Il Papa in Parlamento: 'Pace e clemenza'".

I løpet av høsten hadde Italias største avis, sentrum-høyreavisen *Corriere della Sera*, dekket Irak-krisen på en nærmest nøytral måte, ved å ha artikler både om hvorfor man burde støtte USAs linje, samtidig som de viet spalteplass på fredsbevegelsen og Kirkens nei til krigen. Sentrum-venstreavisene derimot, var samstemte i å fordømme sabelraslingen, samtidig som de i sterkere grad vektla at løsningen på Irak-krisen lå i en kombinasjon av FN, EU og USA. I tillegg var de også opptatt av å dekke all kranglingen innen opposisjonen. I desember-januar begynte også *Corriere della Sera* å dreie mer over til et nei til krigen, selv om avisen ikke rapporterte i like svart-hvitt termer som venstreavisene.

Debatten om Irak-spørsmålet høsten 2002 ble viet mye spalteplass, i særdeleshet i forbindelse med markeringen av ettårsdagen for terrorangret mot USA. Statsminister Berlusconi's tale i parlamentet i slutten av september satte tonen for den opphetede debatten som fulgte den påfølgende vinteren og våren med sin klare støtte til USAs linje overfor Saddam og dermed et brudd med de øvrige ledende nasjoner i EU. Etter hvert som krigsmotstanden øket i befolkningen modererte Berlusconi sin Irak-retorikk. Både USA-tilhengere og krigsmotstandere argumenterte langs de samme linjer *for* freden og *for* FN, men endte som regel opp med forskjellige konklusjoner.

Vinteren og våren 2003

Utover i januar steg temperaturen i debatten og det ble skrevet mer om Irak-krisen. Retorikken i starten av 2003 begynte å konvergere mot et ensartet nei til krigen og alle debatt deltagerne la vekt på at de var for freden, og at alle mulige veier for å finne en fredelig løsning måtte prøves før en militær intervensjon kunne komme på tale. Dermed var for så vidt både regjering og opposisjon enige om at målet var en fredelig løsning på Irak-spørsmålet og et Irak uten Saddam. Men selv om argumentene til deltagerne i den offentlige debatt i stor grad var de samme kunne konklusjonene bli vidt forskjellige: Regjeringsrepresentantene ble etter hvert like flink som opposisjonen til å vektlegge en fredelig løsning og at dette også var den mest foretrukne løsningen. Likevel argumenterte regjeringen for at hvis ikke Saddam var samarbeidsvillig, og medvirket til en fredelig løsning, ville det dessverre være opp til verdenssamfunnet ved USA og dets venner å frembringe denne freden som Saddam sto i veien for.

Lederen for underhuset i parlamentet, Pier Ferdinando Casini fra *UDC-partiet*, representerte regjeringen i forbindelse med markeringen av de alliertes landgang i Anzio 22.

januar 1944. Her talte han om krigens redsler og lidelser og om viktigheten av å videreføre til nye generasjoner denne kunnskapen, samtidig som man måtte ha in mente at det var en riktig avgjørelse da amerikanerne befrikk Italia fra fascistene og nazistenes grep, og ledet Italia tilbake til demokratiet. Å ty til krig var i alle tilfeller den helt siste mulighet som måtte benyttes for å oppnå fred.⁷⁷ Opposisjonspolitikeren Fassino, *Democratici di Sinistra*, fant derimot inspirasjon i den internasjonale konferansen for sosialistpartier som ble avholdt i Roma i slutten av januar. 130 sosialistpartier fra hele verden var samstemte i å si et enkelt, men klart nei til en ny væpnet konflikt og i stedet gi freden en mulighet. Videre refererte Fassino til Olof Palmes fredsinitiativ i Midt-Østen på 1970-tallet og Oslo-prosessen som eksempler på sosialdemokratiets evne til fredsmekling.⁷⁸ På samme tid var utenriksminister Frattini på besøk i Washington for å møte sin amerikanske kollega, Colin Powell, som uttrykte glede over at Italia ville være med USA i en Irak-krig. Mange røster mistenkte Berlusconi for å være enig i det utsagnet, men for å gjøre alle til lags erklærte han at selv om Italia støttet USA i Irak-krisen, ville det måtte være FN og parlamentet som tok den endelige avgjørelsen.⁷⁹

I slutten av januar 2003 kom Hans Blix' rapport fra FN-inspektørene. Denne rapporten gav også næring til alle med en mening om Irak-krisen. Rapporten konkluderte med at inspektørene så langt ikke hadde funnet spor av masseødeleggelsesvåpen i Irak, men også at Saddam fremdeles skjulte mange hemmeligheter.⁸⁰ Det nye slagordet i debatten ble at man måtte gi FN-inspektørene mer tid til å gjennomføre oppdraget sitt. Likevel avstedkom rapporten pessimistiske artikler om at krigen nå var mer sannsynlig enn før. *Corriere della Sera* skrev på lederplass at rapporten var et skritt tilbake og i retning av en krig, fordi Saddam ikke oppriktig hadde godtatt FNs pålegg om avvæpning.⁸¹ Regjeringen og Berlusconi kritiserte også Saddam-regimet for å legge hindringer i veien for inspektørene og argumenterte for en ny FN-resolusjon.⁸² Pessimismen ble også forsterket av at Colin Powell i samme tidsrom stadfestet at USA også ville ta affære overfor Saddam alene uten et mandat fra FN og uttalte på World Economic Forum i Davos at Saddam var nåtidens Hitler, og han håpet at USA hadde samme pågangsmot som de hadde hatt i Europa under andre verdenskrig.⁸³ I en

⁷⁷ *Il Messaggero*, 23 jan 03, side 4; (usignert), "Casini: la guerra ultima delle opzioni".

⁷⁸ *L'Unita*, 23 jan 03, side 1; Fassino, P, "Il Nostro Progetto di Pace".

⁷⁹ *La Repubblica*, 24 jan 03, side 1; (usignert), "Gli Usa: Italia con noi in guerra."

⁸⁰ *La Stampa*, 27 jan 03, side 13; Molinari, M, "Blix: 'Gli ispettori non hanno trovato nulla ma il Raiss nasconde ancora molti segreti'".

⁸¹ *Corriere della Sera*, 28 jan 03, side 1; Venturini, F, "Un passo indietro (verso la guerra)".

⁸² Davidson, J. W. 2008. *In and out of Iraq*, side 40.

⁸³ *La Repubblica*, 27 jan 03, side 10; Rampini, F, "Powell: 'Pronti ad agire da soli'".

meningsmåling i slutten av januar, med spørsmål om man var enig i at Italia sammen med syv andre land i Europa støttet USA og dermed splittet EU, svarte 63% at de var uenige, mens kun 24% var enige.⁸⁴

I februar og mars frem til invasjonen ble Irak-krisen viet mer og mer oppmerksomhet i avisene og temperaturen i debatten steg betraktelig. Mye spalteplass gikk med til å dekke opposisjonens standpunkter i Irak-spørsmålet, men debatten på venstresiden dreide seg like mye om den indre splittelsen innen opposisjonen og de forspilte mulighetene vis-à-vis Berlusconi-regjeringen. Opposisjonen var unisont samlet om et nei til krigen, men ikke om hva dette innebar. Debatten ble betegnet i avisene som den store ”om og men”-debatten: Én ting var å si nei til krigen, men hva hvis FN gav et mandat til en krig mot Saddam? Ville et nei til krigen likevel kunne innebære en åpning for å støtte regjeringen i at italiensk luftrom kunne benyttes av amerikanerne i en administrativ sammenheng, eller ville også en slik innrømmelse overfor USA være brudd på grunnlovens paragraf 11? Tidligere statsminister Lamberto Dini fra *Margherita-partiet* inntok det standpunktet at hvis FN støttet en eventuell krig ville han også ”stemme for krigen”.⁸⁵ En annen tidligere statsminister, Massimo D’Alema fra opposisjonspartiet *Democratici di Sinistra*, landet på en annen konklusjon: Selv med FNs velsignelse til en invasjon ville det ikke være mulig å støtte en krig i Irak. D’Alema kom dermed til en viss grad i et forklaringsdilemma siden han selv som statsminister i 1999 hadde vært med på å argumentere for at det var riktig å gå til krig mot Jugoslavia selv om det ikke fantes noe FN-mandat.⁸⁶ President Ciampi prøvde å irettesette opposisjonen, og for så vidt også regjeringen, med at alle parter måtte ha respekt for den avgjørelse FN kom frem til, og ikke undergrave integriteten til Sikkerhetsrådet; det være seg om det ble en resolusjon til fordel for eller imot en invasjon av Irak.⁸⁷

I begynnelsen av februar hadde den amerikanske utenriksministeren Colin Powell sitt berømte innlegg i FNs Sikkerhetsråd og sentrum-høyreavisen *Il Giornale* hadde et stort førstesidesoppslag om at Saddam var kun få skritt fra å ha atomvåpen. På samme forside ble det også tørt kommentert at ei heller *Oliventre-alliansen* hadde noen evne til finne frem til freden.⁸⁸ Men selv om Saddam skulle besitte masseødeleggelsesvåpen viste meningsmålinger

⁸⁴ *La Repubblica*, 31 jan 03, side 4; Meningsmåling “No al patto pro-Usa”, Istituto Eurisko og *La Stampa*, 30 jan 03, side 6; La Rocca, U, “Documento di solidarietà agli Usa da Berlusconi e altri sei premier europei”.

⁸⁵ *Il Giorno (il Resto del Carlino)*, 12 feb 03, side 7; Farruggia, A, “Se l’Onu darà il via libera voterò per la guerra”.

⁸⁶ *Il Giornale*, 11 mars 03, side 2; Fontana, E, “Quando la Guerra senza Onu era giusta per D’Alema & Co”.

⁸⁷ *La Stampa*, 20 feb 03, side 7; Di Robilant, A, “Ciampi: ‘Non indebolire il Consiglio di sicurezza’”.

⁸⁸ *Il Giornale*, 6 feb 03, sidene 1 og 5; Zincone, V, “Sull’Irak l’Ulivo non riesce a trovare pace” og Zanelli, A, “Powell: ‘Saddam a un passo dall’atomica’”.

at opinionen var i mot en invasjon av Irak uansett: Hele 63% i en rundspørring svarte at de var overbevist om at Saddam skjulte farlige våpen og 67% svarte at de anså Saddam som en trussel mot Vesten. Likevel var nå 85% av de spurte imot en krig, og selv om FN skulle gi sin tilslutning var fortsatt hele 67% imot en krig. Opposisjonsavisen *La Repubblica* konkluderte med at italienerne var pasifister for en hver pris.⁸⁹

Pasifismen og fredsbevegelsen nådde sitt store høydepunkt lørdag 15. februar. Denne dagen ble det arrangert store fredsdemonstrasjoner over hele verden, men en av de mer spektakulære ble holdt i Roma. Fagforeningene leide inn busser og jernbanen satte opp ekstratog slik at italienerne fra hele landet kunne delta, og arrangørene hevdet at antall demonstranter var i overkant av tre millioner. Roma er en by med i underkant av tre millioner innbyggere, og selv om politiet mente arrangørens estimat var noe overdrevet, kunne det trygt sies at fredsdemonstrantene med regnbueflagget dominerte byen totalt denne dagen. Regnbueflagget var ikke bare å se i forbindelse med demonstrasjonene. I denne perioden var det ikke uvanlig å se hele boligkvarter hvor hvert vindu og balkong var prydet med regnbueflagget påtrykt ordet PACE, *fred!* Mellom 80 og 90 prosent av italienerne hadde falt ned på et negativt ståsted i forhold til et angrep på Irak.

Mye av debatten etter denne demonstrasjonen gikk på at en slik folkerøst måtte bli hørt i den politiske debatten om Italias holdning til Irak-krisen. Regionalminister La Loggia fra Berlusconi's eget parti uttalte til opposisjonsavisen *La Repubblica* at en slik folkemønstring helt klart måtte bli lyttet til, og at et slikt folkelig engasjement kanskje bragte verden nærmere en fredelig løsning på Irak-krisen. Igjen var regjering og opposisjon samstemte om at freden måtte gies en sjanse og argumenterte langs de samme linjer, men endte opp med forskjellige konklusjoner. Regionalministeren beklaget at demonstrantene ikke fokuserte på Saddams ugjerninger og hans trussel mot omverdenen og kommenterte at angrepene på president Bush bare satte fredsprosessen i fare.⁹⁰

Et av de få tilfellene hvor Berlusconi og en samlet opposisjonen klarte å enes om å være for noe mer konkret enn bare freden kom i slutten av februar. I følge *La Repubblica* klarte den radikale opposisjonspolitikeren Marco Panella å få til et tverrpolitisk mirakel ved å få alle partiene både på høyre- og venstresiden til å enes om et forslag om å gi asyl til Saddam

⁸⁹ *La Repubblica*, 4 feb 03, side 1; Diamanti, I, "Il pacifismo ad ogni costo" og sidene 14-15; Bordignoni, F, Meningsmåling "No alla guerra, anche con l'Onu" (Istituto Eurisko) og 26 feb 03, side 9; Meningsmåling "No, anche con l'Onu", Istituto Eurisko.

⁹⁰ *La Repubblica*, 17 feb 03, side 10; (usignert), "La Loggia è d'accordo con Casini 'I tre milioni in piazza vanno ascoltati'".

Hussein.⁹¹ Selv om en slik enighet mellom regjering og opposisjon var en sjelden foreteelse, var det merkbart at Berlusconi modererte sin ensartede støtte til USA utover våren ettersom opinionen stadig ble mer negativ til en eventuell invasjon av Irak.

Et annet faktum som opptok den offentlige debatten i ukene før invasjonen var vektleggingen av Roma som et knutepunkt for fredsdiplomati. Flere statsledere var innom Roma. I hovedsak kom de for å besøke Paven, men når de først var i Roma var det naturlig å ha samtaler også med den italienske statsministeren. Dermed kunne Berlusconi sole seg i glansen over at disse statslederne kom til Roma for å konferere med ham som en av verdenslederne. På løpende bånd ble den røde løper rullet ut for Donald Rumsfeldt, Kofi Annan, Tony Blair og Jose Maria Aznar. Et av de mer selsomme besøkene til Roma var av Iraks visestatsminister Tariq Aziz. Aziz var katolikk og kom til Roma for å møte Paven og Kofi Annan. I tillegg hadde han også samtaler med den italienske utenriksministeren Frattini og ikke minst med en bredt representert opposisjon. Det var store forventninger til dette besøket, men den regjeringsvennlige avisen *Il Giornale* kunne fortelle at Aziz hadde helt kaldt vann i årene på opposisjonen og fredsbevegelsen: Baghdad ville aldri tillate en eventuell FN-styrke i Irak og det ville være utenkelig at Saddam skulle dra i eksil.⁹²

En splittet opposisjon prøvde å finne inspirasjon i EU og EU-kommisjonens formann, italieneren Romano Prodi. Selv om EU i stor grad selv var splittet i Irak-spørsmålet, var aksen Paris-Berlin sammen med Prodi en stor inspirasjonskilde for opposisjonen. Allerede under Irak-striden begynte man å sysle med tanken om at Prodi etter å ha fullført sitt EU-mandat kunne bli en lenge etterlengtet samlingsfigur for venstresiden i italiensk politikk.

I perioden februar-mars var avisene også opptatt av kampen mot terror og intifadaen og selvmordsbomberne i Det hellige land. Det ble også skrevet om Iraks mulige forbindelse med Osama bin Laden og om hvor mange som var omkommet i islamskinspirert terrorisme i de senere årene.⁹³ Likevel druknet Saddams ugjerninger og eventuelle masseødeleggelsesvåpen i fredsbevegelsens nei til krigen og ”borgerkrigen” innen opposisjonen. Regjeringskoalisjonen strevde også med å finne frem til ensartede standpunkt, men fremsto likevel som forbilledlig enstemmige i forhold til opposisjonen. 19. februar ble det avstemning i parlamentet om Italias holdning til en eventuell invasjon i Irak. Det ble ingen tverrpolitisk

⁹¹ *La Repubblica*, 20 feb 03, side 3; Longo, A, “E Panella fa il miracolo bipartisan da An ai Ds all’esilio di Saddam” og *Corriere della Sera*, 20 feb 03, side 3; Zuccolini, R, “Si alla proposta di esilio per Saddam, Casini abbraccia Pannella: ci hai unito”.

⁹² *Il Giornale*, 14 feb 03, side 1; Biloslavo, “Aziz demolisce il piano dei pacifisti”.

⁹³ *Corriere della Sera*, 12 feb 03, side 1; Olimpico, G, “Lo strano regalo di Osama una pistola fumante per Bush”.

enighet i Irak-spørsmålet: Opposisjonen klarte ikke å samle seg og regjeringens forslag ble vedtatt med regjeringskoalisjonens stemmer. Det gikk ut på at en militær intervensjon i Irak kun var en siste utvei og videre at en italiensk deltagelse ville måtte bli godkjent av parlamentet. På denne måten gav regjeringen seg selv et vist spillerom da vedtaket ikke sa noe om i hvor stor grad eller på hvilken måte Italia eventuelt ville støtte USA. Opposisjonen delte seg i ett motforslag hvor FN ble gitt initiativet i Irak-spørsmålet og et annet motforslag som innebar nei til krig uansett hva FN måtte mene.

I slutten av februar ble det også tilløp til sivil ulydighet i forbindelse med utskipping av materiell fra de amerikanske basene i Italia. Mye av det personellet og materiellet som amerikanerne fraktet ut av sine baser i Italia ble skipet ut via Camp Darby utenfor Pisa.⁹⁴ Anti-krigsdemonstranter prøvde å blokkere jernbane og motorveier inn til basen da de mente at denne aktiviteten var grunnlovsstridig. Samme stridstema blusset opp igjen senere under den amerikanske innmarsjen i Irak da det viste seg at amerikanske tropper som var fast stasjonert i Italia deltok i invasjonen. I tiden frem til den amerikanske invasjonen i Irak 20. mars var det avskygninger av det samme tema som preget Irak-debatten; hvor strengt skulle man tolke grunnlovens § 11 i forhold til logistisk og administrativ hjelp til amerikanerne? Debatten fortsatte med stor styrke frem til dagen før USA startet innmarsjen mot Bagdad: 19. mars vedtok parlamentet Berlusconi's forslag om å innrømme amerikanerne bruk av italienske baser og luftrom, og Berlusconi uttalte at amerikanernes intervensjon var legitim. Mye spalteplass gikk med til spekulasjoner om harde fronter innad i regjeringen og at statsministeren egentlig hadde villet gå mye lenger i sin støtte til USA. Opposisjonen klarte endelig å samle seg og stemte unisont i mot.⁹⁵ Enigheten varte imidlertid ikke lenge: Forslag som splittet opposisjonen gikk blant annet på om man skulle fremme forslag om å trekke de italienske styrkene i Afghanistan hjem, og videre om man skulle gå inn for en boikott av amerikanske og israelske varer.⁹⁶

I løpet av vinteren og våren 2003 nedtonet Berlusconi sin ensidige støtte til USA og vektla at en fredelig løsning primært burde oppnås gjennom FN. I tillegg var det lenge uklart i hvilket omfang Italia ville støtte en eventuell invasjon av Irak. Opposisjonen forble sterkt splittet gjennom hele debatten. Stridsspørsmålet innen opposisjonen var om man skulle respektere et eventuelt FN-mandat som sanksjonerte en invasjon av Irak.

⁹⁴ *Corriere della Sera*, 25 feb 03, side 9; Fumagalli, M, "I no global: stop ai treni con le "frenate pacifiste".

⁹⁵ *Il Messaggero*, 20 mars 03, side 1; Ajello, "Camere, si all'uso delle basi ma non per i raid" og *La Stampa*, 20 mars 03, side 10; Minzonelli, A, "Tre ministri: Sivlio voleva dare di più a Bush" og side 11; Magri, U, "Legittimo l'uso della forza ma non saremo in guerra".

Irak-krigen et faktum

Fra og med 20. mars var det selve invasjonen i Irak som dominerte nyhetsbildet. I tillegg ble også reaksjonene rundt om i Italia dekket. Kun få timer etter at det ble kjent at invasjonen hadde startet var de første demonstrasjonene i gang utenfor USAs ambassade og de amerikanske konsulatene. De neste dagene arrangerte fagforeningene punktstreiker og flere hundretusen demonstrerte i gatene.⁹⁷ Men fremdeles var det stor splittelse i krigsmotstanden: I Roma ble man ikke enig om felles front mot Berlusconi og endte opp med to forskjellige demonstrasjonstog, om enn med stort sett de samme parolene.⁹⁸

I dagene og ukene etter invasjonen var det felttoget som fanget hovedinteressen, men det ble også skrevet mer om hvordan man skulle kunne hjelpe irakerne. President Ciampi uttalte at selv om ikke Italia sendte soldater måtte man finne en måte å avhjelpe den humanitære situasjonen i Irak.⁹⁹ Likevel, noen dager senere ble Berlusconi sitert på at Italia ville bidra med styrker til Irak på samme måte som i Afghanistan, og det uten at det avstedkom større reaksjoner i avisene.¹⁰⁰ 12. april var det tillyst ny stordemonstrasjon mot krigen i Irak og igjen var det splittelse i opposisjonen. En av de mer markante opposisjons-politikerne, Francesco Rutelli fra *Margherita-partiet*, uttalte at nå var det på tide å la demonstranter være demonstranter og at politikerne burde konsentrere seg om politisk arbeid i politiske fora.¹⁰¹ Det var heller ikke enkelt å enes om hva man skal demonstrere *for* eller *imot*. Men noen av de nye parolene gikk på at man skulle kreve demokrati i Irak.¹⁰²

Knappe fire uker etter den amerikansk-ledede invasjonen i Irak, og etter et folkelig engasjement mot en særdeles upopulær krig, vedtok parlamentet regjeringens forslag om å sende et styrkebidrag på 3 000 mann til Irak, nesten uten motstemmer. Styrkebidraget skulle være av en humanitær og fredsbevarende karakter og være med å gjenoppbygge Irak. Opposisjonen hadde ønsket at vedtaket kunne vært gjort i en FN-, EU- eller Nato-sammenheng, men da også andre europeiske land, deriblant Frankrike, begynte å forberede

⁹⁶ *Corriere della Sera*, 21 mars 03, side 16; Galluzzo, M, "Berlusconi: nulla di buono dai cortei".

⁹⁷ *La Repubblica*, 21 mars 03, side 16; Casadio, G & Sansa, F, "L'Italia in piazza contro la guerra".

⁹⁸ *La Repubblica*, 24 mars 03, side 14; Rosso, U, "Cortei separati, l'ira di Epifani 'Incredibile, non lo accetto più'".

⁹⁹ *Corriere della Sera*, 4 april 03, side 12; Breda, M, "'Non andranno soldati In Italia tutti d'accordo'".

¹⁰⁰ *Il Messaggero*, 9 april 03, side 1; (usignert), "Berlusconi: italiani in Iraq come in Afghanistan".

¹⁰¹ *Corriere della Sera*, 11 april 03, side 12; Zuccolini, R, "Rutelli apre alla missione 'A Bagdad con il si Onu'".

¹⁰² *Corriere della Sera*, 10 april 03, side 15; Zuccolini, R, "I pacifisti cambiano programma: ora penseremo a nuovi slogan".

sine troppebidrag mente deler av opposisjonen at det nå var på tide å stå sammen med regjeringen i utenrikspolitikken.¹⁰³

Utover våren dabbet interessen for Irak-krigen av. Mandatet for de italienske styrkene som skulle til i Irak var likevel stadig et debatttema, men i mai var det lokalvalg i deler av Italia. Regjeringspartiene gikk noe tilbake, men tilbakegangen var ikke så markert som opposisjonen hadde håpet etter hardkjøret mot Berlusconi i løpet av forløpet til Irak-krigen. Før sommervarmen tok helt overhånd kom Irak-krigen tilbake i medias søkelys. I midten av juli ble det store spekulasjoner på om Italia var opphavsland for etterretningsopplysningene om at Saddam skulle ha vært nær å kunne produsere atomvåpen. Saken vakte stor oppstandelse, men det viste seg at opplysningene var falske og at de var produsert av en ikke helt troverdig, tidligere etterretningsoffiser. 21. juli var Berlusconi gjest hos Bush på ranchen hans i Texas hvor han stolt mottok det amerikanske folks store takk for Italias innsats i krigen mot Saddam Hussein.

Argumentene og meningsbærerne

Argumentene mot en militær intervensjon i Irak var sterke og tydelige. Det tydeligste og mest synlige var selve fredsbevegelsen og dens nei til krig med den begrunnelse at krig ikke løser noen problemer. Fredsbudskapet hadde en bred og folkelige appell i den italienske befolkningen. I løpet av vinteren og våren dreide mye av debatten seg om FN ville gi sin tilslutning til en militær intervensjon mot Baghdad-regimet, men så lenge FN ikke kunne enes om noe nytt mandat, mente krigsmotstanderne at en krig mot Irak ville være illegitim. Paven og Kirken talte også president Bush midt imot og Kirkens og FNs nei til en krig i Irak ble til sammen et kraftig argument mot et militært engasjement i Irak. Det mest effektive argumentet mot en italiensk militær deltagelse i selve invasjonen gav den italienske grunnlovens § 11 som forbyr bruk av militærmakt i offensive sammenhenger.

Argumentene for å støtte USAs linje overfor Saddam ble i hovedsak fremført av Berlusconi og hans tilhengere. Hovedargumentet var at Italia måtte støtte sin gode allierte USA som hadde kommet Italia og Europa til unnsetning flere ganger i det siste århundret. Videre ble det argumentert med at Saddam representerte en trussel mot verdensfreden, og da måtte Italia som en av verdens ledende nasjoner være med å ta ansvar i denne situasjonen. Saddams ugjerninger mot egen befolkning og mulige besittelse av masseødeleggelsesvåpen

¹⁰³ *Il Giornale*, 16 april 03, side 1; Zanelli, A, "L'Irak può essere la tomba dell'Ulivo" og *Corriere della Sera*,

ble også brukt som argument for å legitimere en militær intervensjon. Siden debatten for en stor del begynte med ettårsmarkering av 11. september var hele tiden kampen mot terror et av de viktige argumentene for å støtte USAs linje overfor Irak.

Berlusconi og hans regjeringskoalisjon var de som i hovedsak sto for argumentene for å støtte USAs holdning vis-à-vis Baghdad. Opposisjonen og fagforeningene var unisont imot en krig i Irak, men var splittet i henhold til om de skulle si blankt nei til en krig eller følge det mandatet FN eventuelt ville gi. I stor grad gikk skillelinjene mellom en sosialdemokratisk sentrumsgruppering og en gruppering på ytterste venstrefløy. Begge leire hadde representanter i den formelle opposisjonssammenslutningen, *Oliventre-alliansen*, og dette bidro sterkt til at opposisjonen fremsto som svak og lite samlet. EU-kommisjonens formann, Prodi, var en av frontfigurene for synspunktene til EU, men i rollen som mulig fremtidig opposisjonsleder målbar han også til en hvis grad *Oliventre-alliansens* synspunkter.

President Ciampis synspunkter ble også viet mye plass i debatten. Selv om ikke presidenten har mye makt i henhold til konstitusjonen, var Ciampi en respektert landsfader som forsøkte å forsone de steile partene i Irak-spørsmålet. Utenfor den politiske arenaen hadde selvfølgelig fredsbevegelsen en sterk røst, mens Kirken satt med det moralske triumfkortet da Paven hadde sagt nei til en krig under enhver omstendighet.

En punktvis oppsummering av argumenter og meningsbærere kan gjøres på følgende måte:

Argumenter mot en militær intervensjon i Irak:

- ”Krig nytter ikke”: Fredsbevegelsens nei til krigen var tuftet på at krig ikke løser noen problemer, men avler bare mer krig og vold.
- Fravær av FN-mandat: Det var kun FNs Sikkerhetsråd som kunne legitimere et forkjøpsangrep mot Irak.
- Kirkens motstand mot en krig var tuftet på at offensiv krig strider mot det kristne budskap.
- En italiensk deltagelse i et forkjøpsangrep mot Irak ville stride mot grunnlovens § 11 som setter et forbud mot bruk av militærmakt i offensive sammenhenger.

Argumenter for å støtte USA i Irak-spørsmålet:

- Støtte til USA: Italia burde støtte USA fordi USA hadde vært Italias viktigste støttespiller i etterkrigstiden.
- ”En plass blant de store”: Ved å støtte USA i Irak-spørsmålet ville Italias anseelse og innflytelse på verdensbasis øke.
- Søkelys på tyrannen Saddam og hans ugjerninger og eventuelle besittelse av masseødeleggelsesvåpen: Ved å fjerne Saddam-regimet ville man fjerne en trussel mot verdensfreden samt fjerne et regime som begikk grove menneskerettsbrudd mot egen befolkning.
- Kampen mot terror: Å fjerne Saddam-regimet ville gjøre verden til et tryggere sted.

Meningsbærerne:

- Regjeringskoalisjonen Casa delle Libertà; Statsminister Berlusconi og hans regjering.
- Opposisjonen; partiene på sentrum-venstrefløyen og fagforeningene var splittet i varierende fraksjoner, men i visse sammenhenger fantes en sosialdemokratisk sentrumsgruppering og en gruppering på ytterste venstrefløy.
- President Ciampi
- Paven og Kirken
- Fredsbevegelsen
- EU og Romano Prodi

6 Bakgrunnen for argumentene

Hittil i denne oppgaven har jeg drøftet to temaer; Italias historiske erfaringer med bruk av militærmakt og deretter debatten om invasjonen av Irak i 2002-2003. I dette kapitlet vil disse to temaene bli knyttet sammen i analysen av argumentene i Irak-debatten.

Argumentene i Irak-debatten var mange og debatten i seg selv var intens. Dette var kanskje ikke så usedvanlig for debatten i resten av Europa eller verden for øvrig, men ved å gå argumentene i den italienske debatten etter i sømmene er det tydelig at disse argumentene hadde historiske røtter som var særegne for Italia og at flere av disse bygget på Italias uheldige erfaring med bruk av militærmakt. I dette kapitlet vil jeg gå nærmere inn på argumentene i Irak-debatten og vise hvor man kan finne eksplisitte og implisitte konnotasjoner til italiensk erfaring med bruk av militærmakt. I overveiende grad var det argumentene til opposisjonen og aktørene som var imot en invasjon i Irak som hadde henvisninger til erfaringer med feilslåtte bruk av offensiv militærmakt. Men også aktørene som støttet regjeringens syn i Irak-spørsmålet benyttet slike henvisninger.

Ikke alle argumentene hadde nødvendigvis noen direkte tilknytning til tidligere erfaring med bruk av militærmakt og disse vil bli mer overfladisk omtalt. Argumentene som ble listet opp i slutten av forrige kapittel vil bli analysert rundt følgende fem temaer:

1) Det tydeligste og mest synlige argumentet var fredsbevegelsens nei til krig fordi krig ikke løser noen problemer. Dette argumentet kan sees som et resultat av en kollektiv opplevelse hos italienerne av at offensiv krigføring ikke leder til positive erfaringer. Etter andre verdenskrig har dette blant annet manifestert seg i grunnloven og i en mangeartet fredsbevegelse.

2) Italienerne har ved flere anledninger gjennom historien satt spørsmålsteget ved sin egen nasjonalstats moralske forankringspunkt, og etter Mussolini-regimet har italienerne ofte søkt en moralsk referanseramme utenfor den italienske nasjonalstaten. I en særstilling har Den katolske kirke vært et slikt referansepunkt. I Irak-debatten ble Pavens nei til en krig tillagt stor vekt. Dette, sammen med at FN ikke legitimerte Irak-krigen, ble til sammen et kraftfullt argument mot å støtte en intervensjon i Irak.

3) Selv om italienerne generelt er ivrige EU-tilhengere, er den transatlantiske dimensjon i utenrikspolitikken minst like viktig. Men holdningene til USA i etterkrigstiden har vært preget av sterk polarisering og italiensk politikk har i denne perioden hatt markerte innslag av både pro- og anti-amerikanisme. Debatten bar preg av begge deler.

4) Helt fra samlingen for snart 150 år siden har Italia vært en aktør med stormaktsambisjoner i det europeiske landskapet, og ved jevne mellom har dette gitt seg utslag i et ønske om "en plass blant de store". Siden Italia selv ikke har vært en militær aktør etter andre verdenskrig har det i visse sammenhenger blitt kompensert ved å assosiere seg med USA.

5) I europeisk sammenheng er Italia et av de få land som har opplevd lange perioder med terroristaktivitet på egen jord, både på slutten av 1940-tallet og i løpet av de såkalte bly-årene på 1970-tallet. Kampen mot terror og Saddam som en trussel mot verdensfreden var derfor ikke ukjente fenomen for italienerne og tjente som klangbunn for debatten.

6.1 "Krig nytter ikke!"

"Pasifisme for en hver pris!" var en av førstesideoverskriftene til sentrum-venstreavisen *La Repubblica* i begynnelsen av februar 2003.¹⁰⁴ Overskriften ledsaget en større meningsmåling som viste at mer enn to-tredjedeler av italienerne var imot en invasjon av Irak selv om Saddam skulle besitte masseødeleggelsesvåpen og selv om FNs Sikkerhetsråd skulle gi et mandat til en militær intervensjon.

I europeisk litteratur er det flere henvisninger til at italienere ikke er kjent for å ha noe godt håndlag med krig, og påstanden om at italienerne er lite krigerske kan føres tilbake til Erasmus av Rotterdam på 1500-tallet.¹⁰⁵ I mellomkrigstiden, derimot, prøvde Mussolini å endre denne oppfattelsen av italienerne, og fascismen hadde som mål å fremfostre en ny type menn som med våpen i hånd skulle sikre Italias rettmessige plass i Europa. Men resultatet etter Mussolini-tiden og andre verdenskrig viste heller en annen realitet: Tidlig i 1941 ble for eksempel den italienske hæren i Libya på om lag 250 000 mann utmanøvrert av en britisk styrke på ca 30 000 mann og noen få hundre stridsvogner og 130 000 italienere ble tatt til fange. Det var et heller ynkelig syn av demoraliserte og dårlig utrustede soldater som ble viste på filmavisene rundt om i de allierte landene kort tid etter. Det stod i grell kontrast til fascistenes påstand om at Italia hadde fremfostret en "ny type menn".¹⁰⁶

Kort tid etter den allierte landgangen i 1943 og Mussolinis avskjedigelse i september samme år, skiftet Italia formelt side i krigen. Like fullt var det vanskelig for den jevne italiener å komme unna følelsen at Italia hadde vært blant de tapende parter, og at Italia også måtte bære noe av skylden for utbruddet av andre verdenskrig. I perioden 1911 til 1945 var

¹⁰⁴ *La Repubblica*, 4 feb 03, side 1. Diamanti, I, "Il pacifismo ad ogni costo".

¹⁰⁵ Ilari, V.2002. *Il valore militare degli italiani*, side 1.

¹⁰⁶ Duggan, C. 2007. *The Force of Destiny*, side 520.

Italia involvert i seks kriger med anslagsvis 1,1 million soldater drept.¹⁰⁷ Tapene hadde frembragt få seire av noe varighet.

Denne krigstrettheten og skuffelsen over militærmakten som virkemiddel i politikken gav seg ikke bare utslag i den nye grunnlovens § 11, hvor man frasa seg retten til bruk av militærmakten annet enn i selvforsvarsøyemed, men også i en av Europas mest markerte fredsbevegelser. Forestillingen om italienere som et krigersk folkeferd stakk aldri særlig dypt, men var heller et utslag av den fascistiske bevegelsen. Erfaringene fra Mussolini-tiden og andre verdenskrig bekreftet heller italienernes utbredte kollektive forestilling om at de i bunn og grunn er pasifister.¹⁰⁸

Den italienske fredsbevegelsen har i etterkrigstiden favnet bredt i det politiske landskapet, men bak bannerne har den bestått av forskjellige grupper og blitt drevet frem av vidt forskjellige beveggrunner. Denne spredningen opp gjennom tidene innen fredsbevegelsen er noe av den samme spredningen som medførte splittelsen innen opposisjonen i forbindelse med Irak-debatten.

Det ville kanskje være mer korrekt å bruke ordet i flertall, *fredsbevegelser*, da fenomenet har antatt former og uttrykk av svært forskjellig ideologisk art som ofte har stått steilt mot hverandre. I de første etterkrigsårene og frem mot slutten av 1950-tallet var fredsbevegelsen et ektefødt barn av Kommunistpartiet. Parolene og de sakene man demonstrerte for var med få unntak til inntekt for synspunktene til Kommunistpartiet og Moskva.¹⁰⁹

I 1961 kom det første tilløpet til en partipolitisk nøytral fredsbevegelse organisert av ikke-voldsaktivisten Aldo Capitini. 25 000 fredsaktivister gjennomførte den første marsjen fra Perugia til Assisi og opptoget besto av kommunister, sosialister, radikale, republikanere og uavhengige. I selve marsjen deltok likevel ikke noen av de katolske fredsgruppene og heller ikke representanter fra kristeligdemokratene, av frykt for å bli tatt til inntekt for Kommunistpartiet. Men Aldo Capitinis bevegelse var grunnleggende annerledes enn Kommunistpartiets: Capitini hentet inspirasjon fra Gandhi og Martin Luther King og fra anti-atomvåpen bevegelsene i USA og Storbritannia samt fra de katolske gruppene. Det var den første bevegelsen som var tuftet på en ikke-voldslinje.¹¹⁰ Denne ikke-voldslinjen overlevde ikke lenge og på slutten av sekstitallet var det de store studentbevegelsene som rådde grunnen.

¹⁰⁷ Ilari, V.2002. *Il valore militare degli italiani*, side 13.

¹⁰⁸ Intervju med professor Nuciari, 29 feb 08.

¹⁰⁹ Mecucci, G. 2003, *La metamorfosi pacifista*.

Denne trenden favnet om mange av de samme gruppene som Capitinis ikke-voldsbevegelse, samt også flere katolske grupperinger. Disse grupperingene kunne ideologisk ha svært forskjellig ståsted, men man samarbeidet om de store kampsakene som for eksempel Cuba, Vietnam, de fattiges kår i den tredje verden samt, retten til fritak for militærtjeneste. Kommunistpartiet holdt seg i stor grad utenfor denne ”smeltedigelen” og kjørte sitt eget løp.

Det største omfanget av fredsdemonstrasjoner forut for Irak-debatten kom på begynnelsen av 1980-tallet. Flere internasjonale kriser i denne tiden kom i rask rekkefølge, men bare én av disse begivenhetene ble gjenstand for demonstrantenes oppmerksomhet: I 1979 inntraff Khomeinis revolusjon i Iran og Sovjetunionen invaderte Afghanistan, men det som fanget demonstrantenes oppmerksomhet var Natos beslutning om å utplassere Pershing-raketter som motsvar mot Sovjetunionens utplassering av SS-20-raketter. Natos vedtak avstedkom de største demonstrasjoner til da i etterkrigstiden, og i tiden frem til 1984 marsjerte nok en gang hundretusener av fredsaktivister i gatene, denne gang mot Natos utplasseringsvedtak. Slagordene var gjennomgående anti-amerikanske og skytset var utelukkende rettet mot utplasseringen av raketten. Begivenhetene i Iran, Afghanistan og fra 1981 i Polen ble ikke levnet oppmerksomhet. Selv om oppslutningen om demonstrasjonene var massiv, manglet det ikke på kritiske røster og grupperinger som ikke deltok i arrangementene.¹¹¹ Statsminister Craxi, fra Sosialistpartiet, nølte ikke med å fordømme demonstrasjonene i 1983, ved å hevde at de ble finansiert av Tsjekkoslovakia og Øst-Tyskland. Kommunistpartiet hadde hatt hegemoniet om demonstrasjonene mot Pershing-raketten, men da engasjementet omkring saken dabbet av, minsket også interessen for demonstrasjonene.¹¹²

Fredsbevegelsen antok nye høyder i forbindelse med Kuwait-krigen i 1991 og nye millioner av demonstranter mot krigen fylte gatene i Italia. Disse demonstrasjonene skilte seg fra de tidligere på ett vesentlig punkt: Hele spekteret av katolske grupperinger sammen med enhver avskygning av fredsaktivister kunne i 1991 samles på Petersplassen og motta Pavens velsignelse. Dette kunne øyensynlig oppfattes som et brudd med tidligere praksis, der hoveddelen av de katolske grupperingene ikke hadde gått overens med de mer radikale fredsdemonstrantene. Likevel var dette en prosess som hadde foregått over lang tid i den katolske kirke som i løpet av det tyvende århundret beveget seg mot et mer markert fredsbudskap. En av Pave Johannes Paul II's læresetninger var nettopp at man ikke kan føre krig i Guds navn. Slutten på den kalde krigen gjorde det mulig for katolikker og venstresiden

¹¹⁰ Web 6; Wikipedia, *Aldo Capitini*.

¹¹¹ Nuti, L. 2005. *The richest and farthest master is always best*, sidene 185-187.

å demonstrere sammen uten å måtte ta hensyn til øst-vestkonflikten. Italia deltok i den amerikansk-ledede intervensjonen i Kuwait også med militære styrkebidrag, og det gjorde også sitt til å skru opp intensiteten i fredsdebatten. Likevel samlet ikke hele opposisjonen seg om motstanden mot Kuwait-krigen. Det var også tidligere fredsaktivister som anså krigen for uunngåelig, og at det var riktig av FNs Sikkerhetsråd å gi et mandat for å drive Saddam ut av Kuwait. Krigen i Kuwait ble kortvarig, og det ble også fredsbevegelsens engasjement.

I forbindelse med Kosovo-krigen fikk ikke fredsbevegelsen særlig vind i seilene selv om mange av de militære operasjonene mot Jugoslavia hadde utspring fra baser i Italia. Men på den annen side hadde Italia i 1999 en sentrum-venstre regjering ledet av en statsminister fra det tidligere Kommunistpartiet.¹¹³

Fredsbevegelsen i etterkrigstiden har antatt mange og varierte former og engasjert hundretusener og millioner av mennesker. I grove termer kan man dele undergruppene i fredsbevegelsen inn i tre hovedretninger. Det startet med en fredsbevegelse organisert av *Kommunistpartiet* og blant annet fagforeningen CGIL som tradisjonelt har hatt sterke bånd til Kommunistpartiet. Kampsakene har i stor grad fulgt skillelinjene i henhold til den kalde krigen, men med bortfallet av Sovjetunionen har merkesakene dreid seg om antikapitalisme og anti-amerikanisme. Kommunistpartiets fredsbevegelse har flere ganger blitt beskyldt av partier fra sentrum-høyre for å ha løpt Moskvas ærend, og å ha mottatt finansiering fra land i Warszawa-pakten. En annen retning innen fredsbevegelsen har bestått av *ymse uavhengige grupperinger* som på hvert sitt vis har kjempet for sine hjertesaker. Disse grupperingene har gjerne hatt en sentrum-venstre tilknytning, men uten å være assosiert med Kommunistpartiet. Den har rommet alt fra ektefødte pasifister, anti-atomvåpenaktivister til katolske frigjøringssteologer. Den tredje retningen er en fredsbevegelse med *utspring fra den katolske kirke*. I løpet av det tyvende århundret har Kirken stadig markert en klarer avstandtagen mot krig og at krig ikke er forenelig med Kirkens budskap. Under den kalde krigen var det få av de katolske gruppene eller øvrige i det politiske landskapet på sentrum-høyresiden som deltok i de store fredsdemonstrasjonene fordi man ikke ville bli assosiert med merkesakene til Kommunistpartiet.¹¹⁴

I løpet av etterkrigstiden og frem til om lag 1994 hadde Italia noen få og store politiske partier som dominerte politikken. Det kristeligdemokratiske partiet dominerte

¹¹² Rossi, S. A. 1985. *Public Opinion and Atlantic Defense in Italy*, sidene 175-176.

¹¹³ Mecucci, G. 2003, *La metamorfosi pacifista*.

¹¹⁴ Rocella, E. 2003. *Quel che resta del pacifismo*, og Mecucci, G. 2003. *La metamorfosi pacifista*.

regjeringskontorene enten alene eller sammen med Sosialistpartiet eller med støtte av noen mindre sentrumpartier. Kommunistpartiet var det største opposisjonspartiet og hadde i flere parlamentsperioder en velgeroppslutning på over 30%. På 1990-tallet gikk disse partiene i oppløsning og flere nye ble dannet. Siden da har det vært en større partiflora med skiftende allianser enn under den kalde krigen selv om to-blokkdelingen i stor grad har blitt opprettholdt. Restene av Sosialistpartiet og den mer moderate delen av Kommunistpartiet utgjør i dag en sosialdemokratisk retning representert ved blant annet partiene *Margherita* og *Democratici di Sinistra*. De øvrige restene av Kommunistpartiet finnes igjen i de to nye kommunistpartiene og til en viss grad i partiet *Verdi*. Utenom det ene kommunistpartiet, *Rifondazione Comunista*, var disse partiene på venstresiden i denne parlamentsperioden samlet i en formell opposisjonsgruppering; Oliventre-alliansen.

Fredsbevegelsens mange innfallsvinkler til hva nei til krigen innebar gav seg også utslag i Irak-debatten. I den store debatten om Irak-spørsmålet ble mye spalteplass viet ”borgerkrigen” innen Oliventre-alliansen eller den store ”om og men”-debatten som den også ble kalt. Kommunistpartiene og *Verdi*, sammen med noen utbryterelementer fra *Democratici di Sinistra* og *Margherita*, holdt fast ved en uforsonlig linje gjennom hele Irak-debatten om å si nei til en intervensjon i Irak - uansett hva Saddam måtte finne på og uansett hva FN måtte vedta. I tillegg benyttet disse partiene også enhver anledning til å påpeke at regjeringen brøt grunnlovens § 11 i forhold til den logistiske og administrative hjelpen som Berlusconi innvilget amerikanerne. De mer sosialdemokratiske partiene *Margherita* og deler av *Democratici di Sinistra* inntok en mer pragmatisk holdning hvor man i visse sammenhenger kunne enes om at Saddam var en trussel mot det irakiske folket og muligens også mot verdensfreden, men holdt fast ved at en militær intervensjon bare kunne komme på tale som resultat gjennom et klart FN-mandat.

Den regjeringsvennlige avisen *Il Giornale* oppsummerte noe av dette i en artikkel om ”disse pasifistene som glemmer historien”. Her anklaget avisen venstresidens fredsinisiativ for å ikke være annet enn dårlig skjult anti-amerikanisme og at de heller kunne kalle seg for ”Saddam-partiet”.¹¹⁵ Sentrum-høyreavisen *Corriere della Sera* oppsummerte mer i detalj og begynte med Korea-krigen: Den gang hadde kommunistenes fredsinisiativ sammen med avisen *L'Unita* rettet alt sitt skyts mot USA, og på en lyrisk måte beskrevet hvordan nordkoreanerne hadde bekjempet de amerikanske invasjonstyrkene. Videre listet artikkelen opp hvordan venstresidens fredsinisiativ opp gjennom etterkrigstiden hadde demonstrert mot

¹¹⁵ *Il Giornale*, 3 april 03, side 14; Verdini, D, “Quei pacifisti che dimenticano il passato”.

det meste, også mot at Italia skulle bli medlem av det europeiske fellesskapet, EEC. Artikkelen påpekte også at fredsbevegelsen ikke på noen som helst måte mobiliserte i forbindelse med Kosovo-krigen, der offensive krigshandlinger ble gjennomført fra italiensk territorium uten noe FN-mandat. Avisen konkluderte med at venstresidens fredsbevegelse ikke kunne påberope seg noe troverdighet i forhold til hva som var rettferdig, legitim eller legal krig da de selv hadde kompromittert seg gjennom historien med å ta politisk motiverte valg.¹¹⁶

I forbindelse med de store demonstrasjonene, som for eksempel i Firenze i november 2002 og 15. februar 2003 i Roma, fikk man virkelig et likevel inntrykk av harmoni blant demonstrantene som bokstavelig talt hadde en regnbuesammensetning: Det var bestemødre med barnebarn i trillevogn sammen med munk og nonner, muslimske foreninger, homo-organisasjoner, ungkommunister og uavhengige.¹¹⁷ Men også samarbeidet mellom Kirkens fredsinitiativ og venstresidens fredsaktivister kunne bli satt på prøve. Ett spørsmål gjaldt bruken av regnbueflagget inne i kirkene, og en representant for det italienske kirkerådet uttalte at det ikke var forenelig med Kirkens linje om ikke å bli tatt til inntekt for partipolitiske standpunkt. Krusifikset var et mer kraftfullt og allmenngyldig fredssymbol enn regnbueflagget, fremhevet Kirkens representant.¹¹⁸

Som nevnt ble den nåværende grunnloven skrevet på slutten av 1940-tallet da opplevelsene fra andre verdenskrig og bruken av militærmakt fortsatt var svært nærværende. I tillegg ble den skrevet før polariseringen av øst-vestkonflikten i Europa fikk fullt gjennomslag i innenrikspolitikken og dermed ble den et kompromiss mellom de katolske kristeligdemokratene og kommunistene. Paragraf 11 i grunnloven som sier at Italia frasier seg retten til bruk av krig i offensive sammenhenger ble flittig brukt av fredsbevegelsen som referanse for at Italia måtte motarbeide en krig i Irak under enhver omstendighet.¹¹⁹ Spesielt de tidligere presidentene Scalfaro og Cossiga var ivrige debattanter som benyttet enhver anledning til å minne om denne paragrafen og hva den burde innebære for Italia.¹²⁰ Cossiga hadde også mange kritiske innvendinger mot den fredsbevarende styrken som ble planlagt og

¹¹⁶ *Corriere della Sera*, 14 april 03, side 12; Bartoli, E, "Dalla guerra di Corea all'Iraq, il filo rosso del pacifismo catastrofista".

¹¹⁷ *La Stampa*, 10 nov 02, side 3; Ceccarelli, F, "Il corteo diventa la festa per la pace".

¹¹⁸ *Corriere della Sera*, 2 april 03, side 12; Cavalli, G, "'Bandiere della pace, in chiesa no'".

¹¹⁹ Intervju med professor Nuciari, 29 feb 08.

¹²⁰ *La Repubblica*, 16 jan 03, side 6; Cadalanu, G, "'Italia, non puoi tradire la tua Costituzione'" og *L'Unita*, 17 jan 03, side 1; Scalfaro, O, "Contro il male assoluto".

deployert våren 2003 og mente at bidraget lett kunne gjøre Italia til en av de krigførende parter.¹²¹

I oppstarten av debatten høsten 2002 klargjorde statsminister Berlusconi sine standpunkter i en tale til parlamentet vedrørende den tilspissende situasjonen i Irak. I denne talen tok han også til ordet for å myke opp synet på § 11. han hevdet at denne paragrafen ble skrevet for å unngå territorielle kriger som de to verdenskrigene hadde vært eksempler på. I dagens situasjon hvor krigens karakter hadde endret seg og Vesten sto overfor asymmetriske trusler, var kanskje ikke det beste forsvar å sitte passivt og vente på å bli angrepet. Derfor ville det innimellom være riktig å bruke offensiv militærmakt.¹²² Likevel var det kanskje heller president Ciampi som var nærmest å være i overensstemmelse med flertallet i opinionen:¹²³ I forbindelse med 60-årsmarkeringen av slaget ved El Alamein var hovedbudskapet hans ”aldri mer krig mellom folk”. Med henblikk på den tiltagende sabelraslingen i Irak-spørsmålet, måtte man ha i minne den generasjonen som kjempet mot hverandre i den libyske ørkenen, men som siden viste verden hvordan man i Europa kunne endre utviklingen fundamentalt til det bedre gjennom samarbeid og dialog.¹²⁴

Oppsummering

Erfaringene fra Mussolini-tiden og andre verdenskrig ledet italienerne til en bred avstandtagen fra krig og en utbredt oppfatning av at krig ikke nytter. Dette gav seg utslag i en fredsbevegelse som har vært et markert innslag i den politiske debatten i Italia. Den fikk sitt opphav i Den katolske kirke og fra Kommunistpartiet. Disse to partene hadde vært sterkt delaktige i utformingen av den nye grunnloven som ble vedtatt i 1948.

Kommunistpartiets fredsinitiativ fulgte i stor grad skillelinjene i den kalde krigen og fravek sjelden synspunktene til Moskva. Etter slutten på den kalde krigen har merkesakene til denne retningen dreid seg mer om anti-kapitalisme og anti-amerikanisme. Fra sekstitallet og utover vokste det frem en mer variert retning innen fredsbevegelsen, men som var uavhengig av Kommunistpartiet. Denne retningen engasjerte seg i et vidt spekter av saker som for eksempel Vietnam-krigen, anti-atomvåpen og kampen mot fattigdom i den tredje verden. Det var også et sterkt engasjement for fredssaken innen Den katolske kirke, men det var ikke før

¹²¹ *La Stampa*, 14 april 03, side 8; Iannuzzi, F, ”No, o diventiamo belligeranti”.

¹²² Kgl Norsk Ambassade Roma, 30 sept 02, 2002/00106-25/ZB (med vedlagt kopi av Berlusconis tale).

¹²³ Intervju med professor Nuciari, 29 feb 08.

¹²⁴ *Corriere della Sera*, 21 okt 02, side 6; Nese, M, ”Il giuramento di Ciampi ’Mai più guerre tra noi’”.

etter slutten på den kalde krigen at alle avskygninger innen fredsbevegelsen gjorde felles sak, som i forbindelse med demonstrasjonen mot Kuwait-krigen.

I Irak-debatten var fredsbevegelsens ”nei til krigen fordi krig er nytteløst” et av de mest tydelige argumentene mot en militær intervensjon i Irak. Men bak parolen med nei til krigen kunne man skimte de samme skillelinjer innen fredsbevegelsen som gjennom hele etterkrigstiden: Ytterste venstre holdt fast ved et ufravikelig nei til krigen, nei til USA og nei til FN uansett hva Saddams regime måtte innebære. De mer moderate kreftene innen fredsbevegelsen, med tilholdssted i sentrum-venstre av det politiske landskapet, vektla FNs rolle og ville nødvendigvis ikke vært imot en militær intervensjon hadde Sikkerhetsrådet gitt et mandat. De katolske grupperingene var mot en krig ut fra et moralsk perspektiv og mente at angrepskrig i seg selv aldri kunne forsvares.

6.2 Den moralske referanserammen

Ved flere anledninger gjennom sin historie har italienerne stilt spørsmål ved sin egen identitet som nasjon, og i etterkrigstiden har italienerne i stor grad ledd etter referansepunkter utenfor den italienske nasjonen. Den britiske forfatteren og historikeren Christoffer Duggan har kalt dette fenomenet for Italias søken etter en ”moralsk referanseramme”.¹²⁵

Etter andre verdenskrig var det spesielt vanskelig å enes om hva *Italia* innebar, og italienerne var dypt splittet i synet på hvilket Italia som skulle gjenoppbygges eller bygges. Krigen hadde splittet landet på flere måter. Kongen og regjeringen som etterfulgte Mussolini hadde hatt tilholdssted i Sør-Italia etter 1943, og Sør-Italia opplevde nesten ikke krigshandlinger under okkupasjon av de allierte. I Midt- og Nord-Italia utviklet de to siste årene av krigen seg til en bitter borgerkrig og harde fronter som også gikk ut over sivilbefolkningen. I sør hadde man ikke noen motstandsbevegelse mot fascistene og tyskerne, mens i nord ble de som kjempet mot fascistene og tyskerne utgangspunktet for det som skulle bli ryggraden i Kommunistpartiet, Sosialistpartiet og Det kristeligdemokratiske partiet. Etter 20 år med fasciststyre i Italia, og deretter Mussolini som leder for marionetterepublikken i Nord-Italia hadde fascistene delegitimert mange historiske referanser for å definere Italias nye, fascistiske identitet: De hadde henvist hemningsløst til fedrelandet som arvtagere etter Romerriket og renessansen, samt spilt på forhåpningene fra Risorgimento og myten rundt Garibaldi. Alt som minnet om nasjonalisme var sterkt diskreditert og politikerne og de politiske partiene søkte dermed inspirasjon og moralsk-ideologiske referansepunkt utenfor nasjonen Italia. Kristeligdemokratene bygget sitt moralske fundament på Den katolske kirke som hadde klart å beholde en hvis grad av uavhengighet overfor Mussolini-regimet. Sosialistene og kommunistene hadde vært alles skyteskive i første halvdel av det tyvende århundret og sto dermed igjen med en hvis grad av moralsk integritet. Men både katolisismen og marxismen henspilte på det universelle og allmenngyldige utover Italia, og bidro like mye til å forsterke splittelsen i det italienske folket som til å bidra til gjenreisningen av nasjonen etter krigen.¹²⁶

I 1994 gikk det politiske landskapet i oppløsning og nye partier og politikere kom på banen. Den kalde krigen var over og det tidligere så mektige Kommunistpartiet hadde utspilt sin rolle. Den katolske kirke har fortsatt stor innflytelse i det italienske samfunnet og Paven

¹²⁵ Duggan, C. 2007, *The Force of Destiny*.

¹²⁶ Duggan, C. 2007. *The Force of Destiny*, sidene 532-535.

blir lyttet til i mange spørsmål, ikke bare moralske, men også innenfor den politisk agenda generelt; nå som før.¹²⁷

I Irak-debatten var det også en gjennomgående tendens til å hente inspirasjon for argumentene utenfor Italia. I forbindelse med ettårsmarkeringen for 11. september talte president Ciampi om Europas blodige forhistorie, og trakk trådene fra Irak-debatten og tilbake til tiden før første verdenskrig: Da hadde pave Benedikt XV manet stormaktene til å besinne seg for unngå den nytteløse nedslaktingen av menneskeliv som krig fører med seg.¹²⁸ Noen uker senere bragte avisen *La Stampa* et intervju med Pavens utsending til FN, erkebiskop Renato Martino: Han bekreftet at Kirkens doktrine ikke anerkjenner bruken av militærmakt for å løse konflikter. Riktignok forholder også Vatikanet seg til konseptet rettferdig krig, men i forhold til situasjonen i Irak sa erkebiskopen at det ikke var fremkommet noen opplysninger som ville kunne rettferdiggjøre en krig.¹²⁹ Dette skulle også komme til å forbli Pavens holdning gjennom debatten helt frem til invasjonen.

Kirkens nei til en krig i Irak ble en viktig legitimering for opposisjonens begrunnelse for å si nei til en militær intervensjon. Men også regjeringspartiene prøvde innimellom å ta Kirken til inntekt. Parlamentsmedlem Francesco D'Onofrio fra regjeringspartiet *UDC* kommenterte at det var naturlig at Den katolske kirke hadde en innflytelsesrik stemme i det italienske samfunnet; ikke bare av historiske årsaker og i forhold til antall medlemmer, men ikke minst fordi kristendommen hadde valgt demokratiet som den mest foretrukne styreform. Selvfølgelig var kirke og stat adskilt i Italia og man har religionsfrihet, men islam stiller ikke på samme linje som kristendommen, fordi islam ikke har valgt demokratiet. Uttalelsen kom i forbindelse med Pavens tale til parlamentet og hvor Paven uttalte et utvetydig nei til en militær intervensjon i Irak.¹³⁰

De fleste avskygninger innen opposisjonen kunne finne et referansepunkt i Paven. En av de mest markante skikkelsene på ytterste venstrefløy, Vittorio Foa, som hverken var pasifist eller troende, innrømmet at også han applauderte Pavens nei til en militær intervensjon i Irak fordi Vatikanets fredsinitiativ var det mest seriøse og konkrete.¹³¹ Foa var ikke alene om å støtte Paven. Sentrum-høyreavisen *Corriere della Sera* trykket i begynnelsen

¹²⁷ Intervju med professor Nuciari, 29 feb 08.

¹²⁸ *La Repubblica*, 9 sept 02, side 8; Battistini, G, "Ciampi anticipa Berlusconi 'Siamo contro la guerra'".

¹²⁹ *La Stampa*, 9 okt 02, side 3; Mastrolilli, P, "La guerra si può ancora scongiurare".

¹³⁰ *Corriere della Sera*, 14 nov 02, side 10; Gor, D, "D'Onofrio: il cristianesimo ha scelto la democrazia, non così l'Islam".

¹³¹ *La Repubblica*, 13 feb 03, side 13; De Marchis, G, "Foa: 'Non sarò mai un pacifista ma da laico applaudo Woytyla'".

av februar 2003 en meningsmåling der hele 94,7% av de spurte svarte at de støttet Pavens fredsinitiativ og at de var imot en eventuell krig i Irak.¹³²

Og videre i februar, ble Pavens fredsinitiativ viet mye spalteplass i debatten. Ikke minst ble det satt store forhåpninger til besøket fra Iraks visestatsminister Tariq Aziz til Vatikanet. Debatten ble nå mildere i formen i den forstand at Azizs navn ikke på samme måte ble koblet til masseødeleggelsesvåpen og gassing av kurdere som Saddam ofte ble; i stedet ble det lagt vekt på *katolikken* Aziz. Paven sendte også sin egen utsending til Baghdad, og selv om diplomatiet så langt hadde falt for døve ører i Baghdad, bragte kardinal Etchegarays reise til Irak et fornyet håp i bestrebelsene for å unngå en krig. Pavens fredsdiplomati vakte også assosiasjoner til Cuba-krisen, og man håpet at Paven kunne appellere til Saddam og Bush slik som pave Johannes XXIII hadde appellert til Nikita Khrusjtsjov i 1962. Den gang hadde Pavens appell til og med blitt trykket på førstesiden av Pravda med overskriften; verden bønnfaller statslederne om ikke å vende menneskeheten det døve øret!¹³³

En parallell til alle henvisningene til Paven og Kirken, var FN-sporets plass i debatten. Mulighetene for at FNs Sikkerhetsråd skulle sanksjonere et angrep mot Irak var en viktig inngangsbrikke for mange debattanter for hvor man skulle lande med hensyn til å støtte en militær intervensjon. Både Pavens innstilling til en krig i Irak og FN-sporet ble hyppig brukt som argumenter av alle debattantene i Irak-spørsmålet. Men for opposisjonen fantes også andre steder å lete etter en ideologisk forankring for sine standpunkter. Schröders uforsonlige linje overfor USA var en stor inspirasjonskilde for ytterste venstre fløy som ville ha et nei til krigen uten noe "om-og-men", mens sosialdemokratene i forbindelse med konferansen for sosialistpartier i Roma i begynnelsen av 2003 skuet hen til sine søsterpartier i Skandinavia for inspirasjon.¹³⁴

Oppsummering

Etter mer enn 20 år med fascismen hadde Mussolini-regimet klart å diskreditere både den italienske stat, nasjon og militærmakt gjennom sin brutale fremferd, militære ekspansjon og nederlag og de lidelser som ble påført sivilbefolkningen. I etterkrigstiden har dermed mange italienere vendte seg til Den katolske kirke for å finne en rettesnor og et moralsk

¹³² *Corriere della Sera*, 4 feb 03, side 10; Bruno, R, "Don Sciortino: gli elogi dei communisti? Sono con il Papa, la pace non ha colore".

¹³³ *La Stampa*, 18 feb 03, side 5; Galeazzi, G, "Verso un appello del Papa a Bush e Saddam".

¹³⁴ *L'Unita*, 23 jan 03, side 1; Fassino, P, "Il Nostro Progetto di Pace".

forankringssted. Kirken har dermed også i det tyvende århundret vært en viktig meningsbærer i det italienske samfunnet, og etter slutten på den kalde krigen blitt lyttet til selv på ytterste venstrefløy.

I Irak-debatten ble det flittig henvist til Paven og Kirkens standpunkt og at Paven i løpet av perioden forut for invasjonen ikke kunne finne noen argumenter som kunne rettferdiggjøre en forkjøpskrig. På det mer verdslige plan ble FNs Sikkerhetsråds manglende FN-mandat for mange en bekreftelse på at det ikke var riktig å intervenere i Irak.

I en italiensk sammenheng representerer Kirken og til en hvis grad FN noe som er universelt, grenseoverskridende og allmenngyldig utover den italienske stat og nasjon. Kombinasjonen av Pavens nei til en forkjøpskrig sammen med at FN ikke gav noe mandat til en militær intervensjon ble til sammen ett av debattens mest tungtveiende argument mot en Irak-krig.

6.3 Pro- eller anti-amerikanisme

De to foregående delkapitlene, ”Krig nytter ikke” og ”Den moralske referanserammen” har vist hvordan italienernes uheldige erfaring med bruk av militærmakt har resultert i en kollektiv avstandtagen fra krig som virkemiddel blant annet gjennom § 11 i grunnloven og en sterk fredsbevegelse, samtidig som italienerne, spesielt i etterkrigstiden, har søkt en moralsk referanseramme utenfor nasjonen Italia. De neste delkapitlene vil gå gjennom de øvrige argumentene som i stor grad også kan sies å ha historiske konnotasjoner, men hvor knytningen til erfaringene med bruk av militærmakt er vagere og mer indirekte.

USA har helt siden landgangen i 1943 spilt en betydelig rolle i italiensk politikk. Etter andre verdenskrig slutt var Italia et sterkt svekket land med store politiske og sosiale utfordringer. I tillegg hadde Italia svært få venner igjen i Europa. USA ble dermed en naturlig alliert. For det første var det fordi USA og Italia ikke hadde noen forhistorie med tidligere kriger mot hverandre eller brutte allianser. I tillegg fantes det i USA også en ikke ubetydelig italiensk innvandrerguppe som talte Italias sak i Washington. Videre hadde både USA og italienske myndigheter interesse av å trygge det nye demokratiet slik at ikke Italia skulle bli en del av Østblokken. På 1940- og 1950-tallet var USA bekymret for Kommunistpartiets sterke stilling og støttet aktivt de partiene som ønsket at Italia skulle forbli et vesteuropeisk demokrati. Spesielt gjaldt dette Det kristeligdemokratiske partiet.¹³⁵ Med USA som alliert ble det også enklere å gå helhjertet inn for europeisk integrering.¹³⁶ Dermed har USA av mange italienerne, spesielt av sentrum-høyrevelgere, blitt sett på som den store garantisten for den demokratiske utviklingen i Italia, både ved sitt militære nærvær på den italienske halvøy og som en støttespiller i den økonomiske gjenoppbyggingen etter andre verdenskrig.¹³⁷ Den økonomiske hjelpen kom i form av Marshall-hjelpen som for resten av Vest-Europa, men også indirekte ved at Italia tradisjonelt sett har vært det Nato-landet som har brukt minst budsjettmidler på forsvaret i forhold til brutto nasjonalprodukt.¹³⁸

Italiensk innenrikspolitikk har også vært preget av at det største opposisjonspartiet i etterkrigstiden i lange tider var Kommunistpartiet og at dette partiet var sterkt anti-amerikansk. Dermed ble den italienske innenrikspolitikken like sterkt polarisert som frontene i øst-vest konflikten under den kalde krigen.¹³⁹ Etter slutten på den kalde krigen har USA og

¹³⁵ Duggan, C. 2007. *The Force of Destiny*, sidene 549-554.

¹³⁶ Nuti, L. 2005. *The richest and farthest master is always best*, sidene 177-180.

¹³⁷ Jean, C. 2002. *Sicurezza, difesa e politica europea*, sidene 346-347.

¹³⁸ Rocella, E. 2002. *Quel che resta del pacifismo*, sidene 41.

¹³⁹ March, L. & Mudde, C. 2005. *What's Left of the Radical Left?*

amerikansk militærmakt fortsatt å være en omdiskutert sak i italiensk politikk. For mange av de pro-amerikanske italienerne ble krigene i Bosnia og Kosovo en påminnelse om at Europa ikke på egen hånd kunne hanskes med slike konflikter, og at uten amerikansk militærmakt ville det ikke blitt noen løsning på Balkan-konfliktene.¹⁴⁰

I Irak-debatten var polariseringen mellom de pro- og anti-amerikanske holdningene i den italienske opinionen synlig helt fra starten høsten 2002. Opposisjonsavisen *La Repubblica* skrev i etterkant av ettårsmarkeringen av 11. september om hvorfor man burde støtte europeisk integrasjon: Den viktigste grunnen var at et samlet Europa ville kunne være i stand til å skape en fredsmodell bygget på toleranse. Toleranse hadde vært lite fremtredende i den europeiske historien og delvis som en motvekt til denne intoleranse hadde USA blitt dannet. USA var det første eksemplet i verden på et multietnisk demokrati som hadde lyktes med å huse de sterke motsetninger som et demokrati nødvendigvis består av. Dette måtte ikke anti-amerikanerne glemme!¹⁴¹

Senere samme måned skrev sentrum-høyreavisen *Corriere della Sera* om at den italienske debatten om Irak-krigen allerede hadde delt seg i to uforsonlige fronter tuftet på etterkrigstidens pro- og anti-amerikanske leire. På samme måte som EU så ut til å bli lammet av en splittelse mellom tilhengere og motstandere av USAs linje overfor Irak, så den italienske opinionen ut til å dele seg. Artikkelen forutså også at de sterke anti-amerikanske holdningene til ytterste venstre (kommunistpartiene og *Verdi*) ville føre til en splittelse innen opposisjonen.¹⁴² Spørsmålet om man var anti-amerikansk eller ikke ble nærmest en debatt i seg selv, med et heftig ordskifte om det var mulig å være USA-vennlig, men samtidig motstander av en krig i Irak. *Corriere della Sera* tok opp temaet på førstesiden under overskriften ”Venstresiden og anti-amerikanismen”. Artikkelen satte spørsmålsteget ved om det egentlig var så mange ekte pasifister: Avisen mente fredsbevegelsens pasifisme ikke var annet enn dårlig skjult anti-amerikanisme.¹⁴³ Opposisjonslederen Rutelli fra *Margherita-partiet*, derimot, hevdet at det ikke var automatikk i at det å være mot krigen innbar at man var anti-amerikansk; at Italia og USA var allierte betød ikke at Italia var et underbruk av USA.¹⁴⁴

¹⁴⁰ Nuti, L. 2005. *The richest and farthest master is always best*, sidene 188-193.

¹⁴¹ *La Repubblica*, 19 sept 02, side 17; Ruffolo, G, “Quella forza inarrestabile che spinge l’Europa a unirsi”.

¹⁴² *Corriere della Sera*, 24 sept 02, side 5; Folli, S, “Le due linee dell’Europa attraversano anche l’Italia”.

¹⁴³ *Corriere della Sera*, 6 okt 02, side 1; Panebianco, A, ”La sinistra e l’antiamericanismo, I pacifisti veri (e molti falsi)”.

¹⁴⁴ *La Stampa*, 10 feb 03, side 3; Meli, M, ”Berlusconi: scarse possibilità di evitare la guerra”.

Regjeringssjefen Berlusconi, på den annen side, la vekt på at Italia måtte støtte USA fordi amerikanerne hadde æren for å redde Italia fra nazismens og kommunismens åk og hadde lagt grunnlaget for den europeiske velstandsutviklingen.¹⁴⁵ Dermed argumenterte Berlusconi også med henvisning til historiske erfaringer, men i dette tilfellet for å skape aksept for å støtte den amerikanske linjen i Irak-debatten.

Oppsummering

USA har spilt en viktig rolle i italiensk etterkrigstid av flere grunner. For mange italienere, spesielt blant sentrum-høyrevelgere, var det USA som fikk slutt på andre verdenskrig og som fikk Italia og Europa på fote igjen. Først hadde amerikanerne reddet Italia fra fascismen og deretter kommunismen samt i tillegg bidratt med økonomisk starthjelp i etterkrigstiden. De samme italienere ser dermed på USA som den viktigste garantisten for demokratiets utvikling i etterkrigstiden og at Italia som nasjon og stat har kunnet utvikle seg til et av de ledende landene i EU samt G8-medlem. Siden Italia selv ikke har bidratt med offensiv militærmakt etter 1945, har denne vært substituert med politisk støtte til amerikansk militærmakt, eksempelvis under den kalde krigen og under Balkan-krigene.

I Irak-debatten var det mange henvisninger til USA som en alliert i de siste 60 år. Regjeringskoalisjonen henviste til USA som arnestedet for demokrati og toleranse og angrep opposisjonen for å være anti-amerikanske når de ikke ville støtte president Bush. På den måten ønsket Berlusconi å assosiere hele opposisjonen med ytterste venstre og dermed synspunktene til kommunistene under den kalde krigen. Irak-debatten viste at mange italienere hadde et ambivalent forhold til Berlusconis støtte til USA: På den ene side var det stor enighet om at USA hadde vært en viktig alliert og en støttespiller for den italienske nasjonens utvikling etter andre verdenskrig. Følgelig kunne ikke Italia og Europa stå alene i militære spørsmål. På den annen side mente flere med en grunnleggende positiv holdning til USA at dette ikke innbar at man måtte støtte en krig man ikke fant noen gode grunner for å gjennomføre.¹⁴⁶

¹⁴⁵ *La Stampa*, 5 feb 03, side 5; Magri, U, "Berlusconi: sull'Iraq si deciderà tra 4 settimane".

¹⁴⁶ Rocella, E. 2002. *Quel che resta del pacifismo*.

6.4 "En plass blant de store"

I etterkant av Irak-debatten har det blitt debattert hvorfor Berlusconi støttet USAs linje i Irak-spørsmålet.¹⁴⁷ En av forklaringene er at ved å ta stilling sammen med USA ville det øke Italias internasjonale prestisje.¹⁴⁸ Samtidig ville det gi Italia en mer fremtredende rolle innad i EU. Siden Frankrike og Tyskland var de toneangivende landene i EUs motstand mot USAs Irak-politikk ville Italia være tjent med å profilere et annet og mer USA-lojalt syn.¹⁴⁹

Helt fra samlingen i 1861 har Italia næret stormaktsambisjoner. Med henvisning til utbredelse, folketall og beliggenhet kunne de måle seg med de øvrige europeiske stormaktene på slutten av 1800-tallet, men økonomisk var Italia et fattig jordbruksland og industrien var langt mindre utviklet enn hos de øvrige stormaktene. Videre tok det lang tid å integrere de forskjellige militære enhetene fra de tidligere statene på den italienske halvøy til én italiensk armé. Stormaktsambisjoner krevde understøttelse av en troverdig nasjonal militærmakt. I første halvdel av 1900-tallet viste ambisjonene om å bygge et italiensk imperium at Italia hverken militært eller økonomisk hadde kapasitet til å understøtte stormaktsambisjonene. Tidligere i oppgaven er det forklart hvordan felttogene i Afrika i svært liten grad lyktes - innmarsjen i Etiopia i 1936 kostet for eksempel like mye som et helt års statsbudsjett.¹⁵⁰

Etter andre verdenskrig kunne ikke italiensk utenrikspolitikk bli ledsaget av en offensiv militærmakt på grunn av de begrensninger som den nye grunnloven av 1948 satte på de militære styrker. I etterkrigstiden har dette delvis vært forsøkt kompensert ved å benytte de muligheter Nato-medlemskapet og alliansen med USA har gitt. For eksempel var Italia det første landet i Nato som takket ja til amerikanernes tilbud om utplassering av atomvåpen av typen Jupiter IRBM i 1958 og på begynnelsen av 1980-tallet var Italia raskt ute med å ta imot en ny generasjon av atomvåpen; Pershing II- og Cruise-missilene. På den måten kunne Italia bli en del av "atomklubben" i Europa om enn ikke med egne atomvåpen, så i hvert fall med utplasserte atomvåpen. Et nyere eksempel er hvordan Italia og italienske baser på 1990-tallet ble utgangspunkt for Natos operasjoner på Balkan.¹⁵¹

I etterkrigstiden har de tidligere stormaktene i Europa fra andre verdenskrig valgt forskjellige innfallsvikler for å markere seg internasjonalt. Storbritannia har pleiet sitt "special relationship" med USA helt fra Winston Churchill til Tony Blair, mens Frankrike tidlig under

¹⁴⁷ Davidson, J. W. 2008. *In and out of Iraq*.

¹⁴⁸ Romano, S. 2006. *Berlusconi's Foreign Policy*, sidene 102-103.

¹⁴⁹ Intervju med ambassadør Lenzi, 4 mars 08.

¹⁵⁰ Duggan, C. 2007. *The Force of Destiny*, side 507.

den kalde krigen markerte en selvstendig holdning overfor USA. For eksempel tok president de Gaulle Frankrike ut av Natos militære samarbeid og anerkjente Kommunist-Kina; to avgjørelser som var i utakt med amerikanske synspunkt. Vest-Tyskland gjorde seg gjeldende under den kalde krigen som en økonomisk stormakt og som en pådriver for europeisk integrasjon. Videre har det tysk-franske samarbeidet vært en av de sterkeste drivkreftene i EF og det senere EU.¹⁵² Italia, på sin side, har markert seg internasjonalt ved å være en kontinental støttespiller for USA samt å huse store amerikanske baser i Middelhavsområdet.¹⁵³

Disse innfallsvinklene for å markere seg internasjonalt var særdeles tydelige under den kalde krigen. I forbindelse med Irak-debatten kom disse innfallsvinklene til syne igjen: Storbritannia og USA sto sammen om synet på Saddam-regimet som en trussel mot verdensfreden; Frankrike ønsket at FN skulle være den ledende aktøren overfor Irak og støttet ikke USAs planer om en militær intervensjon, mens Tyskland satset på det fransk-tyske samarbeidet og var også sterkt imot en militær inngripen i Irak. Den klare tyske motstanden mot USAs politikk markerte likevel noe av et brudd med den tyske USA-lojaliteten fra den kalde krigen.

I etterkrigstiden har italiensk utenrikspolitikk vært basert på to søyler; europeisk integrasjon og transatlantisk samarbeid. Tradisjonelt har Italia vært ubekvem i EU-samarbeidet når aksene Paris-Berlin har blitt for dominerende, og i slike situasjoner har det vært naturlig for Italia heller å legge vekt på samarbeidet med USA. Irak-debatten ble et eksempel på dette: Chirac og Schröder dominerte EU-debatten med sitt nei til en amerikansk-ledet intervensjon i Irak. For Italia ble det dermed mer naturlig å innta en holdning til Irak-spørsmålet i henhold til den transatlantiske linje.¹⁵⁴

I debatten om Irak-krigen ble det ikke argumentert direkte for at det å støtte USAs linje overfor Irak ville fremme Italias internasjonale innflytelse og posisjon, men indirekte kunne man se flere indikasjoner på dette i debatten. Den tidligere presidenten Francesco Cossiga, kristeligdemokrat, var en sterk motstander av at Italia skulle involvere seg i en Irak-krig, og var en av de som oftest trakk frem grunnlovens paragraf 11 om forbud mot krig. I

¹⁵¹ Nuti, L. 2005. *The richest and farthest master is always best*, sidene 178-188. Cruise-missilene ble utplassert, mens deployeringen av Pershing II-rakettene aldri ble gjennomført.

¹⁵² Dallas, G. 2005. *Poisoned Peace*.

¹⁵³ Nuti, L. 2005. *The richest and farthest master is always best*, sidene 178-188. Vedr baser; USA har f eks en flåtestyrke, "Sixth Fleet", stasjonert sør for Napoli, mens Nato har hatt et av sine største hovedkvarter i Sør-Europa i Napoli.

¹⁵⁴ Intervju med ambassadør Lenzi, 4 mars 08.

tillegg angrep han Berlusconi for hans statsmannsambisjoner og hevdet at Berlusconi støttet USA kun fordi han ville være blant seierherrene etter krigen. Cossiga kommenterte at i italiensk sammenheng var det bare Italias første statsminister i 1861 som noen gang hadde klart det mesterstykket.¹⁵⁵

En annen indikasjon på Berlusconis ambisjoner kunne observeres gjennom hans bestrebelser på å megle mellom president Bush og de europeiske landene som var motstandere av en intervensjon. Statsministeren og det italienske utenriksdepartementet la stor vekt på Berlusconis personlige vennskap ikke bare med Bush, men også med Russlands president Putin og i noe mindre grad med Frankrikes Chirac og britenes statsminister Tony Blair. I tidlig februar prydet for eksempel en verdensvant og smilende Berlusconi sammen med Putin førstesiden på *La Repubblica*, mens *Corriere della Sera* samme dag skrev at ”Putin lytter til Berlusconi” og at begge var samstemte i at Saddam selv var skyld i Irak-krisen.¹⁵⁶

Utover våren 2003 ble det også skrevet om det interne styrkeforholdet i EU og hvordan aksene Paris-Berlin dominerte den offisielle EU-holdningen til USAs Irak-politikk, selv om toneangivende EU-land som Storbritannia, Spania, Polen og Italia var i opposisjon til Chirac og Schröder. Dette eksemplifiserte hvordan Italia tradisjonelt har søkt en transatlantisk forankring når EU-samarbeidet har blitt dominert av Frankrike og Tyskland.¹⁵⁷ I Irak-debatten var dette noe som opptok avisene og det ble flittig referert til hvordan Chirac og Schröder på egen hånd dominerte EU-debatten om Irak-spørsmålet. Bedre ble det ikke da også Putin sluttet seg til Paris-Berlin aksene.¹⁵⁸

I midten av mars ble en intervensjon i Irak ansett for nært forestående samtidig som det også ble klart at Italia ikke ville delta med styrker til selve invasjonen. Berlusconis ambisjoner i forhold til Irak-konflikten kom for eksempel til syne ved at han uttrykte bekymring for Italias muligheter i Irak og Midt-Østen etter at Saddam-regimet hadde falt;

¹⁵⁵ *La Repubblica*, 22 jan 03, side 4; Jerkov, B, ”La guerra sarà anche legittima ma è sbagliato spaccare l’Italia”. Italias første statsminister Cavour var også statsminister i Kongeriket Sardinia-Piemonte forut for samlingen av Italia. Under Krimkrigen (1854-1856) stilte Sardinia-Piemonte styrker sammen med England og Frankrike uten å stille betingelser. Ved de påfølgende fredsforhandlingene fikk Cavour anledning til å avholde en egen rundebordskonferansen om det ”italienske spørsmål”, dvs opprettelsen av en egen stat på den italienske halvøy. Dermed økte aksepten for italiensk samling i europeisk politikk.

¹⁵⁶ *Corriere della Sera*, 4 feb 03, side 2; Di Caro, P, ”Putin ascolta Berlusconi, ma chiede più tempo” og *La Repubblica*, 4 feb 03, side 1; (usignert), ”Gli alpini combatteranno”.

¹⁵⁷ Nuti, L. 2005. *The richest and farthest master is always best*, sidene 178-188 og intervju med ambassdør Lenzi, 4 mars 08.

¹⁵⁸ *La Stampa*, 11 feb 03, side 4; Martinetti, C, ”La Russia di Putin si unisce all’asse franco-tedesco”.

både på det politiske og på det økonomiske planet, spesielt i forhold til kontrakter innen oljevirkosomheten.¹⁵⁹

Noen dager senere ble det klart at Berlusconi ikke var blant Bush' innerste sirkel: Siden FN ikke hadde gitt noe nytt mandat som åpnet for en militær intervensjon i Irak, tok USA avgjørelsen om invasjon alene sammen med sine allierte; "koalisjonen av de villige". Avgjørelsen ble tatt på et toppmøte på Azorene. Her var det ikke Berlusconi som smilte om kapp med Bush og Blair, men Spanias statsminister Aznar.¹⁶⁰

I ettertid har flere observatører av italiensk politikk påpekt at Berlusconi forsøkte å benytte Irak-konflikten for å utøve en form for maktposisjonering, spesielt i forhold til de øvrige EU-landene.¹⁶¹ Det kan også delvis forklare hvorfor Berlusconi nedtonet og nyanserte sin støtte til USA i løpet av debatten og at han ventet helt til det siste med å klargjøre hvilken støtte Italia kunne bidra med.¹⁶²

Oppsummering

Helt siden Italias samling har Italia vært en betydelig aktør i europeisk politikk og med jevne mellomrom har det gitt seg utslag i stormaktsambisjoner. Et av de klareste eksemplene var Mussolinis ekspansjonsforsøk på 1920- og 1930-tallet.

Etter andre verdenskrig har ikke utenrikspolitikken kunnet bli ledsaget av egen offensiv militærmakt. Innflytelse i internasjonal politikk har delvis blitt forsøkt erstattet ved å assosiere seg med amerikansk militærmakt samt benytte de muligheter Nato-medlemskapet har gitt.

I Irak-spørsmålet støttet Berlusconi amerikanernes linje overfor Saddam. Likevel nedtonet han sin støtte utover våren 2003 på grunn av presset fra opposisjonen, samt at meningsmålinger viste at i midten av februar var 85% imot en amerikansk-ledet intervensjon i

¹⁵⁹ *La Stampa*, 13 mars 03, side 3; Minzolini, A, "La 'realpolitik' del premier per il tavolo del dopoguerra".

¹⁶⁰ *Corriere della Sera*, 17 mars 03, side 1; (usignert), "Bush all'Onu: 'È il giorno della verità'" og *La Repubblica*, 17 mars 03, side 1; Veronese, P, "Bush, ultimatum all'Onu".

¹⁶¹ Croci, O. 2005. *Much Ado about Little*; Romano, S. 2006. *Berlusconi's Foreign Policy*; Nuti, L. 2005. *The richest and farthest master is always best*; intervju med ambassadør Lenzi, 4 mars 08 og intervju med ambassadør Memmo, 3 mars 08.

¹⁶² Kritzinger, S. 2003. *Public opinion in the Iraq crisis* og Davidson, J. W. 2008. *In and out of Iraq*.

Irak.¹⁶³ Italia stilte heller ikke bidrag til invasjonstyrken og Berlusconi var dermed ikke blant de statslederne på toppmøte på Azorene hvor avgjørelsen om invasjonen av Irak ble tatt.¹⁶⁴

¹⁶³ *Corriere della Sera*, 14 feb 03, side 6; Mannheimer, R. Meningsmåling “Attacco all’Iraq, crescono i no: maggioranza di contrari anche con il via libera di Annan”, Ispo-Telesurvey.

¹⁶⁴ Romano, S. 2006. *Berlusconi’s Foreign Policy*, sidene 102-103.

6.5 Kampen mot terror

Debatten om Irak og Saddam kom for alvor i gang i forbindelse med ettårsmarkeringen av terrorangrepet mot USA. I tiden rundt 11. september 2002 ble det avholdt mange minnemarkeringer, og senere samme måned holdt Berlusconi sin tale til parlamentet der han uttrykte sin støtte til USA og amerikanernes kamp mot terror.¹⁶⁵

Kampen mot terror innebærer noe spesielt for italienerne i forhold til mange andre europeere. Italia har en forhistorie med hjemlig terrorisme. De såkalte bly-årene på 1970-tallet ble en innføring i hvordan blind vold og det som vi i dag ville ha betegnet som asymmetriske krigføringmetoder rammet tilfeldige og uskyldige mennesker. Bombeaksjonen mot togstasjonen i Bologna i 1980 med 85 drepte var et av de verste eksemplene på hjemlig terrorisme fra denne tiden. For mange italienere var det derfor gjenkjennelig trekk ved situasjonen i Midt-Østen med palestinske selvmordsbombere som sprengte passasjerbusser i luften og tsjetsjenske separatister som okkuperte et teater i Moskva.¹⁶⁶ I europeisk sammenheng har italienerne ikke vært alene om å ha utfordringer med hjemlig terrorisme. Storbritannia og Tyskland har også hatt omfattende erfaring med hjemlig terrorisme, men det som har vært spesielt i Italias tilfelle er at den har fortsatt opp til våre dager, om enn i liten målestokk.

En urovekkende påminnelse om hjemlig terrorisme fikk italienerne da Irak-debatten var på sitt mest intense og bare noen uker før Irak-krigen startet. 2. mars 2003 ble en celle fra en av de mest aktive terroristorganisasjonene på 1970-tallet, Røde Brigader, oppdaget på toget fra Roma til Arezzo. I forbindelse med arrestasjonen kom det til skuddveksling og en politimann og en røde-brigadist ble drept. Avisene spekulerte i om det kunne være en kobling til utenlandsk terrorisme og noen få dager senere meldte *La Repubblica* på førstesiden at etterforskningen viste at cellen fra Røde Brigader var alliert med islamske ekstremister.¹⁶⁷

Den antatte forbindelsen mellom røde-brigadistene og islamister viste seg ikke å eksistere og debatten skilte også i stor grad mellom den hjemlige terrorismen og islamskinspirert terrorisme som i Midt-Østen. Avisene hadde fyldig dekning av situasjonen i Israel, de palestinske områdene og Afghanistan. Dekningen av selvmordsbombere, Saddams ugjerninger og eventuelle masseødeleggelsesvåpen gjaldt tema som italienerne over en viss

¹⁶⁵ *La Repubblica*, 26 sept 02, side 1; (usignert), “E un dovere stare con Bush”.

¹⁶⁶ Intervju med professor Nuti, 5 mars 08.

¹⁶⁷ *La Repubblica*, 6 mars 03, side 1; D’Avanzo, G, ”La Br Lioci: alleati con l’estremismo islamico”.

alder kunne relatere egne erfaringer til og dermed kan det hevdes at dekningen ble en slags motvekt til fredsbevegelsens nei til krigen.¹⁶⁸

For det overveiende flertall av italienerne var erfaringene fra de såkalte bly-årene at terrorisme løser ikke politiske spørsmål. De som utførte ugjerningene representerte svært små og perifere miljøer og er uten politisk innflytelse i dag. De italienske erfaringene med terrorisme var at problemet kunne løses med sivile politi- og sikkerhetsstyrker i en fredstidssammenheng. Det italienske samfunnet fant at de kunne leve med problemet uten å ty til bruk av militærmakt.¹⁶⁹

I forhold til Irak-debatten var italienerne i stor grad overbevist om at Saddam var en trussel overfor verdensfreden: I en meningsmåling i sentrum-høyreavisen *Corriere della Sera* i februar 2003 svarte 72% at de trodde Saddam var i besittelse av masseødeleggelsesvåpen, mens 60% svarte at de var overbevist om at Saddam hadde forbindelser med al-Qaeda og at han hadde vært delaktig i terrorangrepene på USA 11. september 2001. Likevel ble ikke en kollektiv forståelse hos italienerne om hva terrorisme innebar, omdannet til støtte for å gå til et militært angrep på Irak: Selv med en overbevisning hos italienerne om Saddams forbindelser til terrorisme og besittelse av masseødeleggelsesvåpen som nevnt foran, mente 85% av de intervjuede at det ikke var riktig å gå til krig mot Irak, og selv med et FN-mandat var 71% fortsatt imot en militær intervensjon.¹⁷⁰

Den kjente krigsreporteren Oriana Fallaci beskrev sin egen og mange italienernes ambivalens til Irak-spørsmålet i en lengre kronikk i *Corriere della Sera* uken før invasjonen startet: Hun gikk til angrep på fredsbevegelsens anti-amerikanisme og trakk frem at USA hadde ofret 221 000 soldater under andre verdenskrig for at Italia skulle få friheten og demokratiet tilbake igjen. Videre gikk hun inn på alle Saddams ugjerninger og hvordan han støttet internasjonal terrorisme. Hun tok også for seg hvordan islamsk fundamentalisme er en trussel mot Vesten og hevdet at Europa i dag nærmest er blitt en provins innen den islamske sfære. Likevel hadde hun sine tvil angående en krig i Irak: det fantes rett og slett ingen gode grunner for å starte en ”kaldblodig krig mot Irak”.¹⁷¹

¹⁶⁸ Intervju med professor Nuti, 5 mars 08.

¹⁶⁹ Ibid.

¹⁷⁰ *La Repubblica*, 4 feb 03, side 1; Diamanti, I, “Il pacifismo ad ogni costo” og *Corriere della Sera*, 14 feb 03, side 6; Mannheimer, R. Meningsmåling “Attacco all’Iraq, crescono i no: maggioranza di contrari anche con il via libera di Annan”, Ispo-Telesurvey.

¹⁷¹ *Corriere della Sera*, 14 mars 03, sidene 1 og 11; Fallaci, O, ”La rabbia, l’orgoglio, e il dubbio”.

Oppsummering

Italia har erfaring med hjemlig terrorisme fra de såkalte bly-årene på 1970-tallet, men bruk av militærmakt som et redskap for å bekjempe hjemlig terrorisme har ikke vært vurdert.

Mange italienere kunne relatere egne erfaringer med terrorangrepet mot New York 11. september 2001. Opinionen var ikke uvillig til å tro at Saddam både var en trussel mot verdensfreden og at han støttet internasjonal terrorisme. Likevel fant ikke opinionen at det var gode nok grunner for å foreta en militær intervensjon i Irak.

7 Konklusjon

Denne oppgaven har vist hvordan Italias uheldige historiske erfaringer med bruk av offensiv militærmakt gjenspeilte seg i debatten om Irak-konflikten i 2002-2003. I Italia, som ellers i Europa og verden for øvrig, var debatten om en eventuell militær intervensjon i Irak både intens og opphetet. Berlusconi-regjeringen endte opp med å støtte USAs vedtak om å gå inn i Irak og hevdet at invasjonen var legitim. I opinionen, derimot, var det et overveldende flertall mot å støtte en krig for å fjerne Saddam-regimet: I februar 2003 oppgav 85% i en meningsmåling at de var mot en krig i Irak, og om FN skulle gi et mandat var fortsatt 71% imot en krig¹⁷².

Denne oppgaven har ikke hatt som mål å forklare hvorfor Berlusconi valgte å støtte USAs linje overfor Irak eller hvordan Italia bare fire uker etter invasjonen kunne vedta å bidra med et styrkebidrag til den amerikansk-ledede koalisjonen i Irak.¹⁷³ Oppgavens formål har vært å besvare den todelte problemstillingen: Hvordan har militærmakt vært benyttet i Italia i nasjonsbyggingsprosessen og hvilke følger har dette fått for synet på bruk av militærmakt, og: I hvilken grad var den offentlige debatten i Italia om Irak-krigen farget av Italias egne uheldige historiske erfaringer med bruk av offensiv militærmakt?

Det har jeg gjort ved først å presentere et analytisk rammeverk for hvordan militærmakt kan spille en rolle for staters utvikling. Deretter har jeg vist eksempler fra italiensk historie på hvordan militærmakten i flere sammenhenger ikke har maktet å bidra til den italienske nasjonens konsolidering. Ved en gjennomgang av argumentasjonen i Irak-debatten har jeg vist hvordan italienernes uheldige bruk av militærmakt tjente som en klangbunn for debatten. Mest direkte kan man si at et flertall av italienernes avstandtagen til krig som et politisk virkemiddel i etterkrigstiden tydelig kom til uttrykk gjennom fredsbevegelsens parole om at krig ikke nytter. Et annet tydelig spor i debatten var hvordan militærmakten har vært med å diskreditere nasjonen Italia som moralsk referansepunkt, og hvordan dette fikk mange italienere til å skjele til Pavens standpunkt i Irak-spørsmålet.

I Irak-debatten var det tallrike henvisninger til Italias historiske erfaringer og debatten viste hvordan kollektive historiske oppfatninger kunne fortsette å prege den italienske opinionens holdning til militærmakten i internasjonal politikk selv etter mange tiår.

¹⁷² *Corriere della Sera*, 14 feb 03, side 6; Mannheimer, R. Meningsmåling "Attacco all'Iraq, crescono i no: maggioranza di contrari anche con il via libera di Annan", Ispo-Telesurvey.

Holdningen til bruk av offensiv militærmakt kan henge sammen med kollektive fortolkninger av historiske erfaringer. I Italias tilfelle er det en utbredt oppfatning at militær angrepskrig har medført nederlag, lidelse og nasjonal ydmykelse. Denne besvarelsen har vist hvordan slike argumenter var i bruk i debatten om Irak-spørsmålet i 2002-2003.

Freden i Westfalen i 1648 var et vannskille for det moderne statsbegrepet slik vi kjenner det i dag. Hovedtesen presentert i denne oppgaven er at staten er et resultat av hvordan den moderne kapitalismen og det moderne militærvesenet gjensidig har påvirket hverandre. Videre kan det hevdes at krigføring kan ha en dannende, oppløsende og reformerende effekt på staters utvikling, samt at krig og nasjonalisme også henger sammen i sin påvirkning på staters utvikling.

Den italienske historien har flere eksempler på at bruken av militærmakt ikke har nådd sine mål; hverken i militær forstand eller i rollen som nasjonsbygger. Den italienske halvøy ble samlet til ett kongerike i 1861, men deretter gikk de nasjonale integrasjonsprosessene sakte. Første verdenskrig medførte store menneskelige tap i krigen mot Østerrike-Ungarn og Italia fikk etter eget skjønn lite igjen for sine bestrebelsler i det påfølgende krigsoppgjøret. Et utilfredsstillende resultat medførte stor skuffelse og uro i den italienske befolkning.

Mussolini hadde også stor tro på at bruk av militærmakt ville fremme nasjonsbyggingen og en gang for alle sementere ideen om nasjonen Italia. Et av hans virkemidler var å etablere et italiensk imperium i Middelhavs-området og i Afrika. Propagandaversjonen om italienske militære bragder ble godt mottatt. Nasjonalismen blomstret og oppslutningen om regimet steg. Men utfallet av andre verdenskrig ble en ubarmhjertig påminnelse om den italienske militærmaktens begrensninger: Ikke hadde man klart å yte motstand mot de alliertes fremrykninger og i Nord-Italia utviklet situasjonen seg til en bitter borgerkrig.

Mussolini-tiden frembragte både dannende og organiserende effekter. Innmarsjen i Etiopias hovedstad ble et høydepunkt for italiensk patriotisme. Men fremskrittene under Mussolini ble helt overskygget av at slutten på andre verdenskrig medførte Italias største politiske og militære nederlag. Dette medførte at Italia etter krigen var en sterkt splittet nasjon hvor de politiske skillelinjene som delte landet var et speilbilde av frontene i den kalde krigen. Italia kom til å ha det største kommunistpartiet utenfor Østblokken, mens regjeringskoalisjonene under den kalde krigen var sterkt pro-amerikanske. Fascistene hadde benyttet de

¹⁷³ Forslag til forklaringer, se f eks; Romano, S. 2006. *Berlusconi's Foreign Policy*; Nuti, L. 2005. *The richest and farthest master is always best*; Davidson, J. W. 2008. *In and out of Iraq* og Croci, O. 2005. *Much Ado about Little*.

fleste nasjonale symboler i sitt prosjekt for å bygge den fascistiske stat. Etter andre verdenskrig var det dermed få nasjonale referansepunkt igjen som alle kunne samles om. Den katolske kirke ble derfor for mange et moralsk referansepunkt som representerte noe allmenngyldig utover den italienske nasjonen.

Slutten på andre verdenskrig hadde også en reformerende effekt på den italienske staten ved at en ny grunnlov ble vedtatt i 1948. Et av formålene med den nye grunnloven var å hindre at Italia igjen skulle få et totalitært regime og la blant annet store restriksjoner på de militære styrker, samt at det militære visuelle uttrykket ble sterkt nedtonet. I tillegg frasa Italia seg retten til å kunne bruke militærmakt i offensive sammenhenger.

Men hvordan gjenspeilte italienernes uheldige erfaringer med bruk av militærmakt seg i Irak-debatten forut for invasjonen?

For det *første* har italienernes erfaringer fra Mussolini-tiden og andre verdenskrig ført til en utbredt kollektiv oppfatning av at krig ikke nytter og at det å bruke offensiv krigføring som et politisk virkemiddel ikke oppnår de ønskede effekter. I Italia har dette avstedkommet en mangeartet fredsbevegelse som hadde sitt utspring i Den katolske kirke og i Kommunistpartiet. I Irak-debatten fikk fredsbevegelsen stort gjennomslag i opinionen og flere millioner demonstrerte mot en militær intervensjon i Irak. Argumentet om å si nei til krig fordi krig ikke nytter, hadde bred appell i opinionen.

For det *andre* innebar slutten på andre verdenskrig at nasjonen Italia var sterkt diskreditert og at man manglet nasjonale referansepunkt. I etterkrigstiden har det derfor ikke vært uvanlig for italienere å lete etter en referanseramme utenfor nasjonen Italia. Pavens nei til en forkjøpskrig sammen med at FN ikke gav noe mandat til en militær intervensjon ble til sammen tungtveiende argumenter mot en Irak-krig.

For det *tredje* kan man også se en indirekte sammenheng mellom italienernes erfaringer med feilslått bruk av militærmakt og argumentene om å støtte USA i Irak-debatten. USA representerer for mange italienere de som fikk slutt på andre verdenskrig og USA har blitt oppfattet som garantisten for at Italia har kunnet utvikle seg til et moderne demokrati i Europa. Under den kalde krigen og under Balkan-konfliktene har også amerikansk militærmakt stasjonert i Italia spilt en viktig stabiliserende rolle i regionen. For mange italienere er pro-amerikanisme et viktig nok argument i seg selv, men i Irak-debatten ble likevel USA-lojalitet i liten grad omdannet til bred støtte for en Irak-invasjon.

For det *fjerde* har Italia tidvis nærret stormaktsambisjoner gjennom historien, men i etterkrigstiden har ikke utenrikspolitikken kunnet bli ledsaget av egen offensiv militærmakt. I noen tilfeller har dette vært forsøkt erstattet ved å assosiere seg med amerikansk militærmakt. I Irak-debatten hevdet mange at Berlusconi støttet USA for dermed å assosiere seg med den sterkeste part i konflikten og den mest sannsynlige vinner. Italia støttet USAs invasjon av Irak, men tok ikke selv del i invasjonen. Berlusconis støtte til USA kan også betraktes som en maktposisjonering vis-à-vis de øvrige EU-stormaktene. Italia ble av USA regnet som en god alliert, selv om de ikke ble en del av den ”innerste sirkelen”.

For det *femte* har italienerne erfaring med hjemlig terrorisme, spesielt fra 1970-årene. Likevel medførte ikke erfaring fra denne type maktbruk at italienerne fant gode nok grunner for at internasjonal terrorisme skulle bekjempes med en militær intervensjon i Irak. Den italienske erfaringen med hjemlig terrorbekjempelse inkluderte ikke bruk av militærmakt.

I denne oppgaven har jeg forsøkt å vise at det i Italia var en sammenheng mellom den kollektive oppfatningen om at bruken av offensiv militærmakt har vært mislykket i italiensk historie og argumentene i Irak-debatten. Referansene til de historiske erfaringene var både eksplisitte og implisitte. I Italia ledet den kollektive forståelsen av de historiske erfaringene i overveiende grad til en motstand mot en krig i Irak. Denne oppgaven har vist hvordan debatten i Italia ble preget av egne erfaringer. Italias viktigste allierte USA har andre erfaringer med bruk av militærmakt. For amerikanerne ble utfallet av for eksempel første og andre verdenskrig en bekreftelse på viktigheten av en sterk militærmakt som kan verne nasjonen og bekjempe motstanderen. Selv med erfaringene fra Vietnam-krigen, er de militære styrker en respektert del av den amerikanske nasjonen og en viktig brikke i utenrikspolitikken. Også i Norge nyter Forsvaret stor respekt og erfaringene fra andre verdenskrig gav nordmenn en felles forståelse av at det nytter å kjempe mot overmakten. I den kalde krigen resulterte dette i et tett samarbeid mellom militære og sivile myndigheter for på best mulig måte å forene de ressurser Norge hadde mot et eventuelt angrep fra Sovjetunionen. Norge og USA er bare to eksempler på hvordan kollektive forståelser av historiske erfaringer med bruk av militærmakten har gitt andre fortolkninger enn i Italia. Tyskland, på sin side, kan sies å ha enkelte likhetstrekk med Italia fra etterkrigstiden, selv om Tyskland kan vise til at samlingen og konsolideringen av den tyske nasjon i det nittende århundret var preget av flere militære suksesser.

Den italienske debatten om en eventuell forestående invasjon av Irak i 2002-2003 fikk frem mange minner om hva krigens redsler hadde betydd for Italia og Europa, og disse

minnene gjenspeilte seg også i debattens argumenter. I midten av januar 2003 arrangerte opposisjonen et parlamentarikersymposium i forbindelse med Irak-debatten med tittelen ”All krig er illegitim, unntatt i selvforsvar”. Hovedinnleggene ble holdt av tidligere president Oscar Luigi Scalfaro, kisteligdemokrat, og tidligere leder av Deputertkammeret i parlamentet Pietro Ingrao, kommunist. Scalfaro oppsummerte med at ”vi (italienere) er overbevist om at krig er et absolutt onde og dét helt uten unntak”. Ingrao oppsummerte sitt innlegg med at grunnlovens § 11 hvor Italia fraskriver retten til bruk av militærmakten i annet enn selvforsvarsøyemed er en konsekvens av italienernes ubeskrivelige erfaringer fra de to verdenskrigene.¹⁷⁴ Slik ble et aktuelt utenrikspolitisk spørsmål eksplisitt knyttet til nasjonale historiske erfaringer.

¹⁷⁴ *La Repubblica*, 16 jan 03, side 6; Cadalanu, G, ”’Italia, non puoi tradire la tua Costituzione’”, *L’Unita*, 16 jan 03, side 1; Ingrao, P, ”No alla Guerra Se non Ora Quando?” og 17 jan 03, side 1; Scalfaro, O, ”Contro il Male Assoluto”.

Vedlegg A – Oversikt over de viktigste hendelsene i nyhetsbildet

Store og små begivenheter som preget de italienske avisene i tidsrommet september 2002 til august 2003.

September 2002

- 11 sept 02; Ettårsmarkeringen for terrorangrepet på USA.
- 14 sept 02; Møte mellom Bush og Berlusconi på Camp David. Bush er meget tilfreds med den italienske støtten i kampen mot terror.
- 17 sept 02; Saddam godtar betingelsesløst FNs inspektører.
- 23-25 sept 02; Stor debatt om valgresultatene i Tyskland og Schröders holdning til USA og Irak-spørsmålet.
- 25 sept 02; Berlusconis Irak-tale til Parlamentet.

Oktober 2002

- 1 okt 02; Nedgang på børsene pga krigsfrykt.
- Primo okt; Spekulasjoner om at et angrep på Irak vil finne sted 28/11.
- 4 okt 02; Avstemning om å sende tropper til Afghanistan; L'Ulivo sprekker.
- 6 okt 02; 300 000 følger helgenkåringen av Escrivà på Petersplassen.
- 11 okt 02; USA; Senatet godkjenner resolusjon som gir president Bush fullmakt til å gå til krig mot Irak for om nødvendig å avvæpne Saddam.
- 12 okt 02; Terrorangrepet på Bali.
- 21 okt 02; Italias president Ciampi deltar ved 60-års markering av slaget ved El Alamein hvor om lag 5 000 italienere døde.
- 23 okt 02; Gisselaksjonen i et teater i Moskva.
- 31 okt 02; Jordskjelv i Molise, Midt-Italia, 29 døde, stort sett skolebarn.

November 2002

- Primo nov; Debatt om den italienske kongefamiliens oppholdstillatelse på italiensk territorium.
- 6 nov 02; Demonstrasjon mot en evt Irak-krig, mot USA og Nato utenfor den amerikanske basen Camp Darby samt brenning av det amerikanske flagget.
- 8 nov 02; FNs Sikkerhetsråd vedtar en resolusjon som gir Irak én uke på akseptere kravet om å kvitte seg med MØV. Berlusconi har møte med Chirac og begge støtter Bush.
- 9 nov 02; "Social Forum" i Firenze, frykt for massedemonstrasjoner fra No-global, Attac osv, ca 500 000 demonstranter.
- 12 nov 02; Irak motsetter seg FN-resolusjonen.
- 13 nov 02; Bin Laden truer USA og dets allierte, også Italia nevnes.
- 13 nov 02; Saddam godtar FN-resolusjonen.

- 14 nov 02; Ny utenriksminister etter Berlusconi; Franco Frattini. Paven taler i det italienske parlamentet.
- 18 nov 02; Tidligere statsminister Andreotti dømt til 24 års fengsel for å ha organisert drapet på en journalist i 1978. Hans Blix og inspektørene ankommer Bagdad.
- 20 nov 02; USA ber sine allierte om hjelp i en evt Irak-krig på Nato-toppmøte i Praha. For Italias vedkommende er det snakk om bruk av italienske baser og luftrom.
- 28 nov 02; Berlusconi på offisielt besøk til Libya hvor det bl a diskuteres kompensasjon for den italienske koloniseringen av Libya. Bombeangrep mot israelske turister i Kenya.

Ultimo nov 02; Debatt om større regionalt selvstyre og om RAIs redaksjonelle selvstendighet.

Desember 2002

- 2 des 02; Amerikansk raid mot Basra.
- 3 des 02; Offentliggjøring av undersøkelsene ifm demonstranten som ble drept under G8-møte i Genova, juli 2001.
- Medio des 02; Krise i Fiat-konsernet og EU-møte i København diskuterer Tyrkias søknad om medlemskap.
- 17 des 02; Brevbomber mot RAI og Fiumicino flyplass, ingen skadet.
- Hele perioden; Reaksjonene på avsløringene fra Mitrokhin-arkivet skaper overskrifter i hele perioden. Mitrokhin-arkivet inneholder opplysninger fra KGB-arkivet i Moskva om spionasjevirkosomheten i Italia og finansieringen av Det italienske kommunistpartiet.

Januar 2003

- 8 jan 03; Et forparti av italienske soldater (alpini) drar til Afghanistan for å forberede for de ca 1 000 som kommer i februar.
- 16 jan 03; FN-inspektørene finner noe tomgods etter kjemiske våpen.
- 26 jan 03; Utenriksminister Colin Powell sier at USA er forberedt til å til krig mot Irak alene.
- 27 jan 03; Giovanni Agnelli begravnes; nærmest en statsbegravelse. Offentliggjøring av rapport fra IAEA og FN ber om mer tid.
- 28 jan 03; Valg i Israel
- 29 jan 03; Holocaustdagen
- 29-30 jan 03; Berlusconi møter Blair og Bush i Washington.

Februar 2003

- 1 feb 03; Romfergen Colombia styrter.
- 5 feb 03; Utenriksminister Colin Powells fremleggelse av Irak-saken i FNs Sikkerhetsråd.
- 7 feb 03; USAs forsvarsminister Rumsfeldt på besøk i Roma.
- 11 feb 03; Pavens spesialutsending til Irak, kardinal Etchegaray, i Bagdad for å møte Saddam.

- 11-12 feb 03; Nato er delt i spørsmålet om hjelp til Tyrkia og stor debatt om NATOs splittelse.
- 13-14 feb 03; Tariq Aziz besøker Paven og møter Kofi Annan som også er i Roma for å møte Paven. Annan har også møte med Berlusconi.
- 14 feb 03; FN-inspektørene i Sikkerhetsrådet, Aziz har møte med UMIN Frattini og opposisjonen i Roma.
- 15 feb 03; Stor fredsdemonstrasjon i Roma, stort sprik i anslagene på hvor mange som deltok; det høyeste anslaget er på tre millioner demonstranter i Roma alene.
- 16 feb 03; Enighet i Nato om hjelpen til Tyrkia i tilfelle krig med Irak. EU-toppmøte om Irak-konflikten.
- 19 feb 03; Avstemning i Parlamentet vedr Irak-krisen. Kofi Annan i Roma for å møte Paven og Berlusconi. Iransk fly havarerer, 302 omkomne. Krangel mellom USA og Tyrkia om "prisen" for amerikansk bruk av tyrkiske baser mv.
- 21 feb 03; Blair besøker Berlusconi og Paven.
- 24 feb 03; Kontrovers vedr uttak av materiell fra amerikanske baser i Italia for videreforsendelse til Golfen.
- Februar 03; Stor debatt om "divolution", dvs om hvor mye lokalt selvstyre regionene skal ha.
- 25 feb 03; Skuespilleren Alberto Sordi dør. Flere hundretusen deltar i begravelsen.
- 27 feb 03; Spanias statsminister Aznar besøker Paven og Berlusconi ifm Irak-spørsmålet. Store oppslag om at 4 italienere er med på å forsvare Tyrkia ifm en evt Irak-krig.

Mars 2003

- 1 mars 03; Saddam annonserer at han vil destruere Iraks missiler.
- 2 mars 03; Røde-brigadister dreper en politimann og skader en annen på toget fra Roma til Arezzo. Funn av antrax og nervegass i Irak
- 5 mars 03; Paven annonserer at første dag i årets faste skal være en spesiell fastedag for freden.
- 6 mars 03; Spekulasjoner om forbindelser mellom Røde Brigader og ytterliggående islamske terrorister.
- 7 mars 03; Statsbegravelse for politimannen som ble drept av Røde Brigader.
- 12 mars 03; Børsene faller. Statsminister Djindjic drept i Serbia.
- 13 mars 03; Stor trafikkulykke i Nord-Italia; 13 omkomne og 98 skadde og flere hundre biler involvert.
- 16 mars 03; Toppmøte på Azorene; Bush, Blair, Aznar og Barroso.
- 16 mars 03; Det blir klart at det ikke blir noen ny avstemning i FN.
- 20 mars 03; USA starter invasjonen av Irak. To timers generalstreik mot krigen. Demonstrasjoner flere steder i Italia i regi av fagforeningene.
- 28 mars 03; Stor debatt om amerikanske fallskjermjegere som har vært stasjonert i Vicenza, Nord-Italia og som deltar i invasjonen av Irak; opposisjonen beskylder regjeringen for løftebrudd.

April 2003

- 1 april 03; Børsene faller.
- 9 april 03; Bagdad inntas av de amerikanske styrkene; scenen med Saddam-statuen som dras over ende pryder førstesidene. Berlusconi snakker om italienske soldater i Irak "etter krigens slutt".
- 10 april 03; USA ber Italia bidra med Carabinieri, Berlusconi velvillig; stor debatt.
- 11 april 03; Kaoset begynner i Bagdad; selvmordsbomber mot Marines. Likevel stor optimisme vedr Iraks fremtid og retorikk om at terrorregimer nå kan passe seg ellers...
- 12 april 03; Ny demonstrasjon mot Irak-krigen
- 15 april 03; Avstemning i Parlamentet om humanitær støtte til Irak; resultatet av avstemningen innebærer ca 3 000 militært personell til Irak. Opposisjonen ville gjerne hatt et "europeisk mandat". Flystreik i Italia. Mystisk dødsfall i Napoli og lignende tilfelle i Milano; det er mistanke om at de døde av SARS.
- 16 april 03; Abu Abbas tas i Bagdad (lederen for gruppen som kapret det italienske passasjerskipet Achille Lauro i 1985) og Italia krever ham utlevert. Sprekk i opposisjonen og samling om regjeringens utenrikspolitikk.
- 17 april 03; Athen; EU vedtar utvidelse med 9 nye medlemsland.

Mai 2003

- Primo mai 03; Korrupsjonsforsøksanklagene mot Berlusconi.
- 9 mai 03; 25 år siden kidnappingen og drapet på tidligere statsminister Aldo Moro.
- 11 mai 03; Gedigen "Beatles"-konsert med Sir Paul McCartney utenfor Colosseum, nærmere 500 000 tilskuere.
- 12 mai 03; Rapporter om at ingen MØV funnet i Irak.
- 13 mai 03; Bombeangrep i Riyadh, 91 døde og bl a 3 sårede italienere. Bombeangrep i Tsjetsjenia, 41 døde. "Fru Miltbrann" arrestert i Bagdad.
- 15 mai 03; Store massegraver funnet i Irak, mest sannsynlig fra 1991.
- 18 mai 03; Selvmordsbomber i Jerusalem, 9 døde.
- 21-22 mai 03; Jordskjelv i Algerie, ca 22 000 døde.
- 23 mai 03; FN opphever sanksjonene mot Irak.
- 25 mai 03; Lokalvalg i deler av Italia. Venstresiden går noe frem; svært lite av valgkampen dreide seg om Irak-krigen.
- 28 mai 03; Milan vinner Champions League, 3-2, mot Manchester United.

Juni 2003

- 2 juni 03; Nasjonaldag. Powell på besøk i Roma og har møte med Paven og UMIN Frattini; "Italia en av våre beste venner".
- 4 juni 03; Toppmøte i Midt-Østen med Bush; stor vekt på demokratibyggning i regionen og Palestinakonflikten.

- 5 juni 03; Italia trekker kandidaten til formannskapet i Nato, Antonio Martino.
- 8 juni 03; Selvmordsangrep i Israel, 10 døde.
- Primo juni; I løpet av de to første ukene i juni ankommer 3 000 båtflykninger til de sørligste øyene utenfor Sicilia.
- 11 juni 03; Selvmordsangrep i Israel, 16 døde.
- 13 juni 03; Eksplosiver funnet om bord i et innenriksfly.
- 16 juni 03; Folkeavstemning om reformer i arbeidslivet, rekordvarme og strømbrudd pga overforbruk.
- 18 juni 03; En båt med flere hundre flykninger synker utenfor Sicilia; 7 døde og 70 savnet.
- 19 juni 03; Ny immunitetslov for Italias høyeste tjenestemenn vedtas av Parlamentet. (En lov som i praksis blokkerer rettsaken om Berlusconi's korrupsjonsforsøk).

Juli 2003

- 1 juli 03; Italia overtar formannskapet i EU.
- 2 juli 03; Berlusconi's famøse replikk om en kjent tysk politiker som "kapò".
- 8 juli 03; Gerhard Schröder vil ikke feriere i Italia.
- 10 juli 03; Studentopptøyene fortsetter i Iran. Muligens sprekk i regjeringskoalisjonen i Italia; Lega Nord og *devolution* er problemet.
- 14 juli 03; Oppslag om at Italia var opphavsland for informasjonen om Saddams arsenaler; "Nigergate".
- Juli 03; Fortsatt rekordvarme og strømbrudd; flere steder faretruende lav vannstand i vannreservoarer.
- 21 juli 03; Berlusconi besøker Bush i Texas og Bush takker Italia for støtten i Irak-krigen.
- 22 juli 03; Saddams to sønner drept i Nord-Irak.

Vedlegg B – Ord & uttrykk, forkortelser og personer

(Hvor ikke annet er nevnt, er kilden italiensk Wikipedia)

Aziz, Tariq – Iraks visestatsminister

Berlusconi, Silvio – Italias statsminister 1994-1995 og 2001-2007, samt utenriksminister januar-november 2002, partileder for Forza Italia, født 1936.

Bly-årene – En vanlig betegnelse for perioden ca 1968 -1980 som var kjennetegnet av politisk og sosial uro og hvor den hjemlige terrorisme var særlig aktiv, med bla a grupper som Røde Brigader og Lotta Continua. Terroristgruppene benyttet f eks kidnappinger og utpressinger til å finansiere sine aktiviteter. (Flere høytstående familier flyttet midlertidig til utlandet, deriblant familien Bruni-Tedeschi, hvis datter Carla i dag er gift med Frankrikes president Sarkozy.)

Blix, Hans – Leder for FN-inspektørene i Irak.

Camp Darby – Amerikansk logistikkbase på den toskanske kysten, i nærheten av Pisa, ble opprettet i 1951 og har blant annet store ammunisjonslagre.

Casini, Pier Ferdinando – Lederen for underhuset i parlamentet, Deputertkammeret, og representant for regjeringspartiet UDC, født 1955.

Ciampi, Carlo Azeglio – Italias president 1999-2006, Oliventre-alliansen, født 1920.

CIRM – Meningsmålingsinstitutt, www.istituto-cirm.com

Cossiga, Francesco – Italias president 1985-1992, kristeligdemokrat, født 1928.

D'Alema, Massimo – Tidligere italiensk statsminister 1998-2000, tidligere medlem av Kommunistpartiet, i denne perioden partileder for Democratici di Sinistra, født 1949.

Dini, Lamberto – Tidligere italiensk statsminister 1995-1996, parlamentsmedlem for Margherita, født 1931.

Devolution – Uttrykket gjelder den politiske prosessen, eller debatten, vedr det å overføre beslutningsmyndighet fra sentralt til lokalt nivå.

Douhet, Giulio – (1869-1930) Italiensk general som var en av de første til å utvikle luftmaktsdoktriner.

Ententen – Betegnelse på Frankrike, Storbritannia og Russland og deres allierte under første verdenskrig.

Fagforeninger – *CGIL*; ca fem millioner medlemmer, har tradisjonelt hatt sterk tilknytning til kommunistpartiet; *CISL*; i overkant av firemillioner medlemmer, har utspring i den kristne legmannsbevegelse; *UIL*; i underkant av to millioner medlemmer, har en sosialdemokratisk tilknytning.

Fallaci, Oriana – (1929-2006) Italiensk forfatter og krigsreporter, hadde erfaring som tiåring fra motstandsbevegelsen mot fascistene, i senere år var hun sterkt omstridt på grunn av sine uttalelser om den ”musliske fare” i Vesten.

Fassino, Piero – Partisekretær for Democratici di Sinistra, født 1949.

Fini, Gianfranco – Italias visestatsminister og partileder for Alleanza Nazionale, født 1952.

Frattoni, Franco – Italias utenriksminister 2002-2004, representant for Forza Italia, født 1957.

Garibaldi, Giuseppe – (1807-1882) En av de sentrale personene i samlingen av Italia på midten av 1800-tallet, ledet samlingen i Sør-Italia.

Grunnloven – Den gjeldende grunnloven ble vedtatt i 1948 av en samlingsregjering bestående av kristeligdemokrater, sosialister og kommunister. Den nye grunnloven skulle sikre at ikke et nytt totalitært regime kom til makten igjen; dette ble gjort ved å gi parlamentet stor innflytelse og å begrense regjeringens makt, i tillegg ble det lagt begrensninger på de militære styrker.

Ideazione – Politisk tidsskrift, utgies seks ganger i året.

Ingrao, Pietro – Leder for Deputertkammeret 1976-1979, Kommunistpartiet, født 1915.

Istituto Eurisko – Meningsmålingsinstitutt; www.gfk.com/gfk-eurisko

Johannes Paul II – Pave, overhodet for den katolske kirke i perioden 1978 – 2005, opprinnelig fra Polen og het som kardinal Karol Wojtyła.

Kongeriket Sardinia – Kongeriket bestod av det som i dag er regionene Sardinia og Piemonte samt noen områder som i dag ligger i Frankrike, kongehuset av Sardinia ble videreført i det italienske kongehuset.

La Loggia, Enrico – Statsråd for regionale saker, representant for Forza Italia, født 1947.

MØV – masseødeleggelsesvåpen.

Moro, Aldo – (1916-1978) Tidligere italiensk statsminister 1963-1968 og 1974-1976, representerte Det kristeligdemokratiske partiet, ble kidnappet og drept av terroristorganisasjonen Røde Brigader i 1978.

Panella, Marco – parlamentsmedlem, ytterste venstrefløy, født 1930.

Pasifist – brukes ofte i italiensk sammenheng synonymt med begrepet fredsaktivist.

Paragraf 11 – Henvisning til den italienske grunnloven av 1948 hvor Italia frasier retten til å bruke offensiv militærmakt for å løse internasjonale konflikter.

Politiske partier – Se egen oversikt i slutten av vedlegget.

Prodi, Romano – EU Kommisjonens formann 1999-2004, tidligere italiensk statsminister 1996-1998 for *Oliventre-alliansen*, tidligere representant for kristeligdemokratene, nå sentrumspolitiker, født 1939.

RAI – Det statlige, italienske kringkastningsselskapet.

Regnbueflagget – Fredsflagget; syv horisontale striper i regnbuens farger med det italienske ordet for fred, PACE, i midten. I 2002 ble det startet en bevegelse, *Fred fra alle balkonger*, for å gjøre flagget mest mulig synlig i Irak-debatten.

Republikken Italia – Italia ble en republikk etter en folkeavstemning i 1946.

Republikken Salò – Marionetterepublikken som ble opprettet av tyskerne i Nord-Italia etter at de allierte hadde gått i land i Sør-Italia og Italia offisielt hadde skiftet side, Mussolini ble innsatt som leder for republikken som offisielt fikk navnet Den italienske sosialrepublikk, i virksomhet 23 sept 1943 – 25 april 1945.

Risorgimento – Italiensk betegnelsen for samlingen av den italienske halvøy til Kongeriket Italia 1859-1861.

Rutelli, Francisco – Partileder for Margherita og leder for sammenslutningen av opposisjonspartier Oliventre-alliansen, var statsministerkandidat for opposisjonen under parlamentsvalget 2001, født 1954.

Røde Brigader – En marxistisk-leninistisk terroristorganisasjon som var spesielt aktiv på 1970-tallet, mest kjent for kidnappingen og drapet på Aldo Moro, i mars 2003 ble en politimann drept av Røde Brigader på toget mellom Roma og Arezzo.

Scalfaro, Oscar Luigi – Italias president 1992-1999, kristeligdemokrat, født 1918.

Social Forum – Dette er en konferanse hvor anti-globaliseringsgrupper, fagforeninger, NGO-er, miljøorganisasjoner osv kommer sammen for å diskutere større europeiske og globale temaer. Det første Social Forum ble avholdt i Firenze i november 2002 og hovedtemaet var ”nei til Bush sine planer om en krig i Irak”. Konferansen var meget omstridt fordi man fryktet at den skulle utarte seg slik flere anti-globaliseringsdemonstrasjoner hadde gjort tidligere og skade det historiske sentrum av Firenze.

Togliatti, Palmiro – (1893-1964) Leder for Kommunistpartiet i perioden 1938-1964, en by i Sovjetunionen/Russland er oppkalt etter ham, Togliattigrad.

Trippelalliansen – En militær allianse mellom Tyskland, Østerrike-Ungarn og Italia fra 1882 og frem til første verdenskrig.

Regjering, opposisjon og politiske partier i perioden 2002-2003

(1) I nasjonalforsamlingen gjaldt følgende fordeling for valgperioden 2001-2006:

<i>Parti</i>	<i>Leder</i>	<i>Valget 2001</i>
Forza Italia	Silvio Berlusconi	29,5 %
Alleanza Nazionale	Gianfranco Fini	12 %
UDC	Rocco Buttiglione	5,5 %
Lega Nord	Umberto Bossi	4 %
Democratici di Sinistra	Massimo D'Alema	16,5 %
Margherita	Francesco Rutelli	14,5 %
Partito dei Comunisti Italiani	Armando Cossuta	1,7 %
Verdi	Alfonso Scanio	2,2 %
Popolari UDEUR (<i>stilte liste sammen med Margherita</i>)	Marida Dentamaro	
Rifondazione Comunista	Fausto Bertinotti	5 %

Prosentandelene som er oppgitt er landsgjennomsnitt og gjelder som omregnet snitt for både over- og underhuset, *Senatet og Deputererkammeret*. Den lovgivende forsamling ihht valget 13 mai 2001, *XIV Legislatura*, satt frem til ordinært parlamentsvalg 10 april 2006.

(Kilde; *Kgl Norsk Ambassade Roma, 22 jan 03; Web 7 og Web 8*)

(2) Partier:

Regjeringskoalisjonen; *Casa delle Libertà – Frihetens Hus*:

Forza Italia (Heia Italia!) – Partileder; Statsminister Silvio Berlusconi. Partiet regnes som et markedsliberalistisk og populistisk parti, dannet 1994.

Alleanza Nazionale (Nasjonalalliansen) – Partileder; Visestatsminister Gianfranco Fini. Partiet er arvtager til fascistpartiet MSI, men har i senere år utviklet seg til et tradisjonelt konservativt parti og partiets ledere har tatt avstand fra Mussolini. *Alleanza Nazionale* er sterkt verdiorientert og er tilhenger av statlig deltagelse i økonomien.

Unione Democratici Cristiani UDC (Den kristelig-demokratiske union) – Partileder; Rocco Buttiglione, statsråd for EU-saker. Arvtager etter det tidligere dominerende Kristelig-demokratiske partiet som ble oppløst i 1994.

Lega Nord (Den nordlige liga) – Partileder; Umberto Bossi, statsråd for reformer og regionalt selvstyre. Partiet er et separatistparti som har som mål å løsrive Nord-Italia fra resten av Italia, dannet 1989.

Opposisjonen; *L'Ulivo – Oliventre-alliansen*:

Democratici di Sinistra (Venstredemokratene) – Partileder; Massimo D'Alema. Partiet er en av arvtagerne etter kommunistpartiet, men i en sosialdemokratisk forankring, dannet 1998.

Margherita ("margritt-blomsten") – Partileder; Francesco Rutelli. Et sosialdemokratisk sentrumsparti dannet av flere småpartier 2001.

Partito dei Comunisti Italiani (Partiet til de italienske kommunistene) – Partileder; Armando Cossuta. Partiet er en arvtager til det tidligere kommunistpartiet, dannet 1998.

Federazione dei Verdi (De Grønne) – Partileder; Alfonso Scanio. Partiet er et venstreorientert miljøparti med bl a en radikal utenrikspolitisk profil som er sterkt USA-kritisk, dannet 1990.

Socialisti Democratici Italiani (De demokratiske sosialister) – Partileder; Enrico Boselli. Partiet er arvtager etter det tidligere sosialistpartiet. Et tradisjonelt sosialdemokratisk parti, dannet 1998.

Popolari per L'Europa UDEUR – Partileder; Marida Dentamaro. Partiet er et sentrumsparti som innimellom har skiftet alliansetilknypning. Partiet tilhørte i denne perioden opposisjonsalliansen og stilte til valg i 2001 sammen med Margherita, dannet 1999.

Øvrige partier:

Rifondazione Comunista (Det “nye” kommunistpartiet) – Partileder; Fausto Bertinotti. Partiet er en av arvtagerne til det tidligere kommunistpartiet, dannet 1991.

(3) “Gamle partier”:

I etterkrigstiden og frem til begynnelsen av 1990-tallet var følgende partier de viktigste:

Det kristeligdemokratiske partiet, DC – et borgerlig sentrum-høyreparti, satt i regjering fra 1944 til 1994, enten alene eller med koalisjonspartnere, dannet 1942, nedlagt 1994.

Kommunistpartiet, PCI – deltok i samlingsregjeringen rett etter andre verdenskrig, men var etter 1947 det viktigste opposisjonspartiet, PCI var i etterkrigstiden det største kommunistpartiet i Vest-Europa og hadde lenge nære forbindelser til Moskva, senere løsrev PCI seg fra båndene til Østblokken og ble ideologisk en del av bevegelsen ”eurokommunisme”, dannet 1921, nedlagt 1991.

Sosialistpartiet, PSI – i etterkrigstiden deltok PSI flere ganger i koalisjonsregjeringer sammen med kristeligdemokratene og hadde statsministeren i perioder på 1980-tallet, dannet 1892, nedlagt 1994.

Vedlegg C – Kilder & litteratur

Kilder og litteratur er ordnet i fire lister; henholdsvis italienske aviser, intervjuer, internettkilder og øvrig litteratur.

Italienske aviser

Primærkilden for denne oppgaven har vært italienske aviser. De fem viktigste avisene som har vært benyttet er *Corriere della Sera*, *La Repubblica*, *La Stampa*, *Il Giornale* og *Il Messaggero*. Disse er størst hva gjelder opplag samt at de i stor grad er landsdekkende. I tillegg er det også benyttet materialet fra *L'Unita*, *Il Sole 24 Ore* og *Il Giorno*. Avisene er lest gjennom nettstedet til Agenzia Nazionale Stampa Associata (ANSA). ANSA er Italias største nyhetsbyrå og er en sammenslutning av avishus og forleggere.

Undersøkelsen er gjort utifra ANSAs åpne arkiv. Denne databasen gir oversikt over alle virkedager fra mandag til fredag og artiklene gjengis i PDF-format. For hver dag gjengis førstesidene til de seks største avisene i sin helhet. Videre er det gjort et utvalg av dagens antatt viktigste artikler, normalt et sted mellom 120 – 150 artikler. Ved å klikke seg innpå den enkelte avisoverskrift får man opp hele avisartikkelen i PDF-format. Vanligvis inneholder artiklene også en liten faksimile som viser hvor på avissiden den aktuelle artikkelen var trykket..

For å veie opp for manglende avisdager og i de tilfeller ANSAs utvalg av artikler ikke opplevdes som dekkende er det supplert med søk fra internettarkivet til *Corriere della Sera*, som åpnet for kostnadsfrie søk i februar 2008, samt fra *L'Unita* som også gir fri adgang til søk i internettarkivet sitt.

Corriere della Sera

Utgiversted Milano; grunnlagt 1876; opplag 615 000 (2004); eier Rizzoli-Corriere della Sera (RCS) Gruppen. *Corriere della Sera* er Italias mest leste avis. Den har en nasjonal og fire regionale utgaver. Avisen har tradisjonelt sett vært en høyreavis, men beveget seg i Berlusconi's regjeringstid mer mot sentrum og sentrum-venstre. www.corriere.it

La Repubblica

Utgiversted Roma; grunnlagt 1976; opplag 586 000 (2004); eier L'Espresso-gruppen. Avisen er Italias ledende sentrum-venstre avis. Den har en nasjonal og ni regionale utgaver.

L'Espresso-gruppen kontrolleres av Carlo de Benedetti, en næringslivskonkurrent til Silvio Berlusconi. www.repubblica.it

La Stampa

Utgeversted Torino; grunnlagt 1876; opplag 330 000 (2004); eier Fiat-gruppen. Italias tredje største avis er i stor grad en sentrumavis. Fiat-gruppen og avisen kontrolleres delvis av Agnelli-familien. www.lastampa.it

Il Giornale

Utgeversted Milano; grunnlagt 1974; opplag 204 000 (2004); eier Societa Europea di Edizioni SPA. Avisen er en sentrum-høyre avis og eies av Paolo Berlusconi, bror av Silvio Berlusconi. Avisen støttet i stor grad regjeringen Berlusconi. www.ilgiornale.it

Il Messaggero

Utgeversted Roma; grunnlagt 1878; opplag 236 000 (2004); eier Caltagirone-gruppen. Avisen er en høyre-avis som dekker hovedstaden og Midt-Italia. Eiergruppen utgir også flere aviser i Sør-Italia, bl a Napolis største avis; Il Mattino. www.ilmessaggero.it

Il Sole 24 Ore

Utgeversted Milano; grunnlagt 1865; opplag 343 000 (2004); eier Il Sole 24 Ore-gruppen. Avisen er en næringslivsavis og eiergruppen kontrolleres av næringslivssammenslutningen Confindustria. www.ilsole24ore.com

L'Unita

Utgeversted Roma; grunnlagt 1924; opplag 67 000 (2003); eier Nuova Iniziativa Editoriale SpA. Avisen har vært talerør for det mektige kommunistpartiet i Italia og ble grunnlagt av en av partiets stiftere, Antonio Gramsci. Blant tidligere redaktører kan nevnes Massimo D'Alema og Walter Veltroni. I 2000 hadde avisen økonomiske problemer og utgivelsen ble stoppet i flere måneder. www.unita.it

Il Giorno

Utgeversted Milano; grunnlagt 1956; opplag 79 000 (2003); eier Poligrafici Editoriale. Avisen ble opprettet som en motvekt til Corriere della Sera. Avisen er en sentrum-venstreavis som dekker Nord-Italia. www.ilgiorno.it

Intervjuer

Bakke, Jan Roar. Kommandør, tidligere forsvarsattachè i Roma, 2003-2007, intervjuet 8 jan 08.

Faraglia, Giuseppe. Oberst, Comando interforze per le operazioni delle forze speciali (Kommandoen for spesialstyrker). Faraglia har vært deployert både til Irak og Afghanistan, intervjuet 3 mars 08.

Ianke, Erik. Brigader, tidligere forsvarsattachè i Roma 2000-2003, tidligere tjeneste som sjef for Hærens Stabsskole og sjef for Presse & informasjonstjenesten ved Forsvarets overkommando, intervjuet 20 jan 08.

Lenzi, Guido. Ambassadør, embedsmann i det italienske utenriksdepartementet, rådgiver i Innenriksdepartementet, intervjuet 4 mars 08.

Memmo, Alvise. Ambassadør, embedsmann i det italienske utenriksdepartementet, tidligere stasjonert i New York, Sydney og Malta, intervjuet 3 mars 08.

Nuciari, Marina. Professor ved Universitetet i Torino, fakultet for "Scienze Sociale" (samfunnsvitenskap), intervjuet 29 feb 08.

Nuti, Leopoldo. Professor ved Universitetet i Roma; RomaTre, fakultet for "Scienze Politiche" (statsvitenskap), intervjuet 5 mars 08.

Polimeno, Salvatore. Oberst, Italias forsvarsattachè i Oslo 2008, har vært deployert til Irak, intervjuet 22 feb 08.

Internett

Web 1. *The Press in Italy.* (2006, 31 okt). BBC Country Profiles. Lokalisert 15 jan 08 fra Internett: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4373775.stm>.

Web 2. *La Battaglia di Kosovo Polje.* (2008, 27 april). Wikipedia. Lokalisert 5 mai 08 fra Internett: http://it.wikipedia.org/wiki/Battaglia_di_Kosovo_Polje.

Web 3. *Italia Irredenta.* (2008, 18 april 08). Wikipedia. Lokalisert 2 mai 08 fra Internett: http://it.wikipedia.org/wiki/Italia_irredenta.

Web 4. *The Treaty of London 1915.* (2008, 5 mars). Wikipedia. Lokalisert 24 april 08 fra Internett: http://en.wikipedia.org/wiki/Treaty_of_London_%281915%29.

Web 5. *Massimo D'Azeglio, i miei ricordi*. (2008, 3 april). Wikiquote. Lokalisert 10 april 08 fra Internett: http://it.wikiquote.org/wiki/Massimo_d%27Azeglio.

Web 6. *Aldo Capitini*. (2008, 13 april). Wikipedia. Lokalisert 21 april 08 fra Internett: http://it.wikipedia.org/wiki/Aldo_Capitini.

Web 7. *Political Forces*. (2007, 31 juli). The Economist. Lokalisert 30 mars 08 fra Internett: <http://www.economist.com/countries/Italy/profile.cfm?folder=Profile%2DPolitical%20Forces>

Web 8. *Elezioni politiche italiane del 2001*. (2008, 10 jan). Wikipedia. Lokalisert 30 mars 08 fra Internett: http://it.wikipedia.org/wiki/Elezioni_politiche_italiane_del_2001.

Litteratur

Anderson, B. (2006). *Imagined Communities – Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.

Antløy, H & Tønnesson, S. (2000). Asia in theories of nationalism and national identity I: J. Hutchinson & A. Smith. (eds.), *Nationalism, Critical Concepts in Political Science*, (Volume III). New York: Routledge.

Bishop, C. & McNab, C. (2003). *Campaigns of World War II*. London: Amber Books Ltd.

Bosworth, R. J. B. (1996). *Italy and the Wider World 1860-1960*. London: Routledge.

Bosworth, R. J. B. (2005). *Mussolini's Italy – Life Under the Dictatorship*. London: Penguin Books.

Berghahn, V. R. (1983). *Militarism – The History of an International Debate 1861-1979*. Cambridge: Cambridge University Press.

Brubaker, R. (1996). *Nationalism reframed: Nationhood and the National Question in the New Europe*. New York: Cambridge University Press.

Caforio, G. (2007). The Cultural Gap between the Military and the Parent Society in Italy I: G. Caforio (ed.), *Cultural Differences between the Military and Parent Society in Democratic Countries*. Oxford: Elsevier.

Croci, O. (2005). Much Ado about Little: The Foreign Policy of the Second Berlusconi Government. *Modern Italy*, 10(1), s 59-74.

Dallas, G. (2005). *Poisoned Peace, 1945 – The War that Never Ended*. London: John Murray.

- Davidson, J. W. (2008). In and out of Iraq: A vote-seeking explanation of Berlusconi's Iraq policy. *Modern Italy*, 13(1), s 37-50.
- Duggan, C. (2007). *The Force of Destiny*. London: Penguin Books Ltd.
- Gat, A. (1998). *Fascist and Liberal Visions of War*. New York: Oxford University Press.
- Ilari, V. (2002). *Il valore militare degli italiani*. Venezia: Istituto di Studi Militari Marittimi.
- Janowitz, M. (1978). *The Last Half-century; Societal Change and Politics in America*. Chicago: University of Chicago Press.
- Jean, C. (2002). Sicurezza, difesa e politica europea. *L'Ideazione*, (6), s 346-362.
- Jones, T. (2003). *The Dark Heart of Italy – Travels Through Time and Space Across Italy*. Kent: Faber and Faber Limited.
- Kgl Norsk Ambassade Roma, (2002, 30 sept). *Den italienske regjeringens syn på situasjonen i Irak*. Ref 2002/00106-25/307.7/121/ZB (med vedlagt kopi av Berlusconis tale).
- Kgl Norsk Ambassade Roma, (2003, 22 jan). *Italia. Politiske partier. Oversikt*. Ref 2003/00059-1/307.3/121/ALN.
- Kgl Norsk Ambassade Roma, (2003, 24 juli). *Italia. Den innenrikspolitiske situasjonen*. Ref 2003/00059-8/307.3/121/ALN
- Kritzinger, S. (2003). Public opinion in the Iraq crisis: explaining developments in Italy, the UK, France and Germany. *European Political Science*. Lokalisert 8 jan 2008 fra Internett:
<http://www.essex.ac.uk/ECPR/publications/eps/onlineissues/autumn2003/feature/kritzinger.htm>.
- March, L & Mudde, C. (2005). What's Left of the Radical Left? The European Radical Left after 1989: Decline and Mutation. *Comparative European Politics*, (3), s 23-49.
- MacMillan, M. (2003). *Peacemakers - Six Months that Changed the World*. London: John Murray Publishers.
- Mecucci, G. (2003). La Metamorfose pacifista. *L'Ideazione*, (3), s 31-36.
- Nuti, L. (2005). The richest and farthest master is always best: US – Italian relations in historical perspective I: D. M. Andrews (ed.), *The Atlantic Alliance Under Stress*. Cambridge: Cambridge Press.
- Porter, B. (1994). *War and the Rise of the State*. New York: The Free Press.

- Rocella, E. (2003). Quel che resta del pacifismo. *L'Ideazione*, (3), s 37-42.
- Richards, C. (1994). *The New Italians*. London: Penguin Books.
- Romano, S. (2006). Berlusconi's Foreign Policy: Inverting Traditional Priorities. *The International Spectator*, (2), s 101-107.
- Rossi, S. A. (1985). Public Opinion and Atlantic Defense in Italy I: G. Flynn & H. Rattinger (eds.), *The Public and the Atlantic Defense*. Maryland: Rowman & Littlefield Publishing Group.
- Skogrand, K. (2004). *Alliert i krig og fred*. Bergen: Eide Forlag. (Norsk forsvarshistorie; 4).
- Smith, A. (1993). State-Making and Nation-Building I: J. A. Hall (ed.), *The State, Critical Concepts*, (Volume Two). New York: Routledge.
- Tilly, C. (1992). *Coercion, Capital, and European States, AD 990-1990*. Cambridge, USA: Basil Blackwell Ltd.
- Ulleland, M. (1981). *Italiensk-Norsk ordbok*. Oslo: Kunnskapsforlaget. (Gyldendals Blå ordbøker).
- Vagts, A. (1959). *A History of Militarism, Civilian and Military*. New York: The Free Press.